

**SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASI BAĞLAMINDA
AVRUPA BİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan TEKİN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
MAYIS-2018**

**SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKASI BAĞLAMINDA
AVRUPA BİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan TEKİN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ**

**MERSİN
MAYIS-2018**

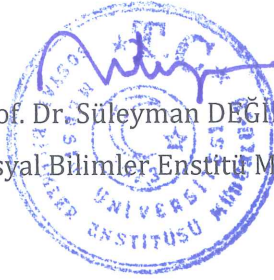
ONAY

Gökhan TEKİN tarafından Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ danışmanlığında hazırlanan "Savunma ve Güvenlik Politikası Bağlamında Avrupa Birliği" başlıklı bu çalışmada aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan (Danışman)	Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ	
Üye	Prof. Dr. Hacı KURT	
Üye	Doç. Dr. A. Aslı BİLGİN	

Yukarıdaki jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsünün 07/06/2018 tarih ve 2018/102 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine aykırıdır.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yaz tüm bilgi ve sonuçlar bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written information and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

07/ Haziran / 2018 / 02/ Temmuz / 2018

İmza / Signature

Gökhan TEKİN

ÖZET

Avrupa Birliği, ekonomik bütünleşme alanında başarılı olup şimdiiye kadar görülen en başarılı birlik olmuştur. Ekonomik alanın aksine güvenlik ve savunma alanı ise Birliğin epeyce zorlandığı, tartışıldığı ve çekinceli bir alanı olmuştur. Soğuk Savaş döneminde, güvenlik ve savunma alanında önemli bir çaba harcanmış; Batı Avrupa Birliği kurulmuş, Avrupa Savunma Topluluğu kurma girişiminde bulunulmuş ancak hedeflenen sonuçlara tam anlamıyla ulaşılamamıştır. Soğuk Savaş dönemi güvenlik ve savunma konuları bakımından AB için NATO gölgesinde geçmiştir. Fakat asıl önemli olan gelişmeler Soğuk Savaş'ın bitimi ile yaşanmaya başlamıştır. 1992 Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasında (ODGP) çok önemli bir adım atılmış ve siyasi bütünleşme sürecine gidilmeye başlanmıştır. Bu aşamada, güvenlik ve savunma politikaları hükümetlerarası düzeyde de olsa AB'nin ikinci sütununu oluşturmuştur. Devam eden süreçte ise Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP) ve NATO ile işbirliği içinde oluşturulan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulmuştur. Ayrıca yapılan çeşitli Zirvelerle bu süreçler hızlı bir biçimde gelişmiştir. 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile de birliğin hem anayasal hem de hukuki olarak Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının (OGSP) temel dayanakları ve kuruluşu tamamlanmıştır. Son dönem gelişmesi olarak da yine Lizbon Antlaşmasında yer alan "kalıcı yapısal işbirliği" ilkesinden yine aynı isimle yola çıkılarak "Kalıcı Yapısal İşbirliği" (PESCO) yapısı oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturması süreci incelenirken, AB'nin NATO ile olan ilişkilerinin de göz önünde bulundurulması zorunludur. Bu nedenle, NATO'nun bu savunma ve güvenlik sürecine olan etkisi ve Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikası oluşturma sürecinde meydana gelen politikaların NATO'ya yansımaları ve etkileri de irdelenmek durumundadır.

Bu bağlamda çalışmada genel olarak güvenlik kavramından başlanarak uluslararası, toplumsal ve küresel anlamda güvenlik ve güvenliğe etki eden faktörler ele alınmış, AB Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşum süreci ile günümüze kadar yaşadığı belli başlı önemli gelişmelere değinilmiş; NATO ile olan ilişkileri üzerinde durulmuş ve günümüzde gelinen aşama incelenmiştir. Ayrıca bu politika çerçevesinde yapılan bazı ortak operasyonlara da değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AGSP, Avrupa Birliği, Güvenlik, Savunma, PESCO

Danışman: Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ Mersin Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

The European Union has been successful in the field of economic integration and has been the most successful union ever seen. Contrary to the economic field, the security and defense field has been a subject of considerable difficulty, debate and hesitation. In the Cold War era, security and defense efforts have been made. Despite the establishment of communities such as the Western European Union and the European Defense Community, the desired outcomes have not been achieved and the Cold War era has been in the shadow of NATO for the EU. But the most important developments have begun to be experienced with the end of the Cold War. With the 1992 Maastricht Treaty, a very important step was taken in the Common Foreign and Security Policy (CFSP) and the political integration process was started, and security and defense policies constituted the second pillar of the CFSP. In the ongoing process, the European Security Defense Policy (ESDP) and the European Security Defense Identity (ESDI), established in cooperation with NATO, have been established. With the enactment of the Lisbon Treaty in 2009, both the constitutional and legal basis of the Common Security and Defense Policy (CSDP) have been established. As a result of the "permanent structural cooperation" in the Lisbon Treaty, the PESCO structure has been established with the same name.

While the European Union's process of establishing a common security and defense policy is described, its relationship with NATO should also be taken into consideration. Therefore, the effects of NATO on EU's defense and security process and the policies and responses of NATO to the policies that have taken place in the process of building the European Union's defense and security policy have also been addressed.

In this context, the factors that affect security and security in international, societal and global sense are tackled in general; formation process and the major developments of the EU Security and Defense Policy has been overseen; the relationship with NATO has been emphasized and the present stage has been studied. In addition, some common operations within the framework of this policy have been addressed.

Key words: ESDP, European Union, Security, Defence, PESCO

Advisor: Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ Mersin University, Department of Public Administration, Mersin.

TEŞEKKÜR

Çalışmanın ilk anından son anına kadar bilgisi, tecrübesi ve desteği ile bana yol gösteren tez danıőmanım değerli hocam Prof. Dr. Arif KÖKTAŞ'a teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalıőmam boyunca maddi ve manevi olarak desteklerini üzerimden hiç esirgemeyen babam Mustafa TEKİN ve annem Nursen TEKİN'e sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	ii
ONAY	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xi
KISALTMALAR ve SİMGELER	xii
GİRİŞ	1
1. TEZİN PROBLEM TANIMI VE ÖNEMİ	4
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırma Soruları	4
1.3. Araştırmanın Önemi ve Yöntemi	5
2. TEORİK ÇERÇEVEDE GÜVENLİK ANLAYIŞI	6
2.1. İdealizm	6
2.2. Realizm ve Neo-Realizm	8
2.3. Liberalizm	12
2.4. Kopenhag Okulu	13
3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA	16
3.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Avrupa'da Güvenlik Arayışı	16
3.2. Dunkirk Antlaşması	17
3.3. Brüksel Antlaşması ve Batı Avrupa Birliği (BAB)	18
3.4. NATO	21
3.4.1. NATO'nun Kuruluşu	21
3.4.2. NATO'nun Kurumsal Niteliği ve Yapılanması	22
3.4.3. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Stratejileri	23
3.5. Varşova Paktı	24
3.6. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu (AST)	24
3.7. Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) Bünyesinde Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Çabaları	27
3.7.1. Fouchet Planı	27
3.7.2. Davignon Raporu	28
3.7.3. Kopenhag ve Londra Raporları	29
3.8. Avrupa Tek Senedi (ATS)	29
4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI	31
4.1. Soğuk Savaş'ın Sonu ve Avrupa'nın Siyasal Ortamı	31
4.1.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması	32
4.1.2. Doğu Bloku'nun Dağılması	32
4.1.3. Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Almanya'nın Birleşmesi	33
4.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO-AB İlişkileri	34
4.2.1. Maastricht Antlaşması	35
4.2.2. Maastricht Sonrası Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) Yeniden Canlandırma	37
4.2.3. Petersberg Görevleri	39
4.2.4. Birleşik Müsterek Görev Gücü (BMGG)	39
4.3. Amsterdam Antlaşması	41
4.4. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği'nin Güvenliğinde Kimlik Arayışı: Avrupa Güvenliği ve Savunma Kimliği (AGSK)	42
4.5. AGSK'den Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikasına (AGSP) Geçiş	45

4.6. Berlin Plus Antlaşması	48
4.7. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşüm ve Stratejileri	50
4.7.1. 1991 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	51
4.7.2. 1999 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	52
4.7.3. 2010 Yılı NATO'nun Stratejik Konsepti	52
4.8. AGSP Oluşumunda Önemli NATO/AB Zirve ve Antlaşmalar	54
4.8.1. 1994 NATO Brüksel Zirvesi	54
4.8.2. 1998 St. Malo Zirvesi	54
4.8.3. 1999 NATO Washington Zirvesi	55
4.8.4. 1999 AB Köln Zirvesi	56
4.8.5. 1999 AB Helsinki Zirvesi	57
4.8.6. 2000 AB Feira Zirvesi	58
4.8.7. 2000 AB Nice Antlaşması	59
4.8.8. 2002 AB Kopenhag Zirvesi	59
4.8.9. 2016 NATO Varşova Zirvesi	60
4.9. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Anlayışı	60
4.10. Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS)	62
4.11. Lizbon Antlaşması Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası(AGSP'den OGSP' ye)	65
4.12. Arap Baharı ve Avrupa Birliği	67
4.13. Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (Permanent Structured Cooperation- PESCO)	69
4.14. AGSP'nin Kurumsal Yapısı	73
4.14.1.Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC)	74
4.14.2. Askeri Komite (European Union Military Committee-EUMC)	74
4.14.3. Askeri Personel (EUMS)	75
4.14.4. Uydu Merkezi	75
4.14.5. Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü (European Union Institute for Security Studies- EUISS)	76
4.14.6. Avrupa Savunma Ajansı (ASA)	76
4.15. Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikasının Operasyonları	77
4.15.1. Concordia Operasyonu (Makedonya)	77
4.15.2. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti)	78
4.15.3. Althea Operasyonu (Bosna-Hersek)	79
4.15.4. Kosova (Eulex)	79
SONUÇ ve ÖNERİLER	80
<hr/>	
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ	94
<hr/>	

TABLÖLÄR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. AB 2016 Güvenlik Strateji Belgesi	65

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltmalar	Tanım
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABKA	Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması
ACA	Silahlanmayı Denetleme Ajansı
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGS	Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKA	Avrupa Kurucu Antlaşması
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı
AKKA	Konvansiyonel Silahların İndirimi Anlaşması
AOGSP	Avrupa Ortak Güvenlik Savunma Politikası
ASA	Avrupa Savunma Ajansı
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
ATS	Avrupa Tek Senedi
BAB	Batı Avrupa Birliği
BİO	Barış İçin Ortaklık
BM	Birleşmiş Milletler
BMGG	Birleşik Müşterek Görev Gücü
CARD	Koordineli Yıllık Savunma İncelemesi
CBRN	Kimyasal, Biyolojik, Radyoaktif ve Nükleer Silahlar
CFSP	Ortak Dış Savunma Politikası
CJTF	Birleşik Müşterek Görev Gücü
CIVCOM	Kriz Yönetimi Sivil Yönler Komitesi
COMECON	Doğu Bloku Ülkeleri Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
DSACEUR	Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Yardımcısı
EDA	Avrupa Savunma Ajansı
EDF	Avrupa Savunma Fonu
EEAS	Avrupa Dış İlişkiler Servisi

EUISS	Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü
EUMC	Avrupa Birliği Askeri Komitesi
EUPM	Avrupa Birliği Polis Misyonu
EUROFOR	Avrupa Acil Müdahale Gücü
EUROMARFOR	Avrupa Deniz Gücü
EULEX	Avrupa Birliği Kosova Misyonu
KİS	Kitle İmha Silahları
NAC	Kuzey Atlantik Konseyi
NATO	Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
MPCC	Askeri Planlama ve Hareket Yeteneği
ODGP	Ortak Dış Güvenlik Politikası
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
PESCO	Kalıcı Yapısal İşbirliği
PfP	Barış İçin Ortaklık
PSC	Siyasi ve Güvenlik Komitesi
SATCEN	Avrupa Birliği Uydu Merkezi
SC	Stratejik Konsept
SFOR	Barışı Koruma Gücü
SGK	Siyasi ve Güvenlik Komitesi
SHAPE	Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WEU	Batı Avrupa Birliği

GİRİŞ

Temel gereksinimlerden birisi de güvenlidir ve insanlar ve devletler için başta gelen ve öncelikli meselelerden bir tanesi olmuştur.

Dünya, 2. Dünya Savaşı gibi çok büyük ve etkilerinin günümüzde bile hissedildiği bir savaş yaşamış ve bu savaştan en zararlı Avrupa devletleri çıkmıştır. Savaş sonucunda da Avrupa'da birçok alanda çöküş kaçınılmaz olmuştur. Dünya çift kutuplu yönetim etkisinin altına girmiş ve Avrupa Doğu ve Batı olarak iki bloğa ayrılmıştır. Avrupa için ilk dönüm noktası olan Soğuk Savaş döneminde Avrupa öncelikle, güvenlik alanında ortak hareket etme arayışına girmiştir. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın sıcaklığını halen koruması, koşulların yetersiz oluşu, ayrıca teknik ve ekonomik yetersizliklerin ortaya çıkmasından dolayı Avrupa bu konudaki hedefine ulaşmakta zorlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, dönemin en büyük ekonomik, askeri ve siyasi gücünün birisi olan Sovyetler Birliği (SSCB) öncülüğünde Varşova Paktı, diğer bir büyük güç olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğünde ise NATO kurulmuş ve Doğu Avrupa'nın güvenliği Varşova Paktı, Batı Avrupa'nın güvenliği ise NATO aracılığı ile sağlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Avrupa öncelikle güvenlik alanında ortaklaşa hareket etme arayışına girmiş, Batı Avrupa Birliğini (BAB) kurmuş ancak BAB ile istenen başarı sağlanamamış ve BAB askıya alınmıştır. BAB'ı takiben Avrupa Savunma Topluluğu (AST), Fouchet ve Pleven Planı gibi çalışmaları yapmasına karşın bu dönemde önemli bir başarı elde edememiştir. 1987 yılında yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile ilk kez ortak dış politika ve savunma sistemi fikri ortaya atılmış ancak Soğuk Savaş dönemi Avrupa için NATO ve Varşova Paktı altında geçmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa'da yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ışığında ilk olarak 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması bu konuda bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa Birliği bugünkü adını bu Antlaşmayla almış, temel dayanaklarını bu Antlaşmayla sağlamlaştırmış ayrıca bu Antlaşma ile birlikte Avrupa Ortak Güvenlik Savunma Politikası (AOGSP) somut olarak şekillenmiş, politik hedefler doğrultusunda kurucu antlaşma rolünde olmuştur. Bu Antlaşma ile pasif durumda olan BAB tekrar canlandırılmış ve oluşturulacak olan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği ve NATO ile ilişkilerde başat rol oynamıştır.

Bu anlamda, alternatif savunma çözümü olarak Avrupa savunmasının NATO ile işbirliği içinde oluşturulacak bir çözüm ile sağlanmasına devam edilmesini savunurken diğer alternatif çözümün ise, Avrupa savunmasının AB'nin kendi imkânları dâhilinde bir yapı oluşturulması ve bu yapıya sağlanacak kaynaklarla gerçekleştirilmesi konusu tartışılmıştır. Ancak, oluşturulacak bu yapının Avrupa'nın güvenliğine sağlayacağı katkı ile üye ülkeler üzerine getireceği yük, güvenlik ve savunma konusunda AB ülkelerinin aralarında fikir ayrılıklarının yaşanmasına sebep olmuştur. Almanya'nın öncülük ettiği bir grup AB ülkesi hâlihazırda NATO varken AB savunması için başka bir organizasyona gerek olmadığını ileri sürerken; İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde

olan diğer bir grup AB ülkesi ise, küresel aktör olabilmek için AB'nin kendine özgü bir savunma sistemine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu gelişmeler ışığında St. Malo Zirvesi'nde Fransa ve İngiltere arasında Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası'nın (AGSP) oluşturulması hususunda mutabakata varılmıştır.

St. Malo'nun ertesinde, 1990'lı yılların sonunda Eski Yugoslavya'da yaşanan gelişmeler AB için bir sınav olmuştur. AB bu sınavı geçememiş ve NATO'nun desteği olmadan Eski Yugoslavya'da yaşanan iç savaşı diplomatik yollarla çözüme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum, Avrupa Birliği'nin bir "birlik" olmadığını göstermiş; bölgesel sorunların çözümünde hem siyasi hem de diplomatik boyutta eksikliğini ortaya koymuştur. Eski Yugoslavya'da meydana gelen bu gelişmelerin bir benzeri yine Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da ortaya çıkan ve Arap Baharı olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkmış, Yugoslavya konusunda olduğu gibi Arap Baharı'nda da üye ülkeler arasında görüş ayrılıkları bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır. Bu bölgedeki ülkelerde meydana gelen gelişmelere AB üyesi ülkeler farklı tepkiler vermiştir. Bu süreç içinde AB ülkelerinin gösterdikleri farklı tavırlar ve aralarındaki görüş ayrılıkları, Birlik üyesi ülkelerin aldığı kararların Kıta içinde yaşanan büyük bir güvenlik boşluğuna karşı hiçbir şey yapılamamış olması, zafiyet olarak değerlendirilmiş ve NATO olmadan güvenliğin sağlanamayacağı sonucuna varılmıştır. AB içerisinde NATO yanlısı bu devletlere göre, içerik değiştiren ve genişleme sürecine girmiş NATO hala çok önemlidir. Ek olarak "Nihai Hedef" kapsamında öngörülen yetenekler henüz tam anlamıyla uygulanamamıştır. Bu durum, AB'de AGSP'ye yönelik en büyük eksikliğin ve sorunun oluşmasına, AGSP'nin operasyonel olamamasına neden olmuştur. AGSP'nin operasyonel olamamasının en büyük sebebi ise üyelerin çoğunluğunda oluşan politik isteksizlik ve bunun sonucu olarak yeterli kaynağın tahsis edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, AB, kendi üyelerinden birine ya da kendi güvenliğini tehdit eden bir durum karşısında AGSP'ye süratle işlerlik kazandırma konusunda bir belirsizlik içerisinde. Ayrıca yetenekler konusundaki yetersizliğin yanı sıra olası bir kriz durumunda AB ülkelerinin beraber harekete geçip geçemeyeceği konusu da henüz hukuki bir zemine oturtulamamıştır. Bu hususta NATO'nun 5. maddesi önem teşkil etmektedir.

Ancak tüm bu gelişmelere rağmen, küresel güç olmak isteyen Avrupa Birliği, güvenlik meselelerinin yönetimini de tamamen NATO'ya devretmek istememektedir. Üye devletler kendi yetenekleri ve imkânları ölçüsünde söz konusu sorunların çözümünde rol almaya çalışmaktadırlar.

Bu kapsamda AGSP'nin bir askeri güce dayanması düşüncesi ilk kez Haziran 1999'da Köln Zirvesi'nde kararlaştırılmış ve Helsinki Zirvesi'nde de netlik kazanmıştır. Bu Zirveleri takiben yapılan diğer Zirvelerde de AGSP'nin gelişimine katkı sağlayacak kararlar alınmıştır.

Aralık 2007'de imzalanan ve 2009 Aralık'ında yürürlüğe giren, Reform Antlaşması olarak da bilinen Lizbon Antlaşması Avrupa'nın savunma ve güvenlik yapılanmasına da büyük etkileri

olmuş ve savunma ve güvenlik alanında da birçok reformu beraberinde getirmiştir. AGSP ile ilgili hükümlerin ilk defa Birlik Antlaşmalarına dâhil edilerek hukuki bağlayıcılık kazanmalarının önu açılmıştır. AGSP, Lizbon Antlaşması ile yerini Ortak Güvenlik Savunma Politikası'na bırakmış hem anayasal hem de hukuki olarak OGSP'nin temel dayanakları ve kuruluşu tamamlanmıştır. Bu bağlamda kalıcı yapısal işbirliği öngörölmüş olup, aynı zamanda da güçlendirilmiş işbirliği olanağının hem askeri hem de güvenlik ile ilgili konularda uygulanması hedeflenmiştir. Lizbon Antlaşmasında yer alan kalıcı yapısal işbirliği ilkesi, AB üyeleri arasında daha sıkı işbirliğini öngören Kalıcı Yapısal İşbirliği'nin de temel dayanağı olmuştur.

Bu bağlamda çalışmada temel güvenlik kavramından başlanarak, uluslararası, toplumsal ve küresel anlamda güvenlik ve güvenliğe etki eden faktörler ele alınmış, Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşum süreci, geçirdiğı aşamalar, günümüze kadar yaşadığı belli başlı önemli gelişmelere değinilmiş ayrıca AB'nin NATO ile olan ilişkileri üzerinde durulmuş ve günümüzde gelinen aşama da incelenmiştir. Öte yandan, bu savunma ve güvenlik politikası çerçevesinde yapılan ortak operasyonlara da değinilmiştir.

1. TEZİN PROBLEM TANIMI VE ÖNEMİ

1.1. Araştırmanın Amacı

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, en az Avrupa Birliği'nin oluşturduğu diğer politikalar kadar önemlidir. Günümüzde yaşanan gerek yerel gerekse küresel çaptaki savaşlar ve çatışmalar savunma ve güvenlik politikasının ne denli önemli olduğu göstermektedir. Bu yüzden Avrupa'nın etkili ve küresel bir aktör olabilmesi için elinde güvenlik ve savunma anlamında büyük bir gücünün olabilmesi şarttır. Uluslararası barış, kriz ve anlaşmalara karşı bu aşamayı tamamladığı takdirde Avrupa Birliği büyük bir siyasi aktöre dönüşebilir. Bu çalışmada Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının, Birliğin diğer politikalarına oranla az gelişmişliğinin nedenleriyle beraber AB'nin uluslararası bir aktör olarak kendisinden beklenenlerin aksine tutarsız ve yetersiz davranışlarının nedenlerinin araştırılması amaçlanmıştır. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının gelişimini analiz ederken, Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası bağlamında NATO ile olan ilişkileri üzerinde de durulmuştur.

Başta Soğuk Savaş dönemi olmak üzere Soğuk Savaş sonrası dönemlerde de Avrupa güvenlik ve savunma politikalarının oluşumu ve gelişimi doğrultusunda NATO ile ilişkiler önemli bir yere sahiptir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın kendi güvenlik ve savunma örgütlenmesi oluşturulmak istenmiş ve birlik içindeki üye devletlerin yaşadıkları fikir ve görüş ayrılıkları dolayısıyla bu konuda başarı sağlanamamış ve Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Avrupa'nın güvenliği NATO'nun altında geçmiştir. Birlik olarak hareket etme isteği NATO ve Avrupa savunma ve güvenlik kimliğinin geliştirilmesi yoluyla Avrupa Birliği'ne destek vermiştir.

1.2. Araştırma Soruları

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin kurulduğu ilk andan itibaren arayış içinde olduğu alan olan savunma ve güvenlik alanını incelemektedir. Avrupa Birliği'nin ilk olarak Soğuk Savaş dönemi ile başlayıp daha sonraki dönemlerde de yeni tehditler etrafında biçimlendirmeye gayret ettiği savunma ve güvenlik politikalarının Birliğin bir güvenlik anlaşmasına mı yoksa AB şemsiyesi altında yeni bir savunma ve güvenlik yapılanmasına mı dönüşeceği bu çalışmada sunulmaktadır.

Bu doğrultuda bu çalışmada yardımcı ve ilaveten;

- Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının kavram ve operasyonel bakımlardan gelişimi,
- Hâlihazırda Avrupa'nın diğer tüm alanlarda özellikle ekonomik alanda başarılı olduğu gibi güvenlik ve savunma alanında başarılı olup Avrupa'nın kendi ordusuna sahip olup olmayacağı ve hedefinin ne olduğu,

- Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının NATO'ya alternatif olup olmadığı,
- NATO'nun varlığından ötürü Avrupa'nın savunma ve güvenliğinin gerekli olup olmadığı, eğer bu gerekli ise de NATO-Avrupa Birliği açmazının nasıl atlatılacağı sorularına da yanıt aranmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Yöntemi

Savunma ve güvenlik politikaları kısmında gelişmekte olan ve kurumsal oluşumunu da tamamlama çabası içinde olan AB'nin savunma ve güvenlik politikasının yanı sıra bu alanda NATO ile ilişkileri bakımından yapılan çalışmaların AB'nin diğer alanlarına nazaran savunma ve güvenlik alanındaki çalışmaların dar, yetersiz ve kısıtlı olması bakımından bu çalışma ele alınmıştır.

Araştırma, temel olarak, kronolojik kaynakların taranması biçiminde yapılmıştır. Savunma ve güvenlik kavramının ayrıntılarıyla anlaşılabilmesi için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. AB'nin güvenlik ve savunma politikalarını ortak bir arayış çerçevesinde geniş boyutta ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yapılan bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır:

Çalışmamızın ilk bölümünde, tezin amacı, yöntemi, önemi ve dayandığı varsayımlar ve bu varsayımı açıklamada kullanılan sorular incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde güvenlik kavramına teorik olarak bakılmış, literatürde önemli bir yere sahip olan, idealizm, realizm ve neo-realizm, liberalizm ve Kopenhag Okulu teorileri çerçevesinde güveniğin açıklaması yapılmıştır. Ayrıca Avrupa'nın oluşturmuş olduğu savunma ve güvenlik politikaları da bu teoriler ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'da güvenlik alanında meydana gelen gelişmeler, NATO ve Varşova Paktı ile Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikası oluşturması bağlamında oluşturduğu, Batı Avrupa Birliği, Fouchet Planı Avrupa Siyasal İşbirliği, Pleven Planı, Avrupa Tek Senedi gibi politikalar ve topluluklar ele alınmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde ise Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze kadar Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik alanında oluşturduğu Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Güvenlik Savunma Politikası, Petersberg Görevleri gibi politikalara ek olarak NATO ile ilişkileri, AB ve NATO'nun Avrupa savunması için yaptığı Köln, Helsinki ve Lizbon gibi Zirvelerle, Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikasının işleyişi için oluşturduğu kurumsal yapı ve Avrupa Birliği'nin içinde yer aldığı bazı operasyonlara değinilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise tez boyunca incelenen konular doğrultusunda çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve çalışma sonuca bağlanmıştır.

2. TEORİK ÇERÇEVDE GÜVENLİK ANLAYIŞI

Kuramsal yaklaşımlar, uluslararası sistemdeki en küçük dokunuşlardan, yapı ve toplu durumlardan direkt olarak etkilenmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan Yumuşama Dönemi'nin sonuna kadar geçen dönemde güvenlik anlayışı, durağan ve tekdüze bir akış izlemiş, bu döneme iki kutuplu sistem egemen olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen çift kutuplu dünyada, Soğuk Savaş dönemi savunma ve güvenlik çalışmalarını şekillendiren ve yönlendiren iki teori vardır: Realizm ve neo-realizm. Öte yandan liberal yaklaşım, 1960'ların sonlarında tipik güvenlik anlayışını ve 1970'lerin yumuşama dönemini sorgulamayı denedi, ancak iki kutuplu yapının güvenlik politikaları, gerçekçilik ve neo-realist düşünce etrafında şekillenmeye devam etmiştir. Fakat liberalizm için ara geçiş formunu kullanmak yanlış olmaz. Realist ve neo-realist teorinin güvenlik kavramı, gerçekçiliğin temel yorumlarına paralel olarak devlet merkezlidir, aynı zamanda ulusal güvenlik aksı ve askeri güce yöneliktir. Klasik gerçekçilik ve neo-realizmin tekelinde, hegemonik ve var olan durumu kullandığını ifade eden klasik güvenlik kavramını ifade eden çift kutuplu sistemde, Soğuk Savaş dönemi bir güvenlik çalışması olarak şekillenen literatürde yer almıştır (Sandıklı, Emeklier, 2012: 5).

Soğuk Savaşın sona ermesi ile uluslararası sistemde hareketlenmeler başlamıştır. Sistemsel girdiler, durağanlıktan akışkanlığa doğru evrilen bu süreçte küreselleşme olgusunun da etkisiyle yeni fırsatların yanı sıra yeni riskler, tehlikeler ve tehditler ile yeniden şekillenmektedir. Söz konusu değişim dönüşüm, Soğuk Savaş konjonktürünün simetrik tehdit algılamalarından 11 Eylül sonrasının asimetrik tehdit algılamalarına geçişi simgeleyen yeni bir güvensizlik ve belirsizlik ortamını beraberinde getirmektedir. Fırsatlarla birlikte risk ve tehditlerin de çeşitlilik ve karmaşıklığını artıran günümüz küresel sistemi, devlet merkezli realizmin klasik güvenlik parametrelerini sorgulanır kılmıştır. Bu doğrultuda, güvenlik ve tehdit kavramları da 21. yüzyıl küresel sisteminde dönüşüm geçirmektedir. Bu dönem, benzerlik ve farklılıkların aynı anda tarandığı ve arttığı dönemdir. Kimin için? Derin ve geniş güvenliğe paralel olarak, ne için? Nerede? Ne kadar ve nasıl güvenlik? Bu tür sorular alternatif bir güvenlik çalışması ve çıkış noktaları ile ilgili temel sorular olmuştur (Sandıklı, Emeklier, 2012: 25-26).

2.1.İdealizm

Bu ideolojik anlayışın nasıl barış sağlayacağını temel dayanakları şu varsayımlardan oluşmaktadır: Bütün toplumlar kendi hür iradeleriyle uluslararası hukukun üstünlüğüne dayanarak kendi devletlerini oluşturabilirler, devletler arasındaki karşılıklı ekonomik ilişkileri öngörürler ve uluslararası işbirliğine önem verirler, tüm dünyada etkili olabilen devletlerarası

kurumlar ve federatif sistemleri öngörürler. İdealistler, bu alandaki ilerlemenin uluslararası sistemde nihai barışa doğru bir gelişme olduğu sonucuna varmışlardır. Bu teorinin önde gelen düşünürleri Jeremy Bentham, Immanuel Kant, John Locke, Adam Smith ve Thomas Paine'dir (Yiğittepe, 2017: 38).

İdealistler devleti iç faktörlerin bir ürünü olarak algırlarlar. Siyasi sistemin doğası ve siyasi partiler, kurumlar ve çıkar grupları gibi iç aktörlerin tercihleri, uluslararası politikayı şekillendirir. Devletler, belirsiz geleceğe karşı kendilerini güvence altına alacak normlar ve kurallar yaratırken, sosyal aktörler ve işletmeler de hükümetlere baskı uygularlar (Rousseau, Walker, 2010: 27). Güvenlik ikilemi aslında bir kurgudur, çünkü ülkeler işbirliklerini geliştirmenin sınırsız olanaklarını bertaraf ederler (Morgan, 2010: 35-36).

İdealizm, gerçek hayatı hayalî bir imajla şekillendirecek bir ruha asla ulaşmamış gibi görünüyor, ama E.Carr'ın görüşü, 18. yüzyıl felsefesinin ve 20. yüzyılın Wilson İlkeleri'nin 19. yüzyıl liberalizminin zeminini şekillendiren bir olgu olarak idealizmi görmektedir (Birdişli, 2013: 18). Buradan hareketle de Woodrow Wilson tarafından ABD Temsilciler Meclisi ve Senatonun ortak olarak yayınladığı 14 ilke doğrultusunda idealizmin somut bir şekilde uygulandığı görülmektedir. İdealizm savaşların tamamen ortadan kalkabileceğini evrensel ve kalıcı bir barışın gelecekte gerçekleşebileceğini savunur. Devletlerin güç kullanma ve savaşma kabiliyetlerinin en aşağıya indirilmesi ve silahlı gücün sadece içsel güvenliği temin edecek düzeyde tutulmasını daimi barış için zaruri görmüştür. İdealistler, uluslararası hukukun üstünlüğüne, devletlerdeki anlaşmazlıkların çözümünde, dünya çapında kalıcı bir barış anlaşması için temel bir argüman olarak dikkat çekmektedirler. Devletlerin yasa kurallarına ihtiyaç duyduklarını ve barış içinde yaşamak ve yaşamlarını sürdürmesi gerektiğini belirtirler. Bu sebeple, idealizm, devletler arasındaki sorunlar üzerinde uluslararası hukukun üstünlüğü ilkesi olan kalıcı barışı benimsemektedir (Sandıklı, Kaya, 2012: 135-136).

İdealizm güvenlik politikalarına da yansır, konstrüktivist ve eleştirel güvenlik yaklaşımında kendini daha çok gösterir. Konstrüktivist politikada, materyalist analizlerin önünde yer alan geleneksel konstrüktivizmde, kültür, inançlar, kimlikler gibi idealist faktörlerle, devletlerin davranış ve tutumlarına odaklanarak pozitivist ve post-pozitivist çalışmalar yürütülmektedir. Burada normlar ön plandadır. Eleştirel güvenlik yaklaşımları, doğal olarak meydana gelen bir tehdidin bulunmadığı varsayımına dayanır. Buna göre, temel gerçeklere ve sosyal veya politik kontrole yönelik bir tehdit durumunda herhangi bir şey tarafından tehdit edilmemektedir. Bu yaklaşımda uluslararası politika önceliklendirilmekte ve sorunları çözmek için ortak bir alan aranmaktadır (Buzan, Hansen, 2009: 37).

Bu bağlamda Avrupa bütünleşme süreci üye ülkelerin tercihleri, çıkarları (ilgileri) ve kimliği üzerinde değiştirici bir rol oynamaktadır. İdealist teorilerin en açık özelliği, savaşlardan sonra büyük umutlar ve umutlarla birlikte yükselmeleridir. Bu gerçekliğin yansımaları, Atina'nın

çöküşü sırasında Aristoteles'in düşüncesinde de görüldüğü gibi, Birinci Dünya ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra barış arayışının ilk dalgasında da görülebilir (Birdişi, 2011: 154).

2.2.Realizm ve Neo-Realizm

Devleti merkez alan bir teori olan Realizmin ortaya çıkışı birçok yazar tarafından ulus devlet anlayışının ve Uluslararası İlişkilerin başlangıç tarihi olarak genel bir kabul olan 1648 tarihli Westphalia Barış Antlaşması olarak kabul edilse de realizmin kökleri antik çağlara kadar inmektedir. Thucydides, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Hans Morgenthau ve Kenneth Waltz (Neo-realizm) gibi düşünürler bu teorinin ünlü ve önde gelen savunucuları olarak kabul edilir (Şöhret, 2012: 293).

Realist yapıya göre gücün parçalarından birisi de güvenlidir. Buna göre, diğer devletlere hükmetme kapasitesine sahip bir oyuncu, bu gücü kullanarak güvenliği elde etmiş olur. İdealist teori ise, güvenliği realizmin karşıtı olarak barışın bir parçası olarak görmektedir. Onlar için barış, ebedi güvence anlamına gelir ve ancak barış varsa, güvenlik vardır (Türker, 2007: 5).

1930'lardan itibaren yaşanan uluslararası ekonomik sorunların, hızla gelişme gösteren aşırı milliyetçi akımların ve Milletler Cemiyeti'nin uluslararası krizlerle mücadele etme konusundaki yeteneksizliğinin yarattığı kaotik ortamda idealizmin sorgulanmaya (Eralp 1997: 69-70) başlanması sonucunda temelleri atılan realist akımda, uluslararası politika insan doğasıyla açıklanmaya çalışılır. Realistler, anarşiden dolayı, uluslararası işbirliğine inanmazlar. Doğuştan kötü, açgözlü ve hırslı olan bireylerin ilişkilerinde güç ve çıkar kavramlarının ön planda olduğu gibi, uluslararası politikanın asıl aktörleri olan devletlerin de sürekli güç ve çıkar peşinde olduğu varsayımından hareket eden realist paradigmanın en önemli varsayımı, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olmasıdır. Çatışmanın hüküm sürdüğü bu anarşik yapı içerisinde güvenlik endişesine kapılan devletler, ulusal çıkarlar doğrultusunda sürekli güç peşinde koşan ve diğer devletler üzerinde egemenlik kurmaya çalışan rasyonel birimlerdir. Bir başka deyişle, Morgenthau ulusal çıkar kavramının "güç" ile özdeşleştirmiştir (Morgenthau 1972: 2, akt: Akgül Açıkmeşe, 2004: 10). Söz konusu anarşik yapı içinde devletin ulusal çıkarlarının, ulusal güçten maksimize edilmesidir. Dolayısıyla, Morgenthau'ya göre uluslararası politika devletlerarasındaki güç mücadelesidir. Devleti uluslararası siyasetin ana aktörü olarak kabul eden realistler için, devletler arasındaki çatışmalardan kaçılmaz ve son derece doğal bir durumdur (Arı, 2011: 106-107).

Realist kurama göre her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorundadır ve uluslararası ilişkilerin özünde ulusal güvenlik ve güç mücadelesi bulunmaktadır. Realizm, hayatta kalma ve egemenliğin devletler için temel olduğunu iddia eder; ancak, Avrupa Güvenlik Savunma

Politikasının oluşumundaki hızlı gelişme, realistlerin teorilerinin perspektifinden bir açıklama bulmaları gerektiğini göstermiştir (Mearsheimer, 1994: 5).

Realist görüşte evrensel devletin ortak özellikleri; anarşik ortamda en önemli aktör olması, üniter yapıya sahip olması, akılcı olması, uluslararası platformda karşılaştıkları sorunlar karşısında ulusal güvenliğin en tepede olmasıdır. Devletin bekası için şart olan ve daha az önem taşıyan ekonomik ve sosyal konular için bir koşul olarak görülen güvenlik ve stratejik meseleleri yüksek ve düşük politika olarak birbirinden ayrılır (Aydın, 2004: 40-42).

Öyle ki, Realizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında egemen disiplin teorisi olarak klasik güvenlik terminolojisinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan Realizm, klasik güvenlik paradigmasının kavramsal, teorik ve metodolojik alt yapısını oluşturmuştur. Realizm, güvenlik kavramını “sürekli bir güvensizlik hali” veya “güvenli olmama durumu” temelinde açıklar (Sandıklı, Emekler, 2012: 5-6).

Realizm, üye devletlerin sınırlı yetkilerini Avrupa Birliği kurumlarına aktardığını varsayar. Bu yüzden; üye devletler AB’yi yönetir. Glarbo’ya (2001) göre, üye ülkeler egemenliklerini korumak istedikleri için, güvenlik ve savunma politikası gibi yüksek siyasette daha fazla entegrasyon istememektedirler. Başka bir deyişle, realistler, AB üyelerinin egemenliklerini askeri konularda aktarmalarını açıklayamamıştır ve AB içinde tutarlı bir şekilde hareket edebileceklerine inanmazlar (Hill, 2005).

Realist teoriler, Avrupa Birliği’nin özerk bir aktör değil, devletlerin birbiri ile etkileşimde bulunduğu bir alan olduğunu savunur. AGSP’nin ortaya çıkardığı normlar ve güvenlik kültürü değil, maddi faktörlerden kaynaklanıyordu. Bununla birlikte, en güçlü devletler maliyetlerini ancak etkilerini güçlendirmeye hizmet ettiği sürece taşıyacaktı. AGSP, Fransa, Almanya ve Büyük Britanya’nın en büyük devletleri tarafından kontrol ediliyor ve kurumsallaşmış işbirliği çerçevesi, dış çevreyi çıkarlarına göre şekillendirmeyi kolaylaştırmıştır (Hyde-Price, 2012: 18-21, 34).

Diğer araştırmacılar, iktidar mekanizması dengesinin, tek kutupluluğa kayma eğilimine olan etkisini işaret ediyorlar. Dengeleme, “tüm ülkelerin” potansiyelini bir dış süper güce karşı biriktirmekten ibarettir. Avrupa Birliği’nin nispi gücünü artırmak, AGSP’ye bir destek sağlayacaktır (Czaputowicz, 2014: 106).

Avrupa ülkeleri NATO “şemsiyesini” kullanmalarından ötürü, tehdit teorisinin dengesi AGSP’nin yaratıldığını açıklamamaktadır. Teorinin bakış açısından bakıldığında, ABD’nin Avrupa’dan tamamen çekilmesi, Avrupa ülkelerini güvenlik alanında daha yakın entegrasyona yönlendirmek için bir “şok” yaratabilir. Ancak bu hiç olmamıştır ve öte yandan, grup çatışması teorisine göre, Avrupa’nın askeri kapasitesini yükseltmek NATO’ya ve transatlantik ilişkilere olan bağlılıktan çok daha fazladır (Locatelli, 2012).

Uluslararası ilişkilere baktığımızda, savaşın altında yatan sebep, doğa ve insanın davranışdır. Savaşlar agresif hareketler, bencillik ve aptallıktan kaynaklanır. Waltz, realizmin

yeniden yorumlanmasını sağlamış ve çalışmalarını bu yönde yapmıştır (Waltz, 2001: 16).

Daha sonra ortaya çıkan ve yeniden yorumlanmış bir realizm biçimi olarak görülen neo-realizm, Waltz'ın Uluslararası Politika Teorisi'nde güvenlik yaklaşımını açıklar. Onun çalışmasında yaptığı şey, klasik realizmin, eksik yönleriyle birlikte, devletler üzerinde yoğunlaştırılmaması gerektiğidir. Ayrıca uluslararası ilişkiler teorilerinin sadece devletler üzerinde değil, aynı zamanda sistemler üzerinde de çalışması gerektiğini belirtmiştir (Waltz, 1979). Yine Waltz, hiçbir devletin emretme hakkına sahip olmadığını, ancak aynı zamanda hiçbir devletin herhangi bir emre uymak zorunda olmadığını söylemiştir. Bu, devletlerin egemen eşitliği kavramının realistler tarafından benimsediğini göstermektedir (Sümer, 2014: 111).

Neo-realistler güvenliğin maliyetlerine değinmişlerdir. Aynı zamanda, neo-realistlere göre güvenlik, birinin daha fazla güvenliği, diğeri için daha az güvenlidir ve bunun adı sıfır toplamlı bir oyundur (Baldwin, 2003: 28-29).

Neo-realist teori ile realizmdeki askeri güç unsurunun yanına yumuşak güç de eklenmiş ve güvenlik anlayışlarına birtakım yenilikler gelmiştir. Neo-realistler, ayrıca, uluslararası politikadaki güç mücadelesinde sadece devleti temel alır insan doğasını reddeder; çünkü güç mücadelesinin temelinde otoritenin olmadığı anarşik bir yapı vardır. Neo-realistlere göre, devletlerarasındaki ilişkiler uluslararası ilişkileri belirler. Mearsheimer'in "Back to the Future" isimli çalışmasında vurguladığı husus, Soğuk Savaş'ın bitmesinin büyük çapta bir milliyetçilik akımı oluşturduğu ve oluşan bu akımın etnik çatışmalara kadar uzandığı, bunun da büyük çapta istikrarsızlık ve çatışmaları da meydana getirdiği ve geçmişin multi kutuplu tipik güç dengesi politikalarının değişimine zemin hazırlamasının imkânsız olmadığıdır (Baylis, 2008: 72).

Avrupa'nın siyasi ve stratejik manzarası Soğuk Savaş döneminin sonlanmasıyla ciddi bir dönüşüme uğramıştır. Adrian Hyde-Price, Avrupa'da 1990'lı yıllardan itibaren gözlemlenen değişikliklerin, günümüz Avrupa güvenlik sistemini belirsizlik ve kargaşalığa sürüklediğini öne sürmüştür. Hyde-Price, Neo-realist (yapısal realist) bir bakış açısıyla 21. yüzyıl Avrupa güvenliğini değerlendirdiği çalışmasında Avrupa'nın yeni güvenlik tehditleriyle (terörizm, silahlanma, bölgesel çatışmalar, ulusal sınırları aşan suç ve başarısız devletler) ve çok kutupluluğun meydan okuyuşuyla karşı karşıya kaldığını açıklamıştır. Irak Savaşı, Atlantik ötesi ilişkilerdeki derin bölünmeyi ortaya çıkarmıştır. Avrupa'nın doğusunda ise Rusya yeniden güçlenmiş ve küresel güvenlik alanında giderek söz sahibi olmaya başlamıştır. Avrupa'nın merkezindeki Almanya da Avrupa'daki güç dengesi sisteminde oynadığı eksen rolünü yeniden hatırlamaya ve öğrenmeye başlamıştır (Hyde-Price, 2007 akt; Tangör, 2010: 29). Gerçekten de 1990'lı yıllar Irak'ta ve daha yakın bir coğrafya olan Balkanlar'da savaşlarla geçmiş, Avrupalılar 1989 yılı itibariyle hissettikleri Avrupa barışı iyimserliğine karşın kendilerini askeri güç kullanmak zorunda kaldıkları çatışmalarla mücadele eder bir halde bulmuşlardır. Barış ve

istikrar beklentilerinin aksine Avrupalılar, Soğuk Savaş sonrasında silahlı kuvvetlerini daha aktif bir şekilde kullanmışlardır (Tangör, 2010: 29).

Neo-realistler, üye devletlerin AB'nin güvenlik ve savunma politikasını ABD ile olan gücünü dengelemek için bir araç olarak kullanabileceğini savunmaktadırlar. Başka bir deyişle, eğer AGSP geliştirilirse, bunun üye devletlerin çıkarlarının sonucu olacağını iddia eder. Bu bakış açısı, AB'nin güvenlik ve savunma politikasını, çıkarları hakkında düşünen aktörler arasında bir pazarlık olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, bu görüş, uzun vadeli değişiklikleri hafife alır. Neo-realistler, güvenlik konusunda asıl mesele olarak askeri tehditleri gördüklerinden, tek başına ya da müttefiklerle birlikte askeri bir kapasiteye ihtiyaç duyulmaktadır. Güvenlik politikası o zaman askeri gücün kurulması ve kullanılması politikasıdır. Temel olarak, Neo-realizm askeri tehditlere, bu tehditleri durdurmak için askeri araçlara ve dünya düzeninde etkili olması için askeri kapasiteye önem vermektedir (Waltz 1979; Walt 1991; Mearsheimer 2001). Neo-realizm'e göre, devletler güvenlik ve savunma konularında tek başına karar vermeyi tercih ediyorlar. Bull, Avrupa Birliği'nin bu anlayış için uygunsuz ve yetersiz olduğunu belirtmiş, AGSP'nin neo-realist perspektiften ortaya çıkışının bir açıklaması olduğunu, yani AGSP'nin güç dengesinin zayıf versiyonu olduğunu iddia etmiştir. Dahası, AGSP'nin oluşumunda, Avrupa kimliği olan bir faktörün daha önemli olduğunu varsayar. Ancak, bu faktörü neo-realist perspektiften türetmek zordur. Yapısalcı teori, bu faktörde AGSP'nin oluşumuna katkıda bulunur (Bull, 1983, Hill 2005, Barry Posen, 2004; 2006). Güç açıklamasının dengesi diğer realistler tarafından kabul edilir; ancak, mevcut tek kutuplu dünya düzeninde bunun irrasyonel olduğunu iddia ederler. AGSP'nin bir güç dengesi için değil, Balkanlar'daki sorunu çözmek için çaba harcamayan ve artık müttefikleri gibi Avrupa'ya karşı harekete geçmeyen ABD'ye tepki olduğunu iddia ediyorlar (Brooks, Wohlforth, 2005: 91).

Neo-realizm, klasik realizme dayanarak, uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve ortak kuralları belirleme yetkisinin bulunmadığını iddia ettiğinden, devletin ulusal çıkarlarını korumak için ekonomik ve askeri güç gereklidir. Güç dengesi, uluslararası sistemdeki bir düzen ile elde edilir. Dolayısıyla, büyük güçlerin çıkarları için çok taraflı işbirliği istenir. Uluslararası kurumlar ulus devletlerden gelen sınırlı özerkliğe sahiptir. Ulusal çıkarlar birbiriyle çatışırsa, çok taraflı işbirlikleri dağılır.

Genel olarak, Realistler, AB'nin dünya politikasındaki etkisizliğinin ve tutarsızlığının nedenlerini açıklayabilirler ancak, AB'nin değişken karakterini tanımlayamazlar. Ayrıca, üye devletlerin maddi kazançlar elde edemedikleri gerçeğine rağmen ortak kurumlar kurmaya istekli olma nedenlerini açıklamakta da zorlanmaktadırlar. AB'nin ODGP kapsamında belirlediği politikalar, günümüz dünyasının tek süper gücü olarak görülen ABD tarafından etkilenmektedir. Bu doğrultuda AB üyesi devletler, ya "tehlikeden uzak durmak" ya da "kazanç elde etmek" amacıyla, ABD'nin yanında yer alma eğilimindedir. Bunun anlamı, genel kanının aksine, ABD'nin,

AB için sadece “kazanç kapısı” anlamına gelmediği, aynı zamanda bir “tehdit” oluşturduğudur. Dolayısıyla AB, ABD'nin en uygun şartları sağlayacağı “mükemmel pazarlıklar” yapma arayışındadır. Mükemmel pazarlıkların sağlanmasının en temel gereklilikleri ise AB'nin bağımsız hareket etmesini kısıtlayan ABD baskılarını kabul etmesi ve hayati öneme sahip olmadığı müddetçe, ABD politikalarını destekleyen yardımcı oyuncu rolünü oynamaya devam etmesidir. Özetle, AB'nin ODGP sürecinde aldığı/alacağı kararlar, genellikle Amerika ile aynı doğrultuda veya en azından bu doğrultuya ters düşmeyen kararlardır (Gegout, 2010: 36-37).

2.3. Liberalizm

Burchill'in tanımına göre liberalizm, bilim temelli akıl yürütme özgürlüğü ve insani ilerlemeyi savunan bir teoridir. Liberalizm aynı zamanda piyasa kapitalizminin yetersiz kaynaklarının toplum içinde paylaşıldığını ve herkesin refahını en üst düzeye çıkardığını savunan bir ekonomi teorisi. Burchill, savaşların doğal ve rasyonel olmadığını ve savaşın yapay olduğunu savunur, çünkü barışın kalıcı olması imkânsız değildir, doğal yasalar devletlerin koordine edilmesi ve işbirliği yapması için gerekli hale gelmiştir (Burchill, 2012: 81-85).

Devletler arasında işbirliği ve fikir birliği şarttır. Uluslararası örgütler ve kuruluşlar, hem devletlerin hem de bireylerin ortak çıkarları ve hedefleri paylaştıkları ve uluslararası toplumu ön plana çıkarır ve problemleri çözme yolu için en iyi çözümün işbirliği yapmak olduğunu söylerler. Liberalizm özgürlüğün sağlanması ve korunması ve birey güvenliğinde temel aktör olarak devleti görür (Sandıklı, Emekler, 2012: 13-14).

Liberalizm, aynı zamanda, siyasetin, devletlerarası güç politikalarına dayanan realistlerin yaklaşımının tersi bir düşünce ürünüdür. Liberalizm, düşüncelerin ve algıların değişebilir olduğunu ve sonuç olarak, devletlerin de işbirliği ve uzlaşma sağlayabileceğini savunur (Dunne, 2001: 163). İşbirlikçi bir güvenlik kavramı olan liberalizm, uluslararası ilişkileri realistler gibi “sıfır toplam oyun” olarak görmez, tam tersine “mutlak kazanç” olarak kabul eder ve her iki tarafın da aktörler arasında işbirliği varsa kazanacağını belirtir. Çünkü bu kuram, rekabetin ve çatışmanın uluslararası sistemin anarşik yapıları olduğunu ya da devletlerin kötülüklerinden değil yanlış algılardan kaynaklandığını iddia ediyor. Aynı zamanda, tarihin sadece çatışmalardan oluşmadığı bir işbirliği olduğunu ifade eder. Liberallerin söylediği gibi, yanlış anlaşılmalara ve güvensizliklere yol açan koşullar geliştirilirken, devletlerin birbirleriyle aynı anda işbirliği yapabilmeleri durumunda çatışmaları ve rekabet en az seviyede olacaktır (Viotti, Kauppi, 2012: 161-162).

Liberaller, ulusal çıkarları askeri, ekonomik, çevresel ve teknolojik boyutlar açısından açıklamaya eğilimlidirler. Liberallere göre, uluslararası ilişkiler sadece güç dengesi değildir. Karşılıklı etkileşimde uluslararası yönetim düzenlemeleri, uyumlu yasal kurallar, kabul edilmiş

normlar, uluslararası rejimler ve kurumsal kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. Liberallere göre, devletlerin egemenliği sadece teorik ve yasal boyuttur. Uygulamada, devletler karar almada tüm aktörlere danışmalıdır. Devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık, uluslararası ilişkilerin önemli bir özelliğidir (Yılmaz, 2006: 9).

Liberaller, uluslararası hukukun ve normların uygulanması yoluyla ortak bir güvenliğin sağlanabileceğini savunurlar. Uluslararası hukuk da ortak bir güvenlik yaratacak ve barışı tesis edecektir (Sandıklı, Emeklier, 2012: 13-14).

AB uyum teorisinden söz ederken, liberal hükümetlerarasılık ve uluslar üstü kurumsallık, toprak kavramını Avrupa işbirliği ve entegrasyonu için baskın veya açıklayıcı bir faktör olarak kullanmayı tercih etmektedir. Howorth'a göre, önce, birleşik bir aktör olarak egemen devlet, politik pazarlıkta yer alır (Hill 2005).

Avrupa güvenliği açısından incelendiğinde ise; liberal hükümetlerarasıcılık, Avrupa bütünleşme sürecine yönelik olarak üç aşamalı bir model öngörmektedir. İlk aşamada üye ülkeler nezdindeki çıkar grupları ve ilgili aktörler tarafından ulusal tercihler saptanmaktadır. İkinci aşamada ise üye ülke hükümetleri arasında pazarlıklar yapılmakta ve yetki devredilecek politika alanları ve konuları belirlenmektedir. Üçüncü aşamada da ulus-üstü kurumlar oluşturulmakta ve bu kurumlara yetki devredilmektedir (Moravcsik, 1998 akt; Tangör, 2010: 29). OGSP çerçevesinden yaklaşırsa, ulusal tercihlerin dış güvenlik ve savunma politikası alanını ulusal egemenlik anlayışı çerçevesinde şekillendirdiğini ileri sürebiliriz. Zira OGSP alanında ulus-üstü kurumların yetkileri yoktur, belki dolaylı olarak bu kurumlar etkide bulunabiliyordur ama bu durum da tartışmalıdır. Şöyle ki, 1999 Helsinki AB Konseyi, temel hedefe gönüllülük esası içinde koordine edilecek ulusal ve çok uluslu çabalar sonucunda ulaşılabileceği üzerinde anlaşmıştır. Hükümetleri aşan, yeni kamu politikası alanlarında AB hükümetlerinin kolektif rejimleri görevlendirdiği durumu belirtmektedir. Bu görevlendirme, kurumsal bir çerçevenin oluşturulduğu; ancak, hükümetlerin denetimi ellerinde tuttukları alanlardır. Ortak Güvenlik Savunma Politikası, bu açıdan hükümetler arası bir nitelik göstermekten ziyade yoğun hükümetler arası yapıyı aşan niteliklerine sahiptir (Tangör, 2010: 29-30).

2.4.Kopenhag Okulu

Kopenhag Okulu, Barry Buzan ve Ole Waever tarafından ortaya konulan Güvenlikleştirme teorisi Soğuk Savaş Dönemi sonrası güvenlik anlayışına yöneltilen yeni ve canlı başlık olmuştur. Kopenhag Okulu'nda ifade edilenler, güvenliğin ve güvenliğe giden süreçlerin tartışılabilirdiği ve analitik olarak değerlendirildiği ve ayrıca geleneksel güvenlik çalışmalarının tek pencereden ibaret olmadığı, devlet merkezli anlayışın üstesinden gelinilebileceği, yeni ve kapsayıcı bir çerçeve oluşturmaktır (Kaliber, 2005: 35-36). Bu güvenlik anlayışı Avrupa'nın askeri olmayan

güvenliğine dikkat çeker. Kopenhag Okulu, güvenlik alanları, bölgesel güvenlik ve güvenlikleştirme ayrımını yapar, çünkü birbirlerine yakın olan devletlerle uzak olan devletlerin bağımlılık oranları farklılık teşkil edecektir (Baysal, Lüleci, 2015: 74). Burada belirtilen ayrım ise devletin güvenlik ihtiyaçları ile bireyin güvenlik ihtiyaçlarının ayrı olduğudur. Kopenhag Okulu, güvenlik alanları, bölgesel güvenlik ve güvenlik arasındaki ayrımı yapar, çünkü birbirine yakın olan devletlerin bağımlılık oranları değişiktir. Buna göre, yaratılabilecek yapıların anarşik olduğu bir sistemde güvenlik sadece bölgeseldir. Bu açıdan bakıldığında, devletlerin birden fazla güvenlik kuruluşuna katılması durumunda küresel güvenlik söz konusu olabilir (Dedeoğlu, 2014: 79-80).

Buzan, güvenliğe klasik anlamdan daha geniş bir ölçekte bakmış ve siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel kaygıları askeri meselelerle birleştirerek “genişletilmiş güvenlik” anlayışını yaratmıştır (Baysal, Lüleci, 2015: 71-72). Buzan analizini üç biçimde sınıflandırır, bunlar uluslararası sistem, devlet ve etnik grup gibi devlet-altı aktörlerdir (Buzan, 2007). Buzan’ın, *Yirmi Birinci Yüzyılda Küresel Güvenliğin Yeni Modeli*” başlıklı çalışması da güvenliği, politik güvenlik, askeri güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevre güvenliği başlıkları altında sıralandırmıştır (Baysal, Lüleci, 2015: 72). Buzanın belirttiği diğer nokta ise güvenliğin siyasi yönden güçlü ama kavramsal yönden cılız kaldığıdır. Tümüyle gelişmiş bir güvenlik, ancak gücün ve barışın arasında yer bulabilir. Buzan bu çalışmalarını daha kapsamlı bir güvenlik anlayışı üzerine bina etmiştir (Türker, 2007: 5-6). Buzan için kimlik ve egemenlik kavramları önemlidir ve vazgeçilmezdir. Devletin varlığı, varlığının devam etmesi için gerekliken toplumun varlığının devamlılığı için de kimlik gereklidir (Güneş, 2014: 74). Buzan’ın açıkladığı bir başka konu da, askeri güvencenin devletlerin savunma ve askeri saldırılara karşı birliği ve devletlerin birbirlerine karşı algıları olduğunu gösteriyor. Soğuk Savaş’tan sonra nükleer silahların azaltılmasına yönelik girişimlerde açıkça görülen “nükleer silahlara sahip olan ve olmayan uluslar arasındaki gerilim”, askeri güvencenin algılarla şekillendiğini ortaya koyuyor. Buzan’a göre, başka bir güvenlik alanı olan sosyal güvenlik, toplumun kabul edilebilir koşullar altında, ebeveynlerini, inançlarını ve milli kimliklerini, dillerini ve kültürlerini korumalı, geliştirmeli ve çoğaltmalıdır (Sandıklı, Emeklier, 2012: 45-47).

Bu ekol güvenlik çalışmalarına odaklanmakta ve güvenlik konusundaki tartışmalar öznel bir düşünce sistemine yol açmaktadır. Bu okul, özellikle 1990’lı yıllarda, ileriye dönük tartışmalar ve kavramsallaştırmalar ile güvenliğin geliştirilmesinde çok boyutlu güvenlik tanımı ve (kapsamlı güvenlik) anlayışı ile yeni güvenlik çalışmalarına odaklanmıştır. Okul’un tanımı, güvenlik devletleri ve toplulukları tehditlerden koruma ve bağımsız kimliklerini ve işlevlerini rakip güçlere karşı koruma becerisidir (Buzan, 1991: 433). Bu bağlamda güvenlik, sadece devlet seviyesinde sorgulanan kavram olmaktan çıkmış ve daha önce klasik teorideki anarşik sistem mecazı ile tanımlanan güvenlik kavramının analizine toplumu da dâhil etmiştir.

21. yüzyılın risk toplumunda ulusal ve uluslararası düzeyde, aktörlerin çeşitliliği sağlanmıştır ve bu, devlet eylemi-toplum-bireysel eylem ve çok taraflı güvenlik yaklaşımının üçgenleştirilmesini gerektirir. Bu çerçevede, devlet ve toplum arasındaki etkileşimin bireysel güvenliğinden nasıl etkilendiği bugünün güvenlik çalışmasının temel sorunu haline gelmiştir. Devlet ve toplumu analiz birimi olarak ele alan Kopenhag Okulu, bireye odaklanmamakla birlikte, devlet ve toplum arasında bir denge arayışı, bu iki birimin doğrudan etkilediği birey için önemlidir (Buzan, 1989: 121). Bu açıdan Kopenhag Okulu'nun güvenlik uğruna argümanı, liberal, post-yapısalcı, neo-realist ve yapılandırmacı teorilerin birleşimidir (Karacasulu, 2007: 97)

Küreselleşmeyi savunan okul, toplumları güvenlik açısından daha fazla etkilemekte, kimlik ve kültür dâhil olmak üzere toplum güvenliğine öncelik vermektedir; ağırlıklı olarak sosyal güvenlik çalışmasında kimlikler arasında merkezileşmiş göç ve kimlik mücadelelerine yoğunlaşır (Buzan, 1991: 447). Toplumsal güvenliğin önemine dikkat çeken bu okul, devlete dayalı güvenlik anlayışının inkâr edildiği egemenliği olmamasına karşın kimlikleri olan toplumlar olarak tanımlamıştır (Buzan, 1997: 242).

Kopenhag okulunun diğer bir temsilcisi olan Ole Waeverdir. Waever ise toplumsal güvenliğin devletten ayrı devrim içinde olan ve varlığını devam ettiren büyük kitlelerin güvenliği olarak ifade eder. Topluma dayalı güvenliği kapsamlı biçimde ele alır ve bunu yalnızca ulusların güvenliği ile dar biçimde ifade etmez. Güvenliği yapılar ve onların kimliği ile de ilişkilendirilir. Waever'a göre toplumsal güvenlik, beliren veya algılanan bir tehdide karşı kimliği savunmakta; "biz" vurgusunu öne çıkarır. Diğer bir anlamda da "devlet ötesi" olarak nitelendirilir (Sandıklı, Emeklier, 2012: 51).

Özet olarak, Kopenhag Okulu Buzan ve Waever'in yön verdiği bir teoridir. Güvenliği büyük ölçekte incelemekte ve farklı başlıklar altında bile birbiriyle etkileşime giren güvenlik kodlarından oluşmaktadır. Sürekli iletişim halinde olan bu güvenlik şifreleri, genel güvenlik başlığı altında farklı önceliklere sahip bir mekanizmadır. Buzan'ın güvenlik kavramına çözümü, Soğuk Savaş ertesinde ortaya çıkan yeni sorunların anlaşılmasıdır. Güvenlik kavramına getirmiş olduğu çözüm, askeri güvenlik, toplumsal güvenlik, siyasi güvenlik çevre güvenliği ve ekonomik güvenlik gibi alt başlıklarla güvenliği kavramsallaştırarak tekrardan yapılandırmıştır. Kopenhag Okulu'nun Waever "güvenikleştirme" teorisi üzerine tasarladığı fikirler, aktör ve konu düzeyinde sosyal güvenliğin gelişiminde ve önceliğinde etkili olmuştur. Kopenhag Okulu, parça-bütün ilişkisini tümdengelim yöntemiyle incelemiş ve geniş ölçekli güvenlik anlayışının Soğuk Savaş sonrasında daha kapsayıcı tahlil edilmesine ve gereken önemin verilmediği sorunların süregelen hale gelmeden çözümlenmesine katkı sağlayacağını ifade eder (Ovalı, 2004: 119).

3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra dünya, hem Avrupa açısından hem de uluslararası sistem açısından büyük değişimler yaşamıştır. Batı dünyasında Birinci Dünya Savaşı sonunda kendi içinde demokrasiler ve faşistler diye bölünen ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile Amerika Birleşik Devletleri gibi rakipleri çıkmaya başlayan Avrupa, bu savaş sonunda başatlığını tamamen yitirmiş ve bir dünya sistemi olmaktan çıkarak bir dünya alt-sistemine indirgenmiştir (Oran, 2009: 480). Eski üstünlüğünü yitiren Avrupa, dünyanın merkezi olmaktan çıkmış ve çift kutuplu dünyada kutuplar arası alan konumuna gelmiştir. Bu süreç içinde Avrupa kıtası ikiye bölünmüş, Batı Avrupa NATO ittifakı ile ABD'nin, Doğu Avrupa ise, Varşova Paktı ile SSCB'nin egemenliği altına girmiştir. Çift kutuplu dünyada Avrupa artık dünyanın egemenlik merkezi değil, eski sömürgeci ülkelerin bir bütün olarak varlıklarını sürdürdükleri bir alandır (Çeçen, 2002: 23).

İkinci Dünya Savaşı Avrupa için, başarı ile biten fakat savaşın sonunda her şeyini kaybeden bir tür Pirus Zaferidir. Avrupa, büyük yıkıntılara ve kayıplara uğramıştır; zenginliğinin en önemli kaynağı olan müstemlekelerini kaybetmiş, Birinci ve İkinci Dünya Harpleri ve öncesinin stratejik kaynağı olan demir-kömür tükenme noktasına gelmiştir. Petrol ve diğer ürünlerde tamamen dışa bağımlı duruma düşmüşlerdir (İlhan, 2002: 98-99). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa gerilemiştir. Avrupa, esasen, küresel güvenlikte bir zayıflık noktası olagelmıştır; çünkü gerek Birinci Dünya Savaşı gerek İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da çıkmıştır ve Avrupa gerçekten, emperyalist ve saldırgan bir kimliği içinde barındırmaktadır (Yapıcı, 2005: 35).

Bir yandan ABD ile SSCB arasında yaşanan güç mücadelesi, diğer yandan Avrupa ülkelerinin ekonomisinin kötü durumda olması ve Avrupa'da güvenlik boşluğunun olması gerçeği, güvenlik için adımlar atılmasını beraberinde getirmiştir. Avrupa'nın liderliğine soyunmak isteyen Fransa ve İngiltere ve bunlar arasında ortaya çıkan rekabet daha sonra ise NATO'nun karar verme mekanizmasında yaşanan aksaklıklar güvenliğe yönelik belli başlı temel sorunlardır.

3.1. İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa'da Güvenlik Arayışı

İki dünya savaşı yaşayan Avrupa bir daha aynı duruma düşmemek için yeni bir güvenlik arayışı içine girmiştir. SSCB'nin oluşturduğu potansiyel tehdit ve Almanya'nın yeniden güçlenme olasılığı Avrupa kıtasında güvenlik alanında yeni örgütlerin doğmasının zeminini hazırlamıştır. Avrupa kendi güvenliğini sağlamak ve korumak için Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi yeni bir güvenlik örgütlenmesine gitmiştir. Fransa'nın İngiltere ile olan yakın ilişkileri bunda etkin rol

oynamıştır. Diğer tarafta ise çift kutuplu sistemin bir yanında olan ABD kendi girişimleri ile NATO'yu kurmuş, çift kutuplu sistemin diğer tarafında bulunan SSCB öncülüğünde ise Varşova Paktı kurulmuştur (Demir, 2009: 19).

Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa'da, Ortadoğu'da ya da birkaç ülkenin kendi arasında kurduğu bu ittifaklardan hiçbiri NATO kadar etkili olamamıştır. Atlantik merkezli olan bu ittifak Soğuk Savaş dönemi içinde, daha sonra kendisini fesheden Varşova Paktı ve Batı Avrupalı devletlerin kurduğu güvenlik ittifaklarından çok daha baskın bir role sahip olmuş ve yeni rollerle, 21. yüzyılda da varlığını sürdürmekte ve halen Avrupa güvenliğini sağlayan temel örgüt olma işlevini devam ettirmektedir (Tunçsiper, 2006: 21).

3.2. Dunkirk Antlaşması

Soğuk Savaş Dönemi'nin ilk yıllarında Batı Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu Sovyetler Birliği'nin kendilerine yönelik artan oranda tehdit oluşturduğunu düşünüyordu. Yaşanan gelişmelerden dolayı o zamanki tehlike gerçek gibi görünmekteydi (Gaddis, 1994: 21-22). Yaşanan olaylar ve gelişmeler Batı Avrupalı ülkeler tarafından aşağıdaki biçimde algılanmaktaydı, bu nedenle de SSCB'nin hareketlerine karşı, önlem alma ihtiyacı hissetmekteydiler.

SSCB, 1945-1948 arasında Avrupa'nın doğusunda bulunan komşularıyla birkaç çift taraflı antlaşmalar yaparak onları kendi bünyesine almıştır. Böl ve fethet anlayışıyla yapılan bu biçimdeki birlik sistemi ve bu devletler üzerindeki Sovyetler Birliği'nin etkisi maksimum düzeyde olmuştur. Stalin'in tüm dünyaya yayılma düşüncesiyle, Doğu Bloku arasında işbirliğini sağlamaya yönelik bir sosyalist topluluk oluşturma amaçlanmıştır (Weber, 1992: 636).

Fransa ve İngiltere, 4 Mart 1947'de, Rus yayılmasını önlemek amacıyla, Dunkirk'te karşılıklı bir yardım antlaşması imzaladılar. Savaş sonrası iklimde bu dostluk ve işbirliği anlaşması, görünürde yeni bir Alman saldırganlığının önüne geçebilmek içindir. Bu antlaşma elli yıl süreyle geçerli olacaktı. Antlaşmanın potansiyel Almanya tehdidine karşı yapıldığı ifade edilmiş olsa da arka planında SSCB'den gelebilecek girişimlere karşı önlem amacıyla yapıldığı açıktır. Çünkü o tarihlerde Almanya'nın hâlihazırda işgal altında olması nedeniyle bir Alman tehditi Fransa ve İngiltere için bir sorun teşkil etmemekteydi (Efe, 2007: 3).

Dunkirk Antlaşması'nın imzalanmasını açıklayan Fransa ve İngiltere, kısa zamanda ABD ve SSCB'nin de bu Antlaşmaya katılmalarını ve dördü bir paktın kurulmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Bunun altında yatan temel amaç, ABD'yi Avrupa'nın savunma ve güvenliği için yük altına sokma çabasıdır. Çünkü Fransa ve İngiltere kendi imkânlarıyla SSCB'den gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı koyamayacaklarını biliyorlardı (Turan, 1971:8 akt; Gürkaynak, 2004:67-68).

Yine aynı yılda, Fransa, İngiltere, SSCB ve ABD temsilcileri toplanmış, ancak Avrupa'nın yeniden oluşturulması ve onarılması çabaları sonuçsuz kalmıştır. 1948 yılında SSCB ve Batılı devletler arasında oluşan çatlak kapatılamamış aksine daha da büyümüştür. Ekim ayında, yakın zamanda yaratılan Cominform, Avrupa Yeniden İnşası için Haziran 1947'de ABD tarafından açılan Marshall Planı'nın sağladığı yardımlara karşı son derece kritik bir duruş sergiledi. Cominform yetkilileri, Avrupa'nın Amerika'ya teslim edilmesini kınadılar ve hem SSCB'nin hem de uydu ülkelerinin Marshall Planı'nın yardımını reddettiler. Her şeyden önce SSCB'nin genişlemesini durdurmak isteyen Batı Avrupa ülkeleri, Washington'u, beş yıllık savaşın ciddi biçimde zayıflattığı Batı demokrasilerine geçici maddi yardımlar vermesi gerektiğine ikna etmeye çalıştı. Bu şartlar altında İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, 22 Ocak 1948'de Avam Kamarasında yaptığı konuşmada, Doğu Avrupa'da oluşan durumun Batılılara bir emrivaki şeklinde gösterildiğini söylemiştir. Batı Avrupa devletlerinin birbirlerine daha da yaklaşımlarını İtalya dâhil, Benelüks (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) ülkeleriyle ve diğer Batı Avrupa ülkeleriyle birlik oluşturacak bir antlaşmanın mümkün olduğunu söylemiş ve "şimdi Batı Avrupa'yı bir birlik gibi düşünüyoruz" diyerek bu isteğini dile getirmiştir (Hoskins, 1971 akt; Gürkaynak, 2004: 69).

Bevin'in belirtmiş olduğu bu istek, Fransa ve İngiltere'nin taraf olduğu Dunkirk Antlaşması'na ABD'nin de dâhil edilerek tarafların ve kapsamının iki taraflı antlaşmalarla genişletilmesidir. Stalin'in yapmış olduğu çift taraflı antlaşmalar aracılığıyla, Doğu Avrupa'yı SSCB'ye bağlayarak bir savunma birliği oluşturması paralelinde, Batı Avrupa için de, ABD etrafında yapılacak olan ikili antlaşmalar aracılığıyla bir yapının oluşturulmasını önermektedir ve olduğu takdirde Stalin'in planının dengelenmesi olanaklı hale gelecekti. Ancak bu düşünce hayata geçirilememiştir (Weber, 1992: 636).

3.3. Brüksel Antlaşması ve Batı Avrupa Birliği (BAB)

İki Dünya savaşı yaşamış olan Avrupa kıtası başta ekonomik, siyasal ve güvenlik açısından olmak üzere tüm alanlarda büyük yıkımlar yaşamıştır. Bunun tekrar yaşanmaması için 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da yeni bir güvenlik arayışı başlamıştır. SSCB tehdidi ve Almanya'nın yeniden güçlenme ihtimaline karşı Avrupa da güvenlik ittifaklarının doğmasına ortam hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın Avrupa'da genişlemesi ve diğer bölgelerde de Batılı ülkelerin çıkarlarına karşı politikalar takip edeceği belli olunca Batılı ülkeler savunmalarını güçlenen SSCB'ye karşı kendi kendilerine yapamayacaklarını fark etmiş ve ortak savunma yapılanmasına gitmek zorunda kalmışlardır (Arıkan, 2003: 374). Bu çerçevede, Batı Avrupa ilk olarak kendi içinde güvenliğini sağlamak amacıyla Batı Avrupa Birliği gibi yeni bir güvenlik ittifakına yönelmiştir.

Batı Avrupa Birliğinin öncülü olan Brüksel Antlaşması, NATO'nun kuruluşu öncesinde, güvenlik ve savunma alanında Avrupa hükümetlerarası işbirliğini geliştirmek için 17 Mart 1948 tarihinde Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere arasında imzalanmıştır. 1947 senesinde Fransa ve İngiltere arasında yapılan Dunkirk Antlaşması'nın imzalanması ile Brüksel Antlaşması'nın yolu açılmıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ortak çalışmayı ön gören Brüksel Antlaşması, ortak savunmayı da içermektedir. Ancak Brüksel Antlaşması'nın Avrupa'nın savunmasındaki yetersizliği imza atan ülkelerce bilindiğinden, bu Antlaşmanın yeniden düzenlenmesi inancı hâkim olmuştur. Bunun üzerine 28 Eylül- 3 Ekim 1954 Londra Konferansı'na katılan ülkeler (ABD, Kanada, İngiltere, Federal Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Federal Almanya ve İtalya'nın Brüksel Antlaşmasına dâhil edilmesini kararlaştırmışlardır (Demir, 2009: 19).

Avrupa Topluluğu üyesi devletler arasında imzalanan ve Avrupa Savunma Topluluğunu kuran Antlaşmanın 1954 yılında Fransa Meclisinde reddedilmesi üzerine savunma konularında üstünlük İngiltere'ye geçmiştir. 23 Ekim 1954'de Paris Konferansında üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlar: Almanya'nın güvenlik haklarının iadesi, Almanya'nın NATO'ya katılması ve Brüksel Antlaşması'nın değiştirilerek İtalya ve Almanya'nın da eklenmesiyle BAB'ın kurulmasına ilişkin anlaşmalardır (Çakmak, 2003: 204).

İlk olarak Almanya'nın egemenlik hakları iade edilmiş olup bu ülke üzerindeki işgal statüsü kaldırılmıştır. İkinci Antlaşma ile Almanya'nın NATO'ya üye olması kabul edilmiş ve son Antlaşma ile 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Antlaşması değiştirilerek, İtalya ve Almanya'nın da katılmasıyla beraber Batı Avrupa Birliği kurulmuştur (Arslan, 2005: 231).

BAB'ı tamamlayan üç protokol vardır. İlk olarak Kara Avrupa'sı ülkelerindeki silahların belli bir sınırı aşmaması öngörülmüş; ikinci olarak kara ve hava kuvvetleri için ülke sınırları belirlenmiş ve üçüncü protokolda ise silahlanmanın denetlenmesi için Batı Avrupa Birliği Ajansı adıyla bir birim kurulması kararı alınmıştır. Kurulacak olan bu ajans ise ulusal düzeyde olacaktır. Tüm bu gayretlerin arkasında yatan temel fikir ise Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasından duyulan kaygıdır ve bundan ötürü de antlaşma ve tamamlayıcı protokollerle bu ülkenin askeri gücüne kota konulmuştur. Tüm bu gelişmelerin sonunda ortaya çıkan duruma göre, Batı Almanya'nın askeri gücü yalnızca 12 tümenle sınırlandırılmış ek olarak da bazı klasik imha silahları üretimi, kimyasal biyolojik silah üretimi, atom silahları, savaş gemileri ve denizaltı üretimine kısıtlamalar konulmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda incelendiğinde BAB'ın kuruluşu, Avrupa'nın güvenliğine önemli bir katkı sağlamak yerine, Avrupa kıtasında çekişmeyi hızlandıran bir durum olmuştur (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007: 214-215).

Böylece Avrupa'nın ve Almanya'nın bölünmüşlüğü daha belirgin bir hale gelmiştir. BAB Antlaşması'nın dördüncü maddesinde NATO ile sıkı işbirliğine gidileceği belirtilmiş, görev çakışmasının olmaması için BAB Konseyi ve Ajansı'nın sahip oldukları tüm bilgi ve görüşlerin

NATO askeri birimlerine iletilmesi istenmiştir. BAB, NATO ile Avrupa arasında köprü görevini üstlenmiştir. Savaşın etkilerinin hala sürdüğü Avrupa'nın batısındaki devletleri Soğuk Savaş dönemine girildiğinde çift kutuplu sistemin egemen gücünden birisi olan ABD'nin katılımı olmadan bir savunma örgütü kurmak istemeleri, BAB'ın SSCB'ye karşı caydırıcılığını azaltıyordu. Ancak bu gelişmeler ışığında çift kutuplu süreç Avrupa güvenliğini dengede tutmuştur. Bu kompleks yapının arkasındaki neden ise, Batı Avrupa devletleri bakımından o dönemde ABD'nin askeri güvencesinin öncelik taşımasıdır. BAB Antlaşması ayrıca Almanya ile Fransa arasındaki gerilimin ortadan kalkmasında anahtar rol oynamıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca BAB ile ilgili önemli bir gelişme kaydedilmemiş, Avrupa savunması temelde NATO çerçevesinde şekillenmiştir (Ülger, 2002: 55-56).

Batı Avrupa Birliğine esas teşkil eden değiştirilmiş Brüksel Antlaşması, Avrupa ortak savunma konseptini ortaya koymaktadır. Fakat Antlaşma'nın 4. maddesinde belirtildiği gibi Batı Avrupa Birliği, Avrupa içerisinde bağımsız bir askeri savunma örgütü kimliğinden çok, NATO'ya bağımlı ve bu örgütle sıkı bir işbirliği esasını öngören bir yapılanmayı ifade etmektedir (Text of the Modified Brussels Treaty, 1954, akt; Çaşın, Özgöker, Çolak, 2007: 215).

Batı Avrupa Birliği kurulduğu ilk andan itibaren öncü ve etkili bir savunma örgütü kimliği verememiştir. Kapsamlı oluşuma rağmen, BAB varlığını NATO'nun gerisinde sürdürmüştür. BAB'ın 1954-73 dönemi içerisindeki etkinliği incelendiğinde iki önemli rol üstlendiği gözlemlenmektedir: Birincisi BAB, Almanya'nın NATO'ya tam üyelik sürecini kolaylaştırmasının yanında, bu ülkenin askeri açıdan kontrol işlevini yerine getirmiştir. Diğeriyse, İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne kabul edilmediği dönem sürecinde, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile İngiltere arasında siyasi konuların tartışıldığı bir platform ortamı sağlamıştır Soğuk Savaş'tan sonraki dönemde BAB tekrar düzenlenecek, Avrupa Savunma Kimliği'nin önemli bir ögesi haline getirilecektir. BAB'ın tekrar önemli bir unsur haline gelmesinin nedeni ABD'nin Soğuk Savaşın sonrasında savunma harcamalarını asgariye indirmek istemesiydi (Nas, 1996: 65; Mortaş, 2001: 49).

BAB, klasik uluslararası bir örgüt özelliği taşımaktadır. BAB'ın kurumsal yapısı, yılda iki kez olağan olarak toplanan dışişleri ve savunma bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi, askerlerden oluşan daimi bir konseyi, 115 üyeli Parlamenter Asamblesi ve bir de Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Üye ülkeler sırasıyla altı ayda bir BAB'a başkanlık yapmakta ve Bakanlar Konseyine ev sahipliği yapmaktadırlar. Kararlar ikna yoluyla oybirliği ile alınmaktadır. BAB'da asil üyeler, ortak üyeler, gözlemciler ve ortak katılımcı üyeler olmak üzere dört kategoride üye ülkeler bulunmaktadır. Asil üye olmanın şartı Avrupa Birliği'nin asli üyesi olmaktır. Diğer üyelikler müzakere yoluyla sağlanmaktadır (Çakmak, 2003: 205).

Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın güvenliğini Avrupalılar kendi imkânlarıyla sağlama gücüne sahip olmadıkları için müttefikleri ABD, NATO üyesi olarak ve NATO marifetiyle,

Avrupa'nın güvenliğini sağlamıştır. Bu durum da yukarıda belirttiğimiz gibi BAB'ı işlevsiz bırakmıştır. Ancak bu durum kasıtlı değildi. BAB'a verilen imkânlar ve görevler sınırlıydı. 1954-1974 yıllarında iki Blok arasında yapılan silahsızlanma anlaşmasında öngörülen silahların kontrolünde, Silahlanmayı Denetleme Ajansı'yla birlikte görev almıştır. BAB üyesi devletlerin 1984 yılında Roma'da yayınladıkları bildirmede, BAB'ın Avrupa güvenliğinden sorumlu bir örgüt olduğu belirtilmiş ve bu görüşü NATO ile birlikte sürdürmesi ilkesi kabul edilmiştir. SSCB öncülüğündeki Doğu Blok'unun lağvedilmesinin ardından 13 Haziran 1991'de Petersberg'de yapılan görüşmede BAB'ın misyonu revize edilmiş ve BAB çatısı altında askeri birlik oluşturulmasına karar verilmiştir. Petersberg Bildirisi veya Petersberg Görevleri adı altında BAB'ın yeni misyonları barışın tesis edilmesi, krizlere müdahale yöntemlerinin belirlenmesi ve müdahale edilmesi, insani yardımların yapılması gibi yumuşak güvenlik (soft security) misyonlarından oluşmuştur (Çakmak, 2003: 205-206).

3.4. NATO

3.4.1. NATO'nun Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra ağır zararlar çıkan Avrupa devletleri, dünya siyasetindeki eski merkezi konumlarını kaybetmişler ve savaş sonrası oluşan yeni dünya dengesinde ortaya çıkan iki büyük güçle ABD ve SSCB ile mücadele edemeyeceklerini öngörmüşlerdir. Avrupalı devletler, ABD ve SSCB arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşın Avrupa sınırları içerisinde gerçekleşeceği tahminiyle savunma alanında ortaklaşa hareket etmeyi hedeflemişlerdir (Söylemiş, 2007: 42). Bu sebeplerle, Avrupa'da SSCB nüfuzu altına girmemiş Avrupalı devletler, siyasi bağımsızlıklarını korumak ve ülkelerine karşı gelebilecek SSCB tehdit ve saldırılarını önlemek amacıyla askeri bir ittifak kurma yolunu seçmişlerdir.

NATO'nun kuruluşundaki öncelikli unsur SSCB tehdidi olsa da Alman militarizminin önüne geçilmesi ve Avrupa ülkelerinin bir daha birbirlerine karşı saldırgan politikalar izlemesinin engellenmesi gibi faktörler de oldukça önemli bir rol oynamıştır (Karabulut, 2014: 13).

Brüksel Antlaşması'nı imzalayan Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık, Sovyetler Birliği karşısında askerî yeteneklerini yeterli görmemeleri nedeniyle Amerikan desteğine ihtiyaç duymuşlardır (Sander, 2014: 101). 28 Nisan 1948'de Kanada Dış İşleri Bakanı St. Laurent de Kanada Avam Kamarasında Brüksel Antlaşmasının yerine Kanada ve ABD'yi içine alan bir Atlantik İttifakının kurulması fikrini ortaya atmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Avrupa Devletleri ile bir ittifak kurabileceğini belirtmiştir (Yiğittepe, 2017: 22). Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç, Portekiz'in de bu görüşmelere dâhil edilmesi sonrasında bu on iki ülke tarafından 04 Nisan 1949 tarihinde Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmış ve

Kuzey Atlantik bölgesinde taraflar arasında ortaklığa dayanan ortak bir güvenlik sistemi yaratılmıştır.

Her iki dünya savaşı göstermiştir ki Avrupa'daki barış ve güvenlik ABD'nin de içinde bulunduğu, kolektif güvenliğin sağlanmasıyla oluşturulabilmektedir. Bu nedenle, kurumsallığı ve askerî gücü itibarıyla dünyanın en önemli güvenlik ve savunma örgütü olan ve halen dünya güvenlik ve savunma politikalarını yönlendiren NATO kurulmuştur. Antlaşmanın taraf ülkeleri BM Senedinin 51. maddesinin vermiş olduğu ortak veya kişisel güvenlikleri için meşru ve doğal savunma haklarını kullanmak amacıyla böyle bir girişimde bulduklarını söyleyerek örgütlenmelerine uluslararası meşruiyet kazandırmak istemişlerdir (Çakmak, 2007: 160). NATO'nun ilk Genel Sekreteri olan Lord Ismay "Rusları dışarıda, Almanya'yı aşağıda, ABD'yi içeride tutmak" ifadesinde bulunarak NATO'nun kurulma gerekçesini açıkça belirtmiştir (Wheatcroft, 2011 akt; Şahin, 2016: 145). NATO aracılığıyla ABD, Avrupa'da askerî güç bulundurma hakkını elde etmiş, Almanya üzerinde kontrol sağlanmış ve Orta ve Doğu Avrupa'yı kontrolü altına almış olan Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikaları karşısında da Batı Avrupa'nın güvenliği sağlamıştır (Ateş, 2012: 350). NATO'nun kuruluşu sayesinde, Avrupa ülkeleri, savaş sonrası SSCB tarafından yaratılan dengesiz durumun yalnızca ABD'nin sahip olduğu güçle çözebileceğini belirtmişler, Avrupa sorunlarında da ABD'yi yükümlülük altına sokarak bu durumu dengelemişlerdir.

NATO'nun en önemli özelliği ortak savunma ilkesine olan bağlılıktır. Antlaşmanın 5. maddesine göre üye ülkeler içlerinden birine ya da bir kaçına yapılmış saldırıyı hepsine yapılmış kabul edeceklerdir ve buna göre birbirlerinin savunmasına, silahlı güç kullanmak da dâhil olmak üzere katkıda bulunacaklardır.

NATO'nun önemli özelliklerinden biri de, ABD'nin barış zamanında Avrupa ülkeleri ile yaptığı ilk askeri ittifak olmasıdır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrası kargaşa ortamında, Batı Avrupa ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkilere belirli bir düzen ve kurallar getirmiş, ama diğer yandan da iki blok arasındaki soğuk savaşın da doruk noktasını oluşturmuştur (Sander, 2016: 270).

NATO'nun önceliği ittifak üyelerinin toplu şekilde savunmasını ve Atlantik bölgesinde demokratik barışın korunmasını hedefleyen siyasi ve askeri ittifaktır. Bu ittifak, kamuoyu tartışmaları ve süreçlerin sonunda ülkelerin kendi rızalarıyla katılmaları temelinde oluşturulmuştur. Bu tarihten itibaren NATO, önce Avrupa daha sonra da Avrupa'nın dışına da çıkacak şekilde güvenlik ve savunma sisteminde başat rol oynamaya başlamıştır (Tangör, 2009: 29).

3.4.2. NATO'nun Kurumsal Niteliği ve Yapılanması

NATO, NATO Konseyi, NATO Genel Sekreterlik ve NATO Askeri Organlar olmak üzere üç ana bölümden ve bunlara bağlı olarak çalışan dairelerden oluşmaktadır (Yiğittepe, 2017: 28).

NATO'nun sivil ve askeri olan iki kanadı vardır. Askeri ve sivil kanatların üzerinde bulunan NATO Konseyi (Kuzey Atlantik Konseyi) en yetkili karar organıdır. Üye Devletlerin dışişleri bakanlarından meydana gelen bu Konsey kararlarını oybirliği ile alır (Erhan, 2004: 544).

NATO'nun üyelik yapısına bakıldığında ise hâlihazırda 29 üyeli bir örgüt olduğu görülmektedir. 12 kurucu üyenin yanı sıra NATO, farklı dönemlerde yaşadığı genişlemeler ile üye sayısını arttırmıştır. NATO'nun genişleme süreci; Türkiye ve Yunanistan (1952), "Batı" Almanya (1955), İspanya (1982), Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya (1999), Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Estonya, Letonya, Slovenya ve Litvanya (2004) ve son olarak Hırvatistan ve Arnavutluk (2009) ve Karadağ (2017) şeklindedir (NATO, 2018).

3.4.3. Soğuk Savaş Dönemi NATO'nun Stratejileri

Strateji, milli savunmada egemen olan devlet anlayışının ayrılmaz bir parçasıdır. Her devlet kendi savunma stratejisini tespit eder ve bir ittifaka ancak o ittifak kendi savunma stratejisine uygun düştüğü sürece bağlı kalır. Geleneksel ittifaklarda ulusal egemenlik isteklerinden büyük fedakârlıklar yapılması gerekli değildi. Çünkü savunma belirli toprakların belirli anlarda ve şartlarda savunulması anlamına geliyor, bir ülkeler grubunun gerektiğinde bütün varlıkların savunulması anlamına gelmiyordu. Zaten dünyanın büyük kısmını bir anda yok edebilecek teknik imkânlar da mevcut değildi (Turan, 1971: 86). Bu bağlamda bütün devletler ve uluslararası örgütler için yeni stratejiler geliştirilmesi bir zorunluluk arz etmektedir.

NATO'nun 1949-1952 yılları arasındaki stratejisi "Kuzey Atlantik Sahasının Savunulması için Stratejik Konsept" olarak adlandırılmış ve geleneksel kuvvetlere dayandırılmıştır. Ayrıca bu dönemde strateji belgelerinde nükleer silahlardan açık bir şekilde söz edilmemiştir. Bu stratejinin temel amacı SSCB yayılmacılığını SSCB'nin bulunduğu sınırlarda durdurmaktır. İlk Stratejide bahsedilen, NATO üyesi olan ABD'nin hava kuvvetlerinin nükleer yetenekler bakımından zayıf olmasından ötürü SSCB karşısında askeri olarak sayısal dengenin sağlanması kabul edilmiştir. 1952'de Lizbon Antlaşması ile belirlenen ve "Sınırlı Savaş Stratejisi" olarak bilinen bu strateji ile NATO'nun asker sayısının hızla artırılması planlanmıştır (Dönmez, 2010: 101).

Kuruluş döneminde NATO'nun savunma stratejisinin konvansiyonel silahlara dayanacağı düşünülmüşse de, nükleer silahların gelişmesi ve buna karşılık Avrupa ülkelerinin konvansiyonel ordular geliştirmek yerine iktisadi kalkınmalarını ön plana almaları, savunmanın nükleer silahlara gittikçe artan bir şekilde dayandırılması sonucunu doğurmuştur. NATO'nun savunma

stratejisinin nükleer silahlara dayandırılması, savaşta etkin olabilecek ölçüde nükleer silah sahibi olan ABD'nin İttifak içinde büyük bir hâkimiyet kurmasına yol açmıştır (Turan, 1971: 154).

1950-1957 yılları arasında NATO stratejisi, İttifak üyelerinin karşılaşacakları bir saldırı halinde, ABD'nin elindeki nükleer gücü derhal kullanılabileceği varsayımına dayandırılmıştır. Bu dönemde İttifak'ın Avrupa'daki üyelerinin klasik gücü, SSCB'nin ve müttefiklerinin bu tür gücüne oranla çok daha zayıftı ve dengenin ancak ABD'nin nükleer gücü ile kurulabilmesi mümkündü. Fakat bu durum 1957'den sonra aniden değişmiştir. 1957 yılının Aralık ayında yapılan NATO Bakanlar Konseyi toplantısında Avrupa'ya orta menzilli Amerika füzelerinin yerleştirilmesi ve nükleer başlıklar depo edilmesi önerilmiştir. Bu öneri toplantıda Türkiye'den destek görmüştür (Gönlübol, 1996: 514).

3.5. Varşova Paktı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Batı Avrupa'ya karşı Sovyet dış politikası, genel olarak Almanya sorununa dayanıyordu. Bu nedenle Batı Almanya'nın Ekim 1954'te Paris Antlaşması sonrası, NATO'ya dâhil edilmesi ertesinde 14 Mayıs 1955'te Varşova Paktı oluşturulmuş, böylece Soğuk Savaş iki muhalif bloğun farklı savunma örgütlerine sahip olmasına yol açmıştır. Varşova Paktı'na; SSCB, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Demokratik Almanya ve daha sonra 1968'de Pakt'tan ayrılan Arnavutluk üye olmuştur. Avrupa'nın bölünmüşlüğü NATO'nun kendileri için bir tehdit oluşturduğunu algılayan SSCB ve Doğu Avrupa devletleri tarafından, Almanya'nın NATO'ya dâhil edilmesinin hemen ardından kendi güvenlik örgütlerini, Varşova Paktı'nı kurması ile bir kez daha kanıtlanmış oldu (Sander, 2016: 272).

Ruslar, Doğu Bloku'nu kendi otoriteleri altında bütünleştirmişlerdir. Bu bütünleşme ekonomik, politik ve askeri olarak gerçekleşmiştir. Kararlar tek merkezden alınmış ve uygulamada önemli itirazlar olmamıştır. Doğu Bloku'nun mantığı gereği kapalı ve birbirine bağlı bir ekonomi modelinin uygulanması, blok içi ve dışı politikaların aynı merkezden yürütülmesi ve alınan kararlara uyulması zorunlu olmuştur. Doğu Bloku'na en önemli rakip Batı Avrupa ve NATO'dur. Ancak saldırı prensip ve politikaları olmadığı için Doğu Bloku'nun güvenlik sorunu bu anlamda yoktu. Batı tehlikesi kendisinin saldırısı üzerine olabilirdi. Ama yine de Batı bloku gibi (ortak güvenlik amacıyla NATO benzeri) bir örgütlenmeye gitmişlerdir.

Soğuk Savaş sonrası Varşova Paktı, Varşova'da 1 Temmuz 1991'de üye devlet temsilcilerinin aldıkları kapatma kararı ile kapatılmıştır. İki düşman cephe haline gelen Doğu ve Batı Blok'u Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile ortadan kalkmıştır. Ancak herşeye rağmen Ruslar Varşova Paktı'nı Doğu Bloku'nun ve Avrupa'nın güvenliği için değil kendi çıkarları için kullanmıştır (Çakmak, 2003: 207-209).

3.6. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu (AST)

İkinci Dünya Savaşının ardından Avrupa'nın güvenliği ABD öncülüğündeki NATO'nun kurulması ile garanti altına alınmıştır. 1950 yılında Kore Savaşı'nın ortaya çıkması ve ABD'nin Avrupalı devletleri savaşa sürüklemesi Avrupa'da korku uyandırmıştır. Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanında otonom bir yapıya sahip olması gerektiğini ve NATO olmaksızın Avrupa'nın kendi savunma topluluğu olması gerektiğini savunan Fransa, bir Avrupa savunma topluluğu oluşturulmasını önermiştir (Efe, 2010: 40).

Jean Monnet tarafından hazırlanan ve daha sonra Pleven Planı olarak anılacak olan taslak plan, 24 Ekim 1950 tarihinde dönemin Fransa Başbakanı René Pleven tarafından açıklanmıştır. Bu Planın temelinde Fransa'nın güvenlik endişeleri yatıyordu. Pleven planına göre, Avrupa'da Avrupalı uluslardan Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İngiltere ve Almanya devletleri arasında ortaklaşa bir ordu kurulacak ve bu ordu oluşturulacak ortak bir Genelkurmay yapısı tarafından yönetilecekti. Pleven Planı ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu model alınarak, ulus üstü yapıda olacak "Avrupa Savunma Topluluğu" adı altında bir örgüt kurulması istenmiştir (Reçber, 2006: 23).

Pleven Planı Fransa Parlamentosu tarafından onaylanmış ve 15 Şubat 1951 tarihinde başkent Paris'te bir araya gelen NATO üyeleri ile Almanya'nın da katıldığı konferansa sunulmuş, görüşmeler ve müzakerelerden sonra da 1 Şubat 1952 tarihinde Avrupa Savunma Topluluğu kurucu antlaşması oluşturulmuştur (Aydın, 2008: 76). İngiltere, uluslararası doğası nedeniyle AST Antlaşmasını imzalamadı. Ancak İngilizler, AST üyelerinden birinin silahlı saldırıya maruz kalması durumunda otomatik olarak askeri destek sağlayacağını belirten bir yardım anlaşması imzaladı (van Rees, 2008: 13).

Oluşturulmak istenen AST projesiyle üç amaçtan bahsedilebilir. Bunlar, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ardından Batı Avrupa devletleri arasında askeri bütünleşmeye dayalı bir barış inşası, SSCB'nin tehditlerine karşı Avrupa'nın korunması, Avrupa'nın NATO ve Varşova Paktı'nın ardından üçüncü büyük güç haline gelmesinin sağlanması ve çift kutuplu sistemin son bulmasında Batı Avrupa'nın etkili rolde olmasıdır (Morkaya, 2014: 26).

AST, Batı Almanya, İtalya, Fransa ve Benelüks ülkelerinin (Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) katılımıyla 27 Mayıs 1952 tarihinde Paris'te imzalanmıştır. Bu Antlaşma ile kurulmak istenen AST'nin savunma ve güvenliği ilgilendiren kısımlarında; bir ordunun oluşturulması ve bu ordunun tek bir flamasının olması, ordunun askeri giderlerinin ortak olarak temin edilmesi ve ortak operasyonların icrası ile 100.000 askeri personelden oluşan toplam 40 tümeden (Fransa 14, Almanya 12, İtalya 11 ve 3 tümen de Benelüks ülkeleri tarafından karşılanmak üzere) oluşturulması öngörülmüştür. Ayrıca AST'nin ulusüstü bir siyasi yapı olması

gerektiği de vurgulanmıştır (Morkaya, 2014: 27). AST'nin bu amaçlarına karşılık Avrupa ülkeleri arasında temelde yaşanan fikir ayrılıkları bu yönde ilerlemede önemli bir engel olmuştur.

Bu Antlaşmayla, Antlaşmaya taraf ülkelerin kurumsal ve örgütsel yapılarını oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Dokuz üyeden oluşan bir komisyonun yanı sıra bir Bakanlar Konseyi, 12.500 kişilik Alman askeri, Almanya'nın toplam kuvvetlerin üçte birinden az ya da üçte birini geçmeyecek şekilde olması ve Almanya'nın bir savunma bakanlığına sahip olmaması şeklindedir. Buna ek olarak, Almanya'nın ABC silahları, askeri uçaklar ve belirli savaş gemileri üretmesi ve bulundurması da yasaklandı (Dinan, 2009: 87).

1950'li yılların başlarında Fransa'da meydana gelen siyasi istikrarsızlıkların ardından sık sık yaşanan hükümet değişiklikleri AST konusunda Fransa'yı çıkmaza düşürmüştür. Gelen yeni hükümetlerin AST Antlaşmasının imzalandığı zamandan farklı olarak bir Avrupa savunma ve güvenlik politikası geliştirilmesi konusundaki yaklaşımları Fransa'nın AST konusunda desteğini çekmesine yol açmıştır (Erhan, Akdemir, 2008: 24). Bu süreç sonunda AB bünyesinde savunma ve güvenlik konularında çatlaklar yaşanmış, bu konularda ortak bir zemin oluşmamıştır.

AST'nin başarısız olmasının sebebiyle ilgili olarak üç noktaya ön plana çıkmaktadır. İlk olarak, devletlerin paylaşımında kısıkanç davrandığı bir alanı kapsayan savunma topluluğu projesinin erken doğum olarak nitelendirilmesiyle ilgilidir. Çünkü özellikle savunma ve güvenlik alanında yetkilerinden ödün vermek, ülkeler için verilmesi zor kararların başında gelmektedir hatta en zordur. Robert Schuman'ın meşru planı olan aşamalı bütünleşme planına ters düşen bu adım, Fransa Parlamentosunda veto edilmiştir. İkinci husus ise sonucunda büyük kazanç getirmeyen konularda siyasal kararların alınmasındaki güçlüklerdir. AST, Almanya için Avrupa savunma sisteminin bir parçası olması yolunda tek çıkış yolu değildir. Bu durumun, Fransa'nın ABD baskısına karşı tepki verirken elini rahatlatan bir unsur olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, Avrupa'da Sovyet tehdidine karşı koyabilmenin tek yolu AST'nin inşası değildi. Her iki sorunun çözümünde NATO devreye girmiştir. Son olarak, bir siyasal kararın alınma sürecinde statü kaybına dair öngörülerin de etkili olduğu hatırlatılabilir. Fransa, büyüklük iddiası nedeniyle AST çerçevesinde diğer beş Avrupa devletiyle aynı statüde olmak istememiştir. Ayrıca, Avrupa savunma ve güvenlik oluşumuna dâhil olmak, ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket kabiliyetinin kısıtlanması anlamına da gelmektedir. Bu yüzden Fransız parlamenterleri dönemin koşulları içerisinde -ve çok da benimsenmeden- verilmiş bir kararı onaylamamışlardır (Gözkaman, 2014: 16).

Bir Avrupa ordusu kurulması yönündeki çalışmalar Avrupa ülkeleri arasında yıllardan beridir tartışılmaktadır. AST ile tüm üye devletlerin savunmalarının tek elde toplanmasına çalışılmış ancak Fransa Parlamentosunun yasayı veto etmesinin ardından Antlaşma yürürlüğe konamamıştır (Dedeoğlu, 2014: 346-347).

AST'nin olumsuzlukla sonuçlanması, Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanında bütünleşme yolundaki sorunlarını görmek için bir fırsat niteliği olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler, BAB'ın oluşturulması yönünde Brüksel Antlaşmasının değiştirilmesine yol açmıştır.

3.7. Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) Bünyesinde Güvenlik ve Savunma Politikaları Oluşturma Çabaları

Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşma'da, dış politika alanında Topluluğun yetki ve görev alanına giren herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak, Topluluğun ekonomik entegrasyon alanında kaydettiği gelişmelerin daha ileriye götürülmesi için dış politika konularındaki entegrasyon eksikliği hissedilmiş ve zamanla dış politikada işbirliği konusu gündeme gelmiştir. Bununla birlikte üye devletler, dış politika meselelerinde herhangi bir mecburiyet altında olmadan ortak şekilde adımlar atmayı düşünmüşlerdir.

3.7.1. Fouchet Planı

Topluluk üyesi devletler arasında ekonomik temelde şekillenen yapının ardından siyasi anlamda da bir yapı oluşturulması düşünülmüştür. 1960'lı yılların başlarında Fransız bir diplomat olan Christian Fouchet, De Gaulle adına Avrupa'da hükümetler arası çalışacak bir siyasi topluluk önerisi getirmiştir. Bu öneriye göre; ortak çıkarları ilgilendiren konularda ortak bir dış politikanın belirlenmesi, diğer ülkelerle işbirliği içinde ortak bir savunma ve güvenlik politikasının kabulü ve her türlü saldırıya karşı güvenliğin artırılması, bilim ve kültür alanlarında işbirliğinin daha da geliştirilmesi, insan hakları, temel haklar ve demokrasinin savunulması, karar almada oybirliği esasının sorun yaratmasından ötürü meclisin yetkinliğini arttırmak hedeflenmiştir (Ünlü, 2009: 15 akt; Akçay, 2016: 7).

Bu Plan, üye devletler arasında, Atlantik ittifakından ayrı olarak ortak bir dış politika ve savunma politikalarını benimsemeyi öngörmüştür. Fouchet Planı, dış politika ve savunma konuları üzerinde denetim mekanizmasının kaybolmasına karşı bir oluşumu kapsamaktaydı (Howorth, Keeler, 2003: 6).

Fouchet Planı ile AT üyesi altı devletin dış, savunma ve güvenlik politikaları ortak ve eşgüdümlü olacak bir mekanizmayla sağlanmak istemiştir. Bu kapsamda Fransa'nın, AT üyesi devletlerle yaptığı müzakereler sonrasında görüşmeler Fransa'nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet tarafından devam ettirildi. 1961 yılında yapılan Bonn Zirvesinde AT üyesi ülkeler Büyükelçi'den bir tasarı hazırlamalarını istemiş ve Fouchet de Avrupa Devletleri Konfederasyonu Tasarısını hazırlamıştır. Bu Tasarıda ortak bir dış ve güvenlik politikası, kültür, eğitim ve bilim alanlarında işbirliğine gidilmesi ifade edilmiştir (Dinan, 2005: 422).

Bu Plan ile bir Avrupa Konfederasyonu oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sayede ABD'nin Avrupa üzerindeki gücü de kırılacaktı. Plan, Fransa ve De Gaulle'ün NATO'dan hoşlanmamasından ve ABD ve NATO'dan uzaklaşarak kendi kontrolünde bir Avrupa oluşturmak istemesinden kaynaklanmaktadır (Corner, 2014: 31).

3.7.2. Davignon Raporu

01-02 Aralık 1969 tarihinde Lahey'de yapılan AT Lüksemburg Zirvesinde, AT üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının siyasal birlik için tavsiye sunmaları istenmiştir. İlk olarak Belçika Dışişleri Bakanı V. Etienne Davignon'un başkanlık yaptığı bir komite tarafından hazırlanan ve Davignon Raporu ya da "Lüksemburg Raporu" olarak bilinen belge 27 Ocak 1970'de üye devlet dışişleri bakanlarınca Lüksemburg'ta kabul edilmiştir (Tangör, 2009: 59). Avrupa Topluluğu tarafından ortak bir Avrupa siyasi politika oluşturmak için üretilen ve uygulanan Davignon Raporu ile Avrupa Topluluğu üye devletlerinin tek sesle konuşmaları hedeflenmiştir. Bu Raporda, üye ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliği ve ulusal dış politikalarını koordine etmeleri ifade edilmiştir (Ngyuen, 2016: 21).

1970 yılında yayımlanan Davignon Raporu ile AT sınırları içerisinde devam eden savunma ve güvenlik çalışmalarına paralel olarak ortak bir dış politika ve savunma yapısı üzerine yeni bir çalışma başlatılmıştır. AT ülkelerinin dışişleri bakanları tarafından 1970 yılından itibaren Davignon Raporu etrafında yapılan işbirliği, Topluluk karar mekanizmalarından dışlanan ve üye devletlerin taahhütlere girmesini engelleyen Avrupa Siyasi İşbirliği adı altında bir süreci başlatmıştır. Böylece ASİ, dış ilişkilere siyasal boyut kazandırdı ve hükümetler arası nitelikte olan kurumsal bir yapı meydana getirdi (Özdal, Genç, 2005: 92-94).

ASİ, Avrupa Topluluklarına üye devletlerin dış politika konuları üzerinde tartışma ve bu konulara karşı takınılacak tavrın eşgüdümünün sağlanması amacı ile kullanılan bir yöntemdir. ASİ bünyesinde kararlar, dışişleri bakanları siyasi iş birliği konferansında alınmaktaydı (Tangör, 2009: 54-55). Topluluk üyesi ülkelerin dış politikalarında eşgüdümün sağlanmasını hedefleyen bu işbirliği mekanizmasına savunma ve güvenlik konuları ise dâhil edilmemiştir (Ülger, 2002: 64).

Topluluk üyesi devletler ASİ ile savunma ve güvenlik konularını da Topluluğun yetki ve görev alanına dâhil etmek ve devamında da siyasi bütünleşme sürecini başlatmayı hedeflemişlerdir. Bununla beraber, bu dönemde her ne kadar dış politikada işbirliği konusu ön planda olduysa da ekonomik alanda sağlanan entegrasyon kadar başarılı olamamıştır. Bununla birlikte, ASİ tecrübesi, daha sonra bu alanda ortaya çıkacak politik örgütler için yasal zemin oluşturması bakımından önemlidir (Yiğittepe, 2017: 115).

Etkili bir kurumsal yapısı olmamasına rağmen ASİ, dış politika konusunda AT üyesi ülkeler arasında uyumlaştırma ve koordinasyon mekanizması sağlayarak, uluslararası problemlerin çözümü konusunda “sivil diplomasi” yaklaşımını getirmiştir. Fakat askeri savunma boyutunun, görev kapsamı dışında bırakıldığı ASİ mekanizması, uluslararası sorunların çözümünde etkin bir rol oynayamamıştır (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007: 224).

ASİ, Soğuk Savaşın oluşturduğu problemler içinde ve Batı Avrupa Birliği’nde de görüldüğü gibi NATO’nun gölgesinde kalmıştır.

3.7.3. Kopenhag ve Londra Raporları

ASİ sürecine giden yolda Davignon Raporu’ndan sonraki diğer bir önemli rapor, 1973 Kopenhag Raporu’dur. Bu Raporda, Avrupa Siyasi İşbirliği’nin nasıl işleyeceği belirtilmiş ve dışişleri bakanları ile Siyasi Komite’nin daha sık toplanması kararlaştırılmış ve yine bu Raporda her bir üye devlette ASİ’yi gözlemek için Avrupa Muhabirler Grubu kurularak, ASİ’nin kurumsal yapısı oluşturulmaya başlanmıştır (Efe, 2010: 69).

Üçüncü rapor, dışişleri bakanları tarafından Ekim 1981’de kabul edilip imzalanan Londra Raporudur. Avrupa Konseyi tarafından 27 Kasım 1981 tarihinde Londra’da onaylanan rapor, daha önceki raporlarda öngörülenlerin tekrarı olmuş ve buna ek olarak, siyasi işbirliği sürecinde, güvenlik konusunun siyasal boyutuyla ilgili dış politika konularının da değinileceğini belirtmiştir. Söz konusu rapor, “güvenlik” alanını ilk kez ASİ kapsamı içine sokmuştur (Tangör, 2009: 60-61).

3.8. Avrupa Tek Senedi (ATS)

Avrupa Tek Senedi, Avrupa Topluluklarının kurucu metnilerindeki değişikliklerin yapıldığı bir Antlaşma olmuştur. 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren ATS’nin siyasi işbirliği açısından iki önemli özelliği vardır; 1987 yılına kadar ASİ mekanizması içerisinde gerçekleştirilen ve günümüz ODGP’nin temelini oluşturan gelişmeler, ilk kez ATS ile hukuksal bir dayanağa kavuşmuştur. Toplulukları kuran Paris ve Roma Antlaşmalarında dış politikaya ilişkin olarak üye devletleri bağlayıcı kural konulmamıştır. ATS’nin yürürlüğe girmesine kadar ASİ fiili bir uygulama olarak kalmıştır. ATS bu konuda devrim niteliğinde olan hükümleri de beraberinde getirmiştir. Senet “dayanışma, bütünleşme ve dış politika” konularını da kapsamakta ve ASİ’ye yasal bir temel getirmektedir. Diğer bir dayanak ise ATS ile üye devletlerin sorumlulukları kâğıt üzerine dökülüp bağlayıcı bir hale getirilmiştir Avrupa entegrasyonu tarihinde ilk defa, siyasi işbirliği ve ekonomik entegrasyon eşit derecede önemli görülmüştür. ATS’ye göre, ASİ’nin ortak bir dış politika tanımı, ortak çıkarları olan alanlarda tanımlanması ve uygulanmasıdır. ATS’nin

üçüncü Bölüm 30. maddesinde ortak dış politika alanının işleyişi ayrıntılandırılmıştır (Kızıltan, Kaya, 2005: 211).

Avrupa Tek Senedi ile ASİ mekanizması kurumsal bir kimliğe kavuşmuştur. Avrupa Tek Senedi, ASİ'nin niteliğini ve işleyiş yöntemlerini değiştirmeden hükümetler arasında işbirliğini korumuş ve bu ATS ile resmileşmiştir. Bu Senet, AB içinde dış politika konusunda uyum ve koordinasyon bakımından önemli gelişmeleri de içinde barındırmaktadır. Ancak SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan problemler karşısında Tek Senedin oluşturmuş olduğu kurumsal mekanizma da yetersiz kalmıştır. ASİ zamanla gelişmiş olsa da, AT üyeleri Avrupa coğrafyasının çıkarlarını korumakta yetersiz ve eksik kalmış, üye devletler kendi ulusal politikaları yönünde hareket etmişlerdir. AT'de dış politika alanında işbirliğini öngören hükümler, ilk olarak Avrupa Tek Senedi'nde "Avrupa İşbirliğine İlişkin Hükümler" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu, Maastricht Antlaşması ile ulaşılmak istenen iki temel hedeften birisi olan, siyasi birliğin temel taşlarından biridir (Şöhret, 2013: 65).

1945-1991 dönemi için yapılan genel analizle, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa askeri yapısının askeri açıdan büyük eksikliklerinin, ABD'nin NATO'ya ve Avrupa'ya müdahalesini gerekli bir ön şart haline getirdiğini söyleyebiliriz. NATO'nun Avrupalı üyelerine sunduğu garantili koruma, onları özerk bir Avrupa güvenlik kimliği geliştirmeye daha az heveslendirdi. Ancak, ABD'nin büyük savunma bütçelerine dayanan yeteneklerine olan bu büyük bağımlılık, Avrupa güvenlik politikasını Amerikan Soğuk Savaş askeri doktrinlerine ve siyasi iradesine göre daha az şekillendirdi. Aynı zamanda, Avrupa girişimlerinin (öncelikli olarak Pleven ve Fouchet planları aracılığıyla Fransızların) özerk bir Avrupa güvenliğinin yaratılmasındaki başarısızlığının da açık olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, Avrupalı girişimlerin, otonom bir Avrupa güvenlik yapısının yaratılmasındaki başarısızlığı, hatta NATO'nun yerine geçmesi durumunda, Avrupa'nın manevra alanı anlamına geldiği de açıktır. ABD'nin hâkim olduğu bir dünyada çok dardı. Son olarak, bunun başlıca nedenlerinden biri de, Avrupalıların, "güç uzantısı" olarak ABD savunma harcamalarına nispeten daha düşük olmalarından ötürü, askeri araçlarla caydırıcılık yeteneklerini geliştirememeleridir (Metaxas, Economou, 2012: 60).

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPADA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte işbirliği ve ortaklık süreçlerine evrilen bir değişime gidilmiştir. Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılışının ardından bölgede istikrarın sağlanması ve doğan otorite boşluğunun doldurulması sorununun yanı sıra, iki Almanya'nın birleşmesinin getirdiği sorunlar ve Sovyetler Birliği'nden sonra bağımsızlığını kazanan devletlerde yaşanan değişim sürecinin etkileri de, Avrupa'da güvenlik anlayışının ve yapılanmasının değişimini zorunlu kılmaktaydı. İşbirliğinin ve ortaklığın yoğun olduğu bu dönemde güvenlik arayışında olan Avrupa güvenliğini sağlama konusunda birçok adım atılmıştır. Ayrıca bu dönemde tehdidin ortadan kalkması ile NATO'nun varlığı sorgulanır hale gelmiştir. NATO bir yandan savunma örgütü olma rolünü üstlenmeye devam ederken öte yandan da yeni koşullara ayak uydurma çabasına girmiştir. Böylece NATO, Avrupa'da adil ve kalıcı barışın tesis edilmesi amacıyla yeni açılımlara ve politik hedeflere yönelmiştir.

NATO ile işbirliği içinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturma çabalarının yerini Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına devretmiştir. Burada Birlik ülkelerinin arasında ODGP sütunu içinde AGSP oluşturarak Avrupa Birliği'nin güvenliği için tek bir noktadan hareket edilmesi hedeflenmiştir. Ekonomik alanda seri şekilde kararlar alabilen AB üyesi ülkeler, siyasi kararlar almada bir o kadar zorlanmaktadır. Bu durumun altında yatan neden ise her ülkenin kendi siyasi çıkarlarını ön planda tutması ve kendi iç güvenliklerini, dış güvenliğe karşı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. AB'de AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma çabaları tüm hızıyla devam etmektedir. Kurulacak olan AGSP organlarıyla yeni güvenlik politikalarının fonksiyonlarının artması öngörülmüş olup ve BAB ile AGSP'yi tek çatı altında toplama gayreti hızlanmış ve BAB AGSP'ye katılmıştır (Yiğittepe, 2017: 120).

AB içinde oluşturulabilecek yeni bir savunma ve güvenlik politikasının temellerinin nasıl atılacağı hususunda bu alanda geçmiş yıllarda icra edilen çalışmalarla kendisini göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde AB, savunma ve güvenlik çalışmalarını daha da hızlandırmış ve kurumsallaşma yolunda büyük gayretler göstermiştir. Maastricht Antlaşmasıyla başlayan üç sütunlu yeni yapı AB'nin yeni kimliğinin temelini atmıştır (Türker, 2007: 54).

4.1. Soğuk Savaş'ın Sonu ve Avrupa'nın Siyasal Ortamı

SSCB'nin yıkılması ve Dünya'da çift kutuplu düzenin sona ermesi ile birlikte Avrupa'da ana tehdit ortadan kalkmıştır. Sovyetler Birliği, 1985 yılından itibaren meydana gelen siyasi gelişmelerin sonucunda dağılma sürecine girmiştir. Bu süreç, Doğu Bloğunun da sonunu getirmiştir. SSCB'de Gorbaçov'un iktidara gelmesi ile başlayan Doğu- Batı yumuşaması, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) çerçevesinin gelişmesi, Avrupa'da karşılıklı kuvvet

indirimi müzakerelerinin sonuçlanması, Almanya'nın iki tarafının birleşmesi ve Varşova Paktı'nın dağılması Avrupa'daki güvenlik politikaları üzerinde etkiler yaratmıştır. Almanya artık bir cephe ülkesi olmaktan çıkmış, Doğu Avrupa ülkeleri ise NATO için "alan dışı bölgeler" kapsamına girmişlerdir (Tangör, 2009: 67).

4.1.1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması

Nitekim SSCB, 16 Temmuz 1990'da, Batı Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesini ve Birleşik Almanya'nın NATO'ya üye olmasını, Almanya'daki asker sayısının 370 bin kişiyle sınırlı olarak kalmasını kabul etmiştir. Bunun üzerine, 17 Temmuz 1990'da ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile iki Almanya arasında "4+2 Antlaşması" imzalanmıştır. Böylece, SSCB, Almanya ile barış antlaşması yapılması konusundaki ısrarından vazgeçmiş, birleşik Almanya'nın varlığını kabul etmiştir. İki Blok arasındaki yakınlaşmanın hızlandığı bu dönemde, 19 Kasım 1990'da NATO ile Varşova Paktı devlet ve hükümet başkanları Paris'te toplanmışlardır. Liderler, toplantı sonunda imzaladıkları Ortak Bildiri'de, silahların sadece meşru savunma için kullanılabileceğini, karşılıklı güvenin artırılacağını ve silahların denetleneceğini açıklamışlardır. Yine aynı gün, "Avrupa'da Konvansiyonel Silahların İndirimi Anlaşması (AKKA)" yapılmıştır. 21 Kasım 1990'da yine Paris'te, AGİK'e dâhil 34 ülkenin devlet ve hükümet başkanları düzeyinde yapılan toplantıda, 1975 Helsinki sistemini örgütlü hale getiren ve Doğu ile Batı arasındaki Soğuk Savaş'a son veren "Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı" da imzalanmıştır (Tangör, 2009: 68-69).

23 Ağustos 1990'da Ermenistan, SSCB içinde kalmakla birlikte, bağımsızlığını ilan etmiştir. 31 Mart 1991'de, Gürcistan'da yapılan halk oylamasında bağımsızlık için yüzde 90'dan fazla oy çıkınca, Gürcistan da bağımsızlığını ilan etmiştir. Hemen ardından, 11 Haziran 1991'de, Rusya Federasyonu, Rusya Anayasası'nı Birlik Anayasasından üstün olduğu iddiası ile egemenliğini ilan etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, SSCB'nin dağılması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 24 Ağustos 1991'de Ukrayna, 25 Ağustos 1991'de Belarus (Beyaz Rusya) bağımsızlıklarını ilan etmişler, 29 Ağustos 1991'de ise Sovyet Komünist Partisi, Yüksek Sovyet kararıyla resmen kaldırılmıştır. 26 Aralık 1991'de ise Sovyet Parlamentosu, SSCB'nin son bulunduğunu resmen onaylamıştır (Armaoğlu, 2017: 641-643).

4.1.2. Doğu Bloku'nun Dağılması

Gorbaçov'un 1985 yılından itibaren kendi ülkesinde giriştiği söz konusu yenilikler Doğu Bloku ülkelerini de etkilemiştir. Nitekim Macaristan Komünist Partisi, 9 Ekim 1989'da Marksizm'den vazgeçerek, Macaristan Sosyalist Partisi adını almış, 23 Ekim 1989'da da Macaristan'da çok partili sisteme geçilmiştir. Polonya'da ise, Komünist Merkez Komitesi 6 Ocak

1990'da kendini feshetmiş ve adını Sosyal Demokrasi Partisi olarak değiştirmiştir. Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya'da da komünist partilerin öncülüğüne son verilmiştir. Doğu Almanya, 3 Ekim 1990'da Batı Almanya'ya katılmıştır. İşte bu devletlerde meydana gelen söz konusu sistem değişikliği ile çoğulcu demokrasi ve pazar ekonomisine geçiş hareketleri, onları bağlı buldukları Doğu Bloku'ndan kopmaya ve bağımsız olmaya yöneltmiştir. Nitekim bu son gelişmeler üzerine, COMECON, 28 Haziran 1991'de üye devlet delegelerinin Budapeşte'de bir araya gelerek örgütün feshine ilişkin protokolü imzalamasıyla sona ermiştir. Bu gelişmenin hemen sonrasında da Varşova Paktı 1 Temmuz 1991'de üye devletlerin ortak kararıyla resmen son bulmuştur (Uçarol, 1995: 803-804).

4.1.3. Berlin Duvarı'nın Yıkılışı ve Almanya'nın Birleşmesi

1980'li yılların sonlarında iki Almanya arasındaki ilişkiler de düzelmeye başlamıştır. 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı yıkılmış, böylece Soğuk Savaş'ın en anlamlı sembollerinden biri ortadan kalkmıştır. İki Almanya arasındaki sınırlar açılarak ortak para sistemine geçilmiştir. Batı Almanya Başbakanı H. Kohl, 28 Kasım 1989'da, iki Almanya'nın birleşmesiyle ilgili olarak, önce sıkı bir işbirliğini sonra da aşamalı şekilde birliği öngören bir planı yürürlüğe koymuştur.

18 Mart 1990'da, Doğu Almanya'da seçimler yapılmış ve iki Almanya tarafından birleşmeyi gerçekleştirmek üzere "Büyük Koalisyon" kurulmuştur. 22 Haziran 1990'da Almanya'nın işgalinden sorumlu olan ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile Doğu ve Batı Almanya Dışişleri Bakanları arasında Doğu Berlin'de "4+2" adıyla anılan toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda SSCB ilke olarak iki Almanya'nın birleşmesini kabul etmiştir. Bu toplantıda, Doğu ve Batı Almanya, Almanya ile Polonya arasındaki Oder-Neisse kesin sınır çizgisi olarak kabul edilmiştir (Armaoğlu, 2017: 589). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu Almanya'dan Polonya'ya verilen toprakların bu devlete ait olduğunu kabul etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra, 12 Eylül 1990'da Moskova'da ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB ile iki Almanya arasında, birleşme ile ilgili olarak "4+2 Antlaşması" imzalanmıştır. Söz konusu antlaşmanın 3 Ekim 1990'da yürürlüğe girmesiyle de, iki Almanya resmen birleşmiştir (Tangör, 2009: 71-72).

Almanya'nın birleşmesinden sonra NATO ile Varşova Paktı karşılıklı olarak birbirlerini artık daha fazla tehdit etmedikleri hususunda anlaşmışlardır. Bu anlayış, konvansiyonel silahlar anlaşmalarının imzalanmasını kolaylaştırmıştır. AGİK'in tüm üyeleri Kasım 1990'da Paris'te yeni bir Avrupa düzeninin temellerini atmak üzere toplanmışlardır.

4.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO-AB İlişkileri

Soğuk Savaş'ın ardından dünya çapında meydana gelen değişiklikler, AB'nin uluslararası alanda bağımsız bir küresel güç olma yolunda sadece bölgesel bazda mesuliyet üstlenmesini değil küresel bazda da mesuliyetini paylaşma arzusunu etkilemiştir. Dış politikada neredeyse hiç askeri güç kullanmayan ve "sivil güç" olarak isimlendirilen AB, bu durumdan seri bir şekilde sıyrılmak istemekte ve kendi geleceğine daha iyi şekilde yön verebilmek için küresel bir oyuncu olma çabasıdadır. Savaş sonrası dönemde bu durumdan kurtulmak istemekte ve kendine özgü bir savunma ve güvenlik politikasını oluşturmayı hedeflemektedir. Güvenlik hususunda temel argümanları ise komşu ülkelerde işbirliği, uzlaşma, refah ve istikrar modelidir. Soğuk Savaş döneminde NATO imkân ve kabiliyetlerine muhtaç kalan ve bu dönemin ardından genişleme politikasıyla Avrupa'nın bütününe yayılmak isteyen AB, Soğuk Savaş yıllarının ardından krizlere müdahalede sivil araçların yanı sıra askeri araçları da kullanma zorunluluğu farketmiştir. Sonuç olarak, AB içinde güvenlik yeniden tanımlanmıştır (Drent, Zandee, 2010: 1).

Soğuk Savaş döneminin ardından Avrupa Birliği, güvenlik ve savunma politikalarında NATO'ya olan bağımlılığını asgariye indirmek istemiştir. Balkanlar'da meydana gelen savaşlar AB'nin AGSP'yi geliştirmesinde önem teşkil etmiştir. Geliştirilen stratejiler, yapılan antlaşmalar ve Lizbon Antlaşması'yla savunma ve güvenlik kapasitelerini, sivil ve askeri araçlarını geliştirme politikası izleyen Avrupa Birliği, dünyanın neredeyse tamamında kriz yönetimi operasyonlarında yer alarak uluslararası aktör olma amacını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Şöhret, 2013: 61).

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB-NATO ilişkilerinin gelişimi üç aşamada dile getirilebilir. 1991-1998 arasında yedi senelik süreyi kapsayan birinci aşamada ilişkiler NATO-merkezli ve NATO- ağırlıklı olmuş ve 1994 ile 1996 yıllar arasında yapılan Berlin Anlaşmaları çerçevesinde gelişmiştir. 1998-2003 yılları aralığını kapsayan ikinci aşamada NATO'dan ayrı (otonom) ve AB liderliğinde yapılacak kriz yönetimi operasyonlar seçeneği formüle edilerek uygulamaya geçirilmiş ve Berlin Plus Antlaşmaları yapılmıştır. 2003 yılından sonrasını kapsayan üçüncü aşamada ise, AB-NATO ilişkileri iki örgüt arasında sağlanan mutabakat çerçevesinde gelişmektedir (Zhussipbek, 2009: 75-76).

AB-NATO ilişkisi daha geniş açıdan bakıldığında aslında Amerika ile Avrupa arasındaki ortaklığı kuran bir köprü görevi de görmektedir. Bu ortaklık uzun yıllardan beri Avrupa'nın güvenlik ve savunmasını ve strateji gibi konularını da etkilemekte ve belirleyici bir etkiye de sahip olmaktadır (Cornish, Edwards, 2005: 815).

4.2.1. Maastricht Antlaşması

Maastricht Antlaşması, Avrupa Topluluğu'nu her yönüyle birlikte hareket eden bir yapıya dönüştürmesi, Avrupa Birliği'ne geçişi getiren ve ekonomik olduğu kadar siyasi ve askeri anlamda da birlik olmanın somut temellerini ortaya atması yönüyle AT için yeni bir döneme geçişi ifade eder (Biçer, 2002: 135).

Avrupa'daki ideolojik, askerî, ekonomik ve gerilimin yok olması, hâlihazırdaki güvenlik altyapısının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Entegrasyonun derinleşmesi ve üye sayısının artması, Birliğin siyasi etkinlik alanının genişlemesi yönünde ciddi baskı yaratmıştır. Avrupa Birliği kendisine ait güvenlik hedeflerini ilk kez 1992 Maastricht Antlaşması ile ortaya koymuştur. 1993 yılında Kopenhag Zirvesi ile Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliğine ilişkin genişleme politikasının siyasi ve iktisadi koşullara bağlı kılınarak, tutum belirlenmesine karar vermiştir (Yücel, 2007: 46).

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanıp 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile ODGP, o dönem için AB'nin üzerine oturtulduğu üç ana sütundan ikincisi olarak kurulmuştur. Böylece, ASİ kapsamında oluşturulan dış politika konularındaki işbirliği mekanizmasının yerini ODGP almıştır. Maastricht Antlaşması ile Birliğin güvenliği ile ilgili olan bütün konular ODGP kapsamına alınırken ileride ortak savunmaya dönüşebilecek ortak bir savunma politikasının oluşturulması nihai bir hedef olarak belirlenmiştir (Kaya, Sarıkamış Kaya, 2017: 289).

Avrupa Kurucu Antlaşması ile oluşturulan sütunlar ise Avrupa Toplulukları, ODGP ve üçüncü sütun olarak da Adalet ve İçişleri'nden oluşmaktadır. Tezimizin konusu AB'nin savunma ve güvenliği teşkil etmesi bakımından üç sütunlu bu yapının dış politika ve güvenlik sütunu olan OGDG sütununu inceleyeceğiz.

Bu politikanın güvenlik boyutunun özünü BAB'ın genişletilerek ve değiştirilerek AB'nin savunma örgütüne dönüştürülmesi ve bu amaçla kurumsallaştırılması oluşturmaktadır (Çomak, 2005: 41). Avrupa güvenliği ve savunması ile bağlantılı tüm sorunlar OGDG sütununun içerisinde. Bu Antlaşma ile oluşturulan OGDG mekanizmasının çift başlı bir kurumsal dayanağı ve siyasi önceliği vurgulanmalıdır. İlk olarak siyasi hususta AB, OGDG ile dış politika, savunma ve güvenlik alanında AB diplomasisini uluslararası düzeyde daha etkin kılınmasına önem vermiştir. BAB ile de etkin bir AGSK oluşturmaksa AB'nin öteki önceliğidir (Şöhret, 2013: 66).

Bu Antlaşma ayrıca BAB'ın Avrupa Birliği'nin içinde ayrılmaz bir parça olduğunu belirtmiştir. OGDG'nin Maastricht Antlaşması ile belirlenen amaçları ise, AB'nin ortak değerlerini ve temel çıkarlarını korumak, AB'nin ve üyelerinin güvenliğini attırmak, uluslararası işbirliğini teşvik etmek, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygıdır (Çomak, 2005: 42).

Maastricht Antlaşması'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nda, ODGP için temel esas ve genel ilkeler (AB tarafında belirlenir), ortak stratejilerle ilgili kararlar, ortak tutum ve pozisyonların tutumu, politika yürütülürken üye devletlerin işbirliği içinde olmalarını sağlama hususları öngörülmüştür (Akçay, Argun, Akman, 2011: 126). Maastricht Antlaşması ile ikinci sütun olan ODGP'de sadece dış politika konusunda karara varılmamış, ilk defa üye ülkeler güvenlik ve savunma konularını antlaşma altına alma konusunda anlaşmışlardır. ODGP, Birliğin güvenliğini etkileyen bütün konuları içine alması ve uzun dönemde de ortak savunmaya yol açacak ortak savunma birliğinden yoksun olup herhangi askeri bir yapısı yoktur. Savunma ve güvenlik politikalarıyla ilgili kararları AB'nin isteği üzerine BAB uygulanması kabul edilmiştir. İkinci sütunda güvenliğin savunma boyutu ayrı ele alınmış ve Batı Avrupa Birliği, Avrupa bütünleşmesinde olmazsa olmaz bir yapı olarak görülmüştür. Bu kapsamda Batı Avrupa Birliğine bir yandan Birlik savunması hakkında alınan karar ve eylemleri uygulama görevi verilmiş, bir yandan da Batı Avrupa Birliğinin Birlik savunmasının bir ayağı ve NATO ile işbirliği içinde geliştirilmesi öngörülmüştür (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007: 254).

Sonuç olarak savunma ve güvenlik kapsamında incelendiğinde, Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında çözümlenmemiş birçok konu ile birlikte işbirliğinin geleceği hakkında bir plan yerine sadece geniş bir çerçeve çizildiği, bu çerçevenin de birkaç yıl içinde yapılan çok sayıda pazarlık ve uzlaşmanın ürünü olduğu görülmektedir. Zira bu koşullar altında Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Tek Senet ile gelişen kurumsal mekanizmanın uzantılarını içeren hükümetlerarası ve ulusüstü unsurların karmaşık bir birleşimini temsil etmektedir (Smith, 2004: 180).

Avrupa Birliği'nin ODGP'nin amaç ve hedefleri doğrultusunda, uluslararası olaylara karşı ortak tutumlar ve ortak eylemler hedeflediği anlaşılmaktadır. İlk olarak Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan ODGP, özellikle Avrupa'da yaşanan uluslararası çatışmalardaki performansı nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kaldı ve etkinliği çok geçmeden sorgulanmaya başladı. Gerçekten de AB, eski Yugoslavya topraklarında ortaya çıkan çatışmalarda ortak bir politika belirleyememiş, üye ülkeler ulusal dış politikalarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Meydana gelen bu krizler karşısında AB hem dış politika hem de savunma politikalarında darmadağın bir resim vermiştir. Aynı durum aynı şekilde Körfez Savaşı sırasında ortaya çıkmıştır. Daha da artırılabilir olan bu örnekler ODGP'de önemli değişiklikleri kaçınılmaz hale getirmiştir (Bozkurt, Özcan, Köktaş, 2006: 290).

ODGP'nin, Maastricht Antlaşması ile düzenlenen yapısı ile gerek hukuki niteliği itibarıyla uluslararası bir nitelik taşıması ve buna bağlı olarak da karar alma mekanizmasında oybirliği usulünün benimsenmiş olması, önemli hususlarda karar almayı imkânsız hâle getirmiştir. Mevcut hâli ile ODGP'den beklenen işlevlerin yerine getirilmesi çok güç görünmektedir. Bunun önüne

geçmek ve ODGP'ye işlerlik kazandırmak amacıyla Amsterdam Antlaşması ile önemli değişiklikler yapılmıştır (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007: 254-255).

4.2.2.Maastrich Sonrası Batı Avrupa Birliği'ni Yeniden Canlandırma

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'da yaşanan değişimlerden ötürü Batı Avrupa Birliği, yeni Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı problemlerle savaşılabilmek ve böylece kendi varlığını, gücünü kanıtlayabilme yolunda büyük gayret göstermiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle; yukarıda başlıklarda da belirtildiği gibi SSCB ve Varşova Paktı dağılmış, Berlin duvarı yıkılarak iki Almanya birleşmiş ve Varşova Paktı'na üye ülkelerin, Avrupa entegrasyonunun neresinde yer alacağı tartışma konusu olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Sovyet Rusya'nın dağılması ve NATO'nun varlığının sorgulanır hale gelmesi ve Avrupa'nın kendi güvenliğini kendi sağlamak istemesi üzerine BAB tekrar önem kazanmıştır.

1954 ve 1984 yılları arasında, BAB daha çok danışma ve tartışma için bir forum olarak kullanılmış ve Avrupa güvenlik ve savunma konulu diyaloga önemli katkılarda bulunmuştur (EEAS, 2016: 3). BAB tarihinde önemli dönüm noktası 1984 yılıdır. 26-27 Ekim 1984 tarihleri arasında BAB Antlaşması'nın 30. Yıldönümü sebebiyle Roma'da bir araya gelen BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB'ın yeniden canlandırılmasını açıklayan Roma Deklarasyonu ile BAB üyesi ülkelerin dışişleri ve savunma bakanlarının yılda iki kez bir araya gelmelerini kararlaştırdılar. Bu Roma Deklarasyonu ile AGSP yolunda önemli bir adım atılmış, üye devletlerin savunma politikalarının uyumlaştırılması ve BAB ile NATO arasında savunma ve güvenlik alanında daha fazla işbirliği yapılması istenmiştir. Kurulduğu tarihten itibaren NATO'nun gölgesinde kalan BAB, Roma Deklarasyonu ile uluslararası alanda rol üstlenmeye başlamıştır. Avrupa'nın savunmasıyla ilgili konuların NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci forum olarak yeniden gündeme gelmiştir (Erdoğan, 2004: 73).

1990'ların başındaki dönemde AB'nin siyasal birliğinin sağlanmasının temel taşlarından birini, ODGP sütununun BAB ile güçlendirilmesi süreci oluşturmuştur. Maastricht Antlaşması dâhilinde BAB'ın AB'nin savunma ve güvenlik kanadı olduğu ve NATO'nun AB ile işbirliği içinde Avrupa sütununu güçlendirici bir aracı olduğu belirtilmiştir. BAB kapsamında asil, ortak, gözlemci ve ortak katılımcı olmak üzere dört çeşit üyelik statüsü bulunmaktadır (Çakmak, 2005: 22).

AB'nin Maastricht Antlaşması ile BAB'ın AB'nin savunmasının bir parçası olarak NATO ile işbirliği içinde Avrupa savunmasının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda BAB'ın Bakanlar Konseyi de, Maastricht Antlaşması ile eş zamanlı yayımladığı bir deklarasyon ile BAB'ın AB ve NATO ile ilişkilerinin nitelik ve biçimini ortaya koymuştur. Bu durumda BAB, hem AB'nin savunma ve güvenlik boyutu rolünü üstlenirken, hem de NATO-AB ilişkileri çerçevesinde

güçlendirecek bir araç olarak görev yapacağını belirtmiştir. Ayrıca Maastricht’de, BAB’a tam üyelik için AB üyeliği şart koşulmuştur. Bunun üzerine, NATO üyesi olan ancak AB üyesi olmayan Türkiye ile aynı durumdaki Norveç ve İzlanda, BAB’a ortak üye olmaya davet edilmiştir. Bu daveti kabul eden her üç ülke ile BAB üyesi ülkeler, 20 Kasım 1992 tarihinde “Ortak Üyelik Belgesi”ni imzalamıştır. Antlaşmanın ardından Avrupa Birliği ortak savunmaya daha çok önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir (TASAM, 2011).

BAB’ın tekrar aktif edilmesinin iki boyutu bulunmaktadır. Avrupalılar tarafından bakıldığında, BAB, Avrupa savunma ve güvenliğini sağlaması bakımından Avrupa tarafından geliştirilen bir araç olarak görülmüştür. Ancak 1990’lı yıllarda özellikle Balkanlarda meydana gelen Yugoslavya, Bosna ve Kosova sorunları BAB’ın eksik olduğunu ve Avrupa’nın hala NATO’ya bağımlı olduğunu yeniden gözler önüne sermiştir. Diğer boyut ise, ABD’nin Avrupa savunması için yüklediği mali külfeti azaltmak istemesi ve bunun için de, Avrupalı devletlerin kendi savunmalarında daha etkin rol almasını istemesidir. Ancak ABD bunun NATO kapsamında olmasını istemektedir (Tezcan, 1998: 147).

Bu gelişmelere ilaveten, AGSK ile NATO içinde hâlihazırda var olan askeri imkân ve yeteneklerin tekrarlanması önleyecek şekilde BAB tarafından yürütülecek operasyonlarda NATO varlık ve yeteneklerinin kullanılmasını sağlayan “ayrılabilir fakat ayrı olamayan kuvvetler” kavramını oluşturmuştur (NATO’nun Dönüşümü, 2004: 8). Bu durum bir anlamda Avrupa’nın güvenlik alanındaki zafiyetini kabullenmesi olarak düşünülebilir (Aybet, 1999: 14).

AGSK ile paralel olarak ortaya çıkan Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG)’nin gelişimi İttifakın yeni güvenlik ortamına uyumu bakımından önemlidir. Öncelikli olarak BMGG 5. madde dışı görevler ve ittifak dışı ülkelerin katılabileceği görevleri kapsar. BMGG ile sadece NATO’yu yeni görevleri ile uyumlu hale getirmek değil, aynı zamanda BAB ile işbirliğini geliştirerek AGSK’nın oluşumu desteklenmiştir (Weu Today, WEU Secretariat-General, 2000).

1997 yılında yapılan Amsterdam Antlaşması’yla BAB’ın Petersberg Görevleri, AB Antlaşması kapsamına alınmış ve BAB’ın NATO ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatının (AGİT) bünyesinde gerçekleştireceği faaliyetlerin AB faaliyetleri olacağı ifade edilmiştir. BAB genel merkezinin devredilmesi ve kriz yönetimi faaliyetlerinin AB’ye aktarılması kararlaştırılmıştır. Yine BAB’ın bazı kurum ve etkinliklerinin korunması, diğerlerinin AB’ye aktarılması kararlaştırılan diğer husustur. BAB’ın Merkezi 2001 yılında Brüksel’e kaydırılmış ve BAB Askeri Karargâhı kapatılmış, BAB Uydu Merkezi ve BAB Güvenlik Araştırmalar Enstitüsü 2002 yılında AB bünyesine geçerek BAB’ın AB ile bütünleştirilmesi hızlandırılmıştır (Akçay, Göçmen, 2016: 578). Karşılıklı yardım içeren Lizbon Antlaşması’nın kabul edilmesinin ardından Madde, BAB’ın tüm işlevleri AB’ye etkili bir şekilde dâhil edilmiştir. Sonuç olarak, Kuruluş 30 Haziran 2011 tarihinde kapatılmıştır (EEAS, 2016: 4).

Köln Zirvesi sonucunda, AGSP'nin gelişimi için gereken araç ve yeteneklerin AB'ye akıratılması kararlaştırılmış, dolayısıyla BAB bünyesinde yürütülen AGSK'yi geliştirme görevi tamamen AB'ye devredilmiştir (Gürkaynak, 2004: 185).

4.2.3. Petersberg Görevleri

19 Haziran 1992'de kabul edilen Petersberg Deklarasyonu, Batı Avrupa Birliği'nin AB'yi bir savunma unsuru olarak geliştirme ve NATO'nun Avrupa kanadını güçlendirmek için bir araç olarak kullanma taahhüdü açısından çok önemlidir. Deklarasyonun üç bölümü, BAB'ın geleceğine ilişkin yönlendirici ilkeleri tanımlamaktadır (Erhan, Akçay, 2013: 6).

Bildiride BAB üyesi devletler, BAB yönetimindeki askeri misyonlarda geleneksel silahlı kuvvetlerin tüm unsurlarını kullanmaya hazır olduklarını belirtmektedir. BAB'ın üstlenebileceği askeri misyonlar şu şekilde tanımlanmaktadır: Washington Antlaşması'nın 5. maddesi ve değiştirilen Brüksel Antlaşması'nın 5. maddesi çerçevesinde ortak güvenliğe katkıda bulunmanın yanısıra, BAB üyesi devletlerin askeri güçleri şu belirtilen alanlarda kullanılabilir. İnsani misyonlar ve kurtarma misyonları, barış misyonları, barış sağlama da dâhil olmak üzere çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi için belirlenen misyonlar.

Ayrıca, Petersberg Beyannamesi, BAB'ın, duruma göre, çatışma önleme ve kriz yönetimi için desteklenecek inisiyatiflerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla, duruma göre ve kendi prosedürlerine uygun olarak kurulmasını tavsiye etmektedir. Bu duruma Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ya da AGİT'in barış operasyonları da dâhildir. Tüm bunların yanı sıra Deklarasyon, güçlü bir transatlantik ortaklığını desteklemekte ve Maastricht Antlaşması'na eklenen BAB Deklarasyonu'nun 30. maddesinin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

Bildirinin son bölümü, BAB'ın genişlemesiyle alakalıdır. Bu bölümde BAB üyesi devletler, gelecekte BAB üyesi, ortak ya da gözlemci üyesi olabilecek AB ve NATO üyesi diğer ülkelerin hakları ve yükümlülüklerini tanımlamaktadır (Petersberg Deklarasyonu, ET. 03.05.2018).

Aşağıda da değinileceği üzere Amsterdam Antlaşması'yla "Petersberg Görevleri", Maastricht Antlaşması'nın J.4 maddesi yerine oluşturulan J.7 maddesi'ne eklenmiştir.

4.2.4. Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG)

Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma politikasının şekillenmesinde NATO ile ilişkiler önemli bir belirleyicidir. 11 Ocak 1994 tarihinde yapılan NATO Brüksel Zirvesi'nde ABD tarafından NATO'nun Avrupa kanadının güçlendirilmesi için bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin oluşturulması ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti adı altında ortak bir savunma biriminin kurulması kararlaştırılmıştır (Demir, 2009: 22).

Birleşik Müşterek Görev Gücü, AB'nin güvenlik ve savunma politikasında farklı bir açılım olmuş, Avrupa öncülüğünde ve BAB kapsamında yapılacak operasyonlarda, ABD'nin doğrudan müdahalesi olmadan NATO varlık ve olanaklarının kullanılmasına imkân tanımıştır. 11 Ocak 1994'te açıklanan Brüksel Zirve Bildirisinin 9. paragrafında BMGG kavramı, İttifak üyesi olmayan devletlerin de katılımıyla yürütülecek olası operasyonu kolaylaştırıcı bir araç olarak nitelendirilmiştir (Gençalp, E.T. 03.05.2018).

BMGG, NATO Antlaşmasının 5. madde hükmü içeriğini aşan operasyonlarda NATO'nun yeteneğini arttırmayı hedeflemiştir. Haziran 1996'da NATO'nun Berlin'deki dışişleri bakanları toplantısında BMGG'in BAB'a da tahsis edilmesine ve böylelikle ABD olmadan da NATO'nun operasyonel yeteneklerini kullanarak BAB'ın askeri operasyonlar yapabilmesinin sağlanması kararı alınmıştır (Final Communique NAC, 3 June 1996). Berlin Anlaşmasına göre, BAB, Kuzey Atlantik Konseyinin iznine bağlı olarak BMGG'yi kullanabilecekti. Sonuç olarak, bir BAB eylemi ABD'nin yer almak istememesine ve Avrupalıların yürütmek istediği operasyonlara karşı çıkmamasına bağlıydı.

BMGG, Avrupa Birliği'nin güvenliğinin sağlanmasında önemli bir yardımcı unsur olmasına karşın bazı olumsuzlukları da içinde barındırmaktadır. Öncelikle, AB'nin hangi durumlarda NATO'nun varlık ve olanaklarından yararlanacağı çok açık belirtilmemiştir. AB için bir başka olumsuz yönü ise karar alma sürecinde ortaya çıkmaktadır. BMGG, Kuzey Atlantik Konseyi'nin onayı ile faaliyette bulunabilmektedir. ABD, NATO içerisindeki etkin rolü gereği, BMGG'nin Petersberg Görevleri çerçevesinde gerçekleştirilecek operasyonlarda NATO olanaklarından yararlanması hakkını kendisinde saklı tutmaktadır. Dolayısıyla "Ayrılabilir fakat ayrılmamış imkânlar" konsepti çerçevesinde AB'nin ABD'ye bağımlılığı devam edeceğinden ve Avrupa güvenliğinin sağlanmasında yetersiz kalacağından, bağımsız bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulması çabaları sürdürülmüştür. "Ayrılabilir fakat ayrılmamış imkânlar" konsepti, BAB içinde ikilik (dublikasyon) oluşumunu engellemek ve kriz yönetimi ile barışı koruma operasyonlarında daha etkin bir askeri ittifak oluşturmak için BMGG'den yararlanılması esasına dayanmaktadır. Ayrıca NATO'nun tamamen içinde bulunmadığı operasyonlarda, BAB'ın NATO'nun varlık ve yeteneklerine güvenceli erişimi sağlanmıştır (Efe, 2008: 73).

Avrupa güvenliğinin şekillenmesinde, AGSK-NATO ilişkileri ve bu bağlamda BMGG önemli bir yere sahip olmuştur. AGSK'nın oluşturulmasında Atlantik-ötesi bağın korunması ile birlikte güvenlik ve savunma konularında Avrupalılara daha fazla söz hakkı verilmesi etkili olmuştur (Cornish, 1996: 754). Örgüt olarak NATO, AGSK'nın şekillenmesine yardımcı olmuştur. Ancak çeşitli olumsuzluklarına rağmen, BMGG, NATO ve BAB üyelerinin tamamının katılmayı istemeyeceği operasyonlar için kullanılacak etkin ve esnek bir araç olarak kabul edilebilir.

AB'nin Libya'ya müdahalesi de BMGK ile işbirliği çerçevesinde olmuştur. BM'ye üye ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmeleri noktasında çağrıda bulunulmuş ve Suriye'ye yönelik BMGK kararın uygulanması hususunda Eylem Grubu'nda da ifade edilmiştir. Sürecin BM ve NATO'ya devredilmesi AB'nin askeri müdahalelerdeki eksikliği ve üye ülkelerin sürece farklı bakış açılarından kaynaklanmıştır. Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konseyi gibi çok taraflı uluslararası kuruluşlarla Arap Baharı süreç öncesi ve sonrasında yürütülen diyalog temelli ilişkiler farklı düzeylerde bugün de gelişmektedir. Bu süreçlerde, hükümetlerarası yaklaşımın devamı için dış politikada tek bir ses oluşturamayan AB'nin, dış politika tercihleri BMGK ile şekillendiği görülmektedir (Duquet, Wouters, 2013: 15).

4.3. Amsterdam Antlaşması

Maastricht Antlaşması ile ilk defa Birlik üyesi devletler arasında bir ODGP oluşturma gayretlerine rağmen, Yugoslavya'da baş gösteren krizin ilk anından itibaren üye devletlerin ortak ve kararlı bir tavır gösterememiş olması AB'nin ortak bir dış politika dâhilinde hareket edemediğini göstermiştir (Kale, 2001: 21). Bu durum ODGP'ye yönelik giderilmeyen görüş ayrılıkları oluşmuş ve Maastricht Antlaşması'nı gözden geçirmek için 1996 yılında yapılacak olan hükümetler arası konferansta Amsterdam'da toplanılması kararlaştırılmıştır. AB'nin bütünleşmesine büyük etkisi olan 1997 Hükümetler arası Konferansı'nın ardından imzalanan Amsterdam Antlaşması ile ODGP alanında bir takım değişiklikler getirilmiştir ancak bunların çok cesur adımlar olmadığı söylenebilir (Petersen, Sjursen, 1998: 174).

Bu değişiklikler çerçevesinde bir Siyasal Planlama ve Erken Uyarı Birimi kurulmuştur. Öte yandan, ODGP için Yüksek Temsilcilik adlı birim kurulmuş ve bu göreve eski NATO Genel Sekreteri Javier Solana getirilmiştir. Bunun yanında, oybirliği sistemi esnetilmiş ve AB-BAB bütünleşmesi öngörülmüştür. Yapılan bu değişikliklerle, AB'nin dış politikasında yaşanan gecikmeler ve farklılıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Ülger, 2002: 97).

Yukarıda da belirtildiği üzere Amsterdam Antlaşması'nın 17. maddesiyle "Petersberg Görevleri", Maastricht Antlaşması'nın J.4 maddesi yerine oluşturulan J.7 maddesi'ne eklenmiştir. Böylelikle, AB, güvenlik ve savunma konularını git gide AB'nin hukuki ve kurumsal yapısı içine yerleştirmeye başlamıştır. Bu Antlaşmayla beraber AB'nin yürüttüğü sivil, askeri ve insani misyonlar önemli ölçüde artmıştır (Winn, 2004: 152).

AB Bakanlar Konseyi, "ortak eylem" ve "ortak tutumlar" hakkında kararlar alabilme yetkisiyle donatılmıştır. Gelen yeniliklerle birlikte, ODGP sütununda karar alma yapısı reforma uğramıştır. Buna göre karar alma yapısı şöyle şekillenmiştir; alınacak kararlar için yine oybirliği esas olacak, çekimsiz oy kullanılır ise kararların çıkmasına müdahale edemeyecektir. Eğer çekimsiz oy kullananların ağırlığı üçte birden fazla ise karar geçersiz sayılacaktır. Konsey, ODGP

ile ilgili alınmış olan kararların yürürlüğüne dair olarak nitelikli çoğunlukla karar alma ilkesi gözetilecektir (Eskici, Yeniay, 2013: 156).

“Ortak tutum” bağlamında ayrıca Maastricht Antlaşması’nın 19. maddesi 1. paragraf itibarıyla üye devletlere uluslararası örgüt ve konferanslarda eylemlerin eşgüdümünü sağlama ve böylelikle “ortak tutumları” savunma yükümlülüğü getirilmiştir. Amsterdam Antlaşması nihai senedine ek olarak yayınlanan 27 numaralı Bildirgede belirtildiği gibi yapıcı (olumlu) çekimserlik kavramı ile ODGP’ye ilişkin bir kararın alınması sırasında katılmayan ya da çekimser kalan bir veya birden çok devletin tutumunun, kararın alınmasını engellememesi amaçlanmıştır (Ülger, 2002: 142-144). Anlaşılacağı üzere, Amsterdam Antlaşması’nda ikinci sütuna ilişkin birçok alanda değişiklik yapılmasına karşılık, hükümetler arası yapı korunmuştur (Ülger, 2002: 91).

Sonuç olarak, Amsterdam Antlaşması ODGP’nin çerçevesini daha geniş hale getirmiştir. Ancak NATO’nun savunma alanındaki kurumsal üstünlüğünü de pekiştirmiş ayrıca ilk defa ortak savunmanın kurulması konusunda Avrupa Konseyi’ne tam yetki vermiştir. Birliğin savunma kısmı hariç, yalnızca güvenlik alanında sorumluluklar alabilmesinin hukuki zeminini hazırlamıştır. Bunların en önemlileri karar alma mekanizmalarındaki işlevsellik, kurulmuş olan yeni kurullar, komiteler ve askeri uzmanlık gerektiren danışmanlık ve planlama birimleridir. Ancak yine de bu düzenlemeler Birliğin savunma ve güvenlik konularındaki ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır.

4.4. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği’nin Güvenliğinde Kimlik Arayışı: Avrupa Güvenliği ve Savunma Kimliği (AGSK)

1992 Maastrich Antlaşmasıyla Avrupa Birliği resmen kurulurken, ODGP de üç temel sütundan biri olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında savunma konusunda da ortak adımlar atılabilmesi için Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturulmuştur (Özer, Oğuz, Atvur, 2010: 259). AGSK’nın oluşturulması yönünde ilk girişimler 1990’ların ilk yarısında NATO kapsamında yapılan çalışmalarla kendini göstermeye başlamıştır. Avrupa uluslarının kendi savunma sorumluluklarını artırmaları amacıyla ortaya çıkan AGSK, 7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma’da devlet ve hükümet başkanları arasında düzenlenen Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kabul edilen NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti’nde, Avrupa savunma kimliği ile ilgili bu gelişmenin, NATO’nun savunma gücüne katkı sağlayacağı vurgulanmıştır (Gürkaynak, 2004: 189).

NATO ile işbirliği içinde bir kimlik gelişiminde, ABD’nin NATO imkânlarını erişimine açtığı operasyonlarda Avrupalı müttefiklerinin kabiliyetlerinin arttırılması amaçlanmıştır (İnaç, Güner, 2006: 145). Bu bakımdan AGSK, Birliğin kurmak istediği ortak dış ve güvenlik politikasının bir parçası görülebilir.

Avrupa ile NATO'nun işbirliği çerçevesinde BAB'ın rolü ve AB - Atlantik ittifakına dair 1991'de yayınlanan bildiri ile AGSK resmen kabul edilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından 1994 yılında Brüksel'de yapılan toplantıda NATO, AB ile işbirliği içinde, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendireceği ve ittifakın güvenliğine katkıda bulunacağı için bu gelişmeden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Açıkmeşe, Dizdaroğlu, 2014: 142).

Atlantik aşırı ilişkilerin güçlenmesini, NATO'nun AB ile işbirliği ile Avrupalı müttefiklerin kendi güvenlik ve savunmaları için geniş sorumluluklar ve görevler üstlenebilmelerini mümkün hale getirmek üzere BAB ile işbirliğinin geliştirilmesi ve bir AGSK oluşturulması kararı alınmıştır. NATO'nun Avrupa savunmasındaki temel yardımcısının BAB olması öngörülmüştür (İnaç, Güner, 2006: 141-147). Bu toplantı ile AGSK'nın NATO ve ABD ile işbirliği yapılmaksızın işlevsel hale gelebileceği ortaya çıkmıştır. ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını sürdürmesi ve Avrupa'nın NATO ile işbirliği içinde güvenliğini sağlamak üzere BAB-NATO işbirliğinin güçlendirilmesi, Avrupa'nın savunma ve güvenlik alanlarındaki yetersizliğini kanıtlamaktadır.

Bu arada 1995 yılında BAB'ın Lizbon Deklarasyonu ile İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz kara kuvvetlerinden oluşan Avrupa Acil Müdahale Gücü (EUROFOR) ve deniz kuvvetlerinden oluşan Avrupa Deniz Gücünün (EUROMARFOR) Petersberg Görevleri'ni yerine getirmek üzere kurulması kararlaştırılmıştır. 1996'da Kuzey Atlantik Konseyi Berlin toplantısında temel amacın AGSK'nın NATO ile işbirliği içerisinde geliştirilmesi olduğu vurgulanmıştır. Bu durumun BAB'ın stratejik yönlendirmeleri ve siyasi kontrolü altında faaliyet gösterme kapasitesine sahip, askeri açıdan tutarlı ve etkin güçler kurulmasını mümkün kılacağı" ifade edilmektedir (Mathiopoulos, Gyarmati, 1999: 65). Bu karar uyarınca AB öncülüğündeki harekâtlarda NATO imkân ve yeteneklerinin kullanılmasına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

AGSK, AGSP yolunda Avrupa'nın daha etkili olması gerektiğinin güvencesidir. Burada AGSK'nın rolü ise, Avrupada farklı güvenlik politikaları dâhilinde ulus-devletlerin birarada çalışmasıdır. İttifak'ta bir Amerikan, bir Fransız, bir Alman güvenliği ve savunmasını barındırmak açısından bir örnektir. AGSK, kendi bünyesinde birçok savunma ve güvenlik kimliğine sahiptir (İnaç, Güner, 2006: 146).

AGSK'yi NATO ile işbirliği içinde tutma çabaları, bu kurumun gelişmesine engel olmuş ve faaliyetlerinin sınırlı olduğu görülmüştür. AGSK'nın temelindeki temel unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir; birliğin yeni dünya düzenine, savunma ve güvenlik boyutuna uyum, birliğin ekonomik ve politik ağırlığı ile uyum sağlama ihtiyacı, ABD'nin NATO içindeki ağırlığını dengeleme yeteneği ve birlik olarak bağımsız hareket etme yeteneği, Bosna ve Kosova'daki eksiklikler, Avrupa güvenliğine getirilen ekonomik yükü Avrupa ülkeleriyle paylaşma arzudur (Karabulut, 2014: 82-83).

1998 yılında yapılan toplantıda, AGSK'nın, NATO ile ortak yapılandırılmasının "BAB ile yakın işbirliği ve danışma" getirdiği vurgulanmıştır (Gürkaynak, 2004: 183). 1999 yılındaki

Washington Zirvesi ile AB, BAB ve NATO arasındaki ilişkilerin şeffaflığına zarar vermeden danışma ve işbirliğinin geliştirilmesi, AB'ye üyeliği bulunmayan devletlerin AB güvenliğine eklenmesi ve AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden faydalanması karara bağlanmıştır (Yiğittepe, 2017: 125).

Maastricht Deklarasyonu'nda, AGSK'nın aşama aşama geliştirileceği vurgulanmıştır. Buna göre BAB, AB'nin entegral bir unsuru haline dönüştürülecek ve Atlantik dayanışmasına katkısı artırılacaktır. AGSK'nın amacı, "AB çerçevesinde ortak bir savunma politikasının nihai gelişimi, Kuzey Atlantik İttifakı çerçevesindeki savunma ile tutarlı, ortak bir savunma politikası oluşturmak" olarak belirlenmiştir (Gürkaynak, 2004: 182).

AB ile NATO arasında 2003 yılında kabul edilen Berlin Plus düzenlemeleri, NATO'nun AGSK oluşturulmasının karara bağlandığı Berlin toplantısına atıfta bulunularak kaynakların gereksiz kullanımını (duplication) önlemeyi amaçlamaktadır (Şöhret, 2013: 74-75).

NATO bağlantılı bir proje özelliği taşıyan AGSK, NATO'nun yeniden yapılandırılması sürecinde AB savunma ve güvenlik gereksinimlerinin dikkate alınmasını ve krizlere müdahil olabilecek bir örgüte dönüşmeyi amaçlamaktadır. Avrupa güvenliğinin NATO perspektifi ile birlikte ele alınmasını ve NATO perspektifinin dışına çıkılmamasını öngörmektedir. AGSK ise AB'nin bağımsız kolektif güvenlik yaklaşımını yansıtan AB merkezli bir bütünleşme adımı olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa'nın kendi güvenlik ve savunmasını kendi ellerinde tutmasını savunurken NATO'ya koordinasyon görevi yüklemektedir. AGSK, tam tersi olarak NATO merkezli bir Avrupa güvenlik yaklaşımını benimsemekte ve AB'nin hareket alanını koordinasyon görevi ile sınırlandırmaktadır.

Belirtilen bu ayırım, AB üyeleri arasında güvenlik ve savunma politikası alanındaki ikiliğe işaret etmektedir. Bir kısım AB üyesi ülke, bağımsız bir güvenlik ve savunma politikasının AB'yi uluslararası arenada daha güçlü kılacağını düşünmektedir. Bu itibarla AB'nin, NATO'dan bağımsız ve AB merkezli bir AGSK geliştirmesini amaçlamaktadırlar. Bir kısım AB üyesi ise Avrupa kıtasında NATO ve ABD'nin varlığının sürmesi gerektiğini öne sürmekte ve NATO şemsiyesi altında Atlantik aşırı ilişkilerin önemine dikkat çekmektedirler. Bu çerçevede NATO merkezli bir yapının sürdürülmesini desteklemektedirler. Moravcsik ve Kalypso, bu ayırımı, ülkelerin yaklaşımları temelinde değerlendirmektedirler. Buna göre Fransa'nın başını çektiği bir grup devletin, pan-Avrupacı görüşlerinin yansıması olarak BAB'ın derinleştirilmesini savundukları; İngiltere'nin içerisinde olduğu bir grup ülkenin ise NATO ile uzlaşmadan ve NATO'nun koordinasyonu dışında bir güvenlik ve savunma politikası oluşturulmasına karşı çıktıkları ifade edilmektedir. Almanya'nın geleneksel olarak Fransa ile İngiltere arasında yerini aldığı vurgulanmaktadır (Moravcsik, Nicolaidis, 1999: 64). AB içerisinde olan bu ayırım, tarihe dayalı ve Avrupa güvenlik kimliğinin ortak unsurlar temelinde oluşmamasını göstermektedir. Bakış

açıların farklılığı ve üyelerin çıkar algılamaları, güvenlik ve savunma alanlarında ortaklaşmayı ve tekleşmeyi mümkün kılmamaktadır.

NATO ile AB işbirliği ile Avrupa'nın güvenlik rolünün tanımlanmasını amaçlayan AGSK'nın, Balkanlar'daki krizlerde AB'yi etkin kılamadığı ve BAB'ı harekete geçiremediği düşünülmektedir. Bu itibarla AB'nin, ABD'nin askeri desteğine yeniden ihtiyaç duyması söz konusu olmuştur. AGSK, St. Malo, Köln ve Helsinki Zirveleri'nde AGSP'nin oluşumuna zemin hazırlamıştır (Çomak, 2005: 55).

AGSK'ye yönelik tartışmalar, Avrupa güvenliğinde NATO temelli olan ve Birliğin de bu yönde izleyeceği politikaların, NATO-AB ilişkilerinin Avrupa tarafını güçlendireceğini vurgulayacak biçimde süregelmiştir. İngiliz hükümetinin, Avrupa'nın savunma ve güvenlik kabiliyetlerini geliştirebilmesinin, AB içinde sağlanabilir yönündeki yaklaşımının da Fransa cephesinden destek görmesi, AGSK açısından bir dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur (Demirkaya, 2015). Bu bakımdan NATO ile işbirliği ile oluşturulan AGSK ile BAB'ın güçlendirilmesi ve Avrupa devletlerinin kendilerine has ortak savunma ve güvenlik politikası oluşturması hususunda önünü açma gayreti göstermişlerdir (Vincze, 2007: 104).

4.5. AGSK'den Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikasına (AGSP) Geçiş

SSCB'nin dağılması, Körfez Savaşı ve Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlamış olması gelişmelerinin ortak özellikleri Avrupa tarihinde ilk defa savunma ve güvenlik konularının Avrupa düzeyinde ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmasıdır. Bu gelişmeler doğrultusunda, askeri kapasitesinin geliştirilme fikri, BAB ile olan zayıf bağlantısına rağmen, AGSP'nin içinde yer bulmaya başlamıştır (Uğur, Aksoy, 2016: 219). Bu tarihten itibaren, AB içinde yaşanan gelişmeler neticesinde AB'nin genişleme sürecine girmesi hem de uluslararası alanda meydana gelen krizler Balkanlarda yaşanan krizler gibi, AGSP'nin geliştirilmesinin sebepleridir. Bakıldığında Amsterdam Antlaşması'yla devam eden sürede, St. Malo Zirvesi ile önemli bir karara imza atılmış ve devamında da Nice Antlaşması ile AGSP kurulmuştur (Keukeleire, Delreux, 2014: 53-56).

Nice Zirvesi'nde AGSP'nin Avrupa uyum sürecine eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine aynı Zirvede Birlik içinde AGSP oluşturulması hakkında tartışmalar yapılmış, gerektiğinde uluslararası krizlere müdahale edebilecek caydırıcı askeri kuvvetler ile desteklenen bir yapının ihdas edilmesi gibi konular gündeme getirilmiştir. AGSP, ODGP bünyesinde, AB üye devletlerin savunma ve güvenlik alanında yükümlülüklerini üstlenmeye yönelik bir girişimdir. Bu açılışla başlatılan yeni güvenlik politikalarının yakın gelecekte AB'nin güvenlik ve savunma alanında yapılandırılacağı öngörülmektedir (Ülger, 2002: 102). AGSP'nin var olmasının altında yatan en önemli gelişme ise Balkanlarda Kosova'da yaşanan iç savaştır. Oluşan bu durum karşısında AB'nin beraber hareket etme yönünde istekliliği artmıştır. Kosova Savaşının bir "Avrupa silahlı

kuvvetler” kurma düşüncesini yarattığı da belirtilmektedir. Balkanlarda yaşanan bu krizlerin ardından; AB kendi içerisinde güvenlik ve savunma mekanizmalarının ortaya konulması için gerekli çalışmalara başlamıştır.

AGSP oluşturmada diğer bir neden ise Avrupa’nın kendisinden kaynaklanmaktadır. Balkanlardaki krizler ve Avrupa’nın güvenliğine dair ABD’de meydana gelen önemli gelişmeler dış faktörleri, para biriminin Euro olarak değişmesi ve daha güvenli bir politika oluşturulmasına dair gayretler ise iç faktörleri oluşturmuştur. AB’nin yaşadığı bu deneyimlerden sonra, etkin bir güvenlik ve savunma politikalarına ihtiyacı olduğunu ve bu yönde atılacak adımların hayata geçirilmesinin önemini kavramıştır (Türker, 2007: 49).

AGSP’ye giden süre zarfında 4 Aralık 1998 tarihinde Saint Malo’da gerçekleştirilen Fransız-İngiliz Zirvesi önemli bir yere sahiptir. St. Malo’da AGSP’nin Avrupa entegrasyon sürecine eklenmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Aynı Zirvede AB içinde AGSP oluşturulması tartışılmış, gerektiği takdirde uluslararası alanda meydana gelebilecek krizlere karşı müdahale edebilecek caydırıcı askeri kuvvetler ile desteklenen bir yapının oluşturulması gibi konular gündeme getirilmiştir (Matlary, 2009: 47). St. Malo ile birlikte AB’nin savunma ve güvenlik alanında ortak bir güvenlik yapılanmasına gidebilmesinin temellendiği söylenebilir.

AB’nin güvenlik ve savunma politikasının üç temel sebebi vardır. Birincisi, Avrupa artık ABD’nin bir numaralı önceliği değil. ABD’nin stratejik odak noktası Avrupa’dan Kore’ye, Tayvan’a, Hazar Denizi havzasına, Körfez Bölgesi’ne, Ortadoğu’ya ve Güney Amerika’ya kaymıştır. Bu eğilim, 11 Eylül olayları ve terörle savaşla daha da güçlendi. İkincisi, 1990’ların başında Yugoslavya çöktüğünde, Avrupalılar ortak ve tutarlı bir dış politika çizgisi geliştirmediler ve üçüncü olarak da Avrupalılar kendi arka bahçelerinde yaşanan zulümleri askeri açıdan yönetemediler (Wijk, 2004: 72). Bu bağlamda, AB üyesi devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda bu üç faktörü göz önüne alarak hareket ettikleri ifade edilebilir.

AGSP’nin güçlendirilmesi bağlamında, 3-4 Haziran 1999’da Köln’de bir bildirme kabul edildi ve AB devlet başkanları ve hükümetler tarafından AB’nin uluslararası bir aktör olarak görevlerini yerine getireceğine dair bir açıklama yapıldı. ODGP’nin bir unsuru olarak görülen bu süreç, bir kavram değişikliği getirdi ve ODGP, AGSP olarak adlandırıldı (Morkaya, 2014: 45-46). Köln Zirvesinde, AB üyesi devletler, St. Malo’da alınan kararları desteklediklerini ve ortak dış ve güvenlik politikasıyla ilgili olarak krizlerin yönetimi ve çatışmaların önlenmesi amacıyla bir askeri gücün oluşturulması gereğini belirtmişlerdir. Bu tarihten itibaren güvenlik ve savunma çalışmalarını AGSP bünyesinde yürüterek AGSP’ye kurumsal kimlik kazandırma girişimlerine başlamıştır (Çakmak, 2007: 190).

AB liderleri, 1999 yılı içerisinde öncelikle St Malo görüşmelerinin sonuçlarında mutabık kaldıktan ve 1 Mayıs 1999’da Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte AGSP projesini Haziran 1999’da Köln, Aralık 1999’da ise Helsinki Zirveleri’nde resmen başlatmışlardır.

Köln Zirvesinde (European Council, ET. 05.04.2018) AB'nin uluslararası arenada tam manasıyla rol oynaması gerekliliğini tekrar ederek, ODGP'nin tamamlayıcısı olarak AGSP'nin tanımlanması ve gerekli kapasite ve araçla donanmasının altını çizmiştir. Aynı senenin Aralık ayında toplanan Helsinki Zirvesi'nde ise, AB'nin, 2003 yılı itibarıyla bağımsız savunma kapasitesinin geliştirilmesi kararı verilmiştir (Çelik, 2013: 64-65).

Birlik, AGSP ile AB ülkelerinin kendi pazarlarını koruması ve uluslararası çatışmalara müdahale etmesi amacıyla AB üyesi devletlerden oluşturulacak bir AB ordusunun kurulmasını sağlarken bunu yaparken de NATO'nun "tüm imkân ve yeteneklerinden otomatik olarak yararlanmayı" esas aldığını belirtmiştir. Burada kurulacak bir AB ordusunun amacı, NATO üyesi devletlerin, iletişim, komuta ve istihbarat kontrol sistemlerini, otomatik olarak, yani kendilerinin müdahaleye karar verdikleri koşullarda doğrudan ve ilgili ülkeye haber vermeksizin kullanılması AB'nin askeri imkân ve yeteneklerinin harekete geçirilmesidir (İnaç, Güner, 2006: 147).

1999 Helsinki Zirvesi esnasında AB'nin politik ve askeri yapıları ve bölümleriyle ilgili maddeler kabul edilmiştir. Ayrıca Nice Antlaşması metnine AB'nin Geleceğiyle ilgili bir Bildirim eklenerek, yeni dönem içerisinde daha geniş ve daha derin bir Avrupa için Hükümetler arası Konferans toplanması kararlaştırılmıştır. Aynı sene içerisinde Laeken Zirvesi'nde (Aralık 2001) AGSP operasyonel ilan edilmiştir (European Commission, ET. 05.04.2018). Nice Zirvesi, AGSP için yeni bir dönem olmuştur. Burada AB Antlaşmaları çerçevesinde AGSP'nin gelişimine devam edilmesine karar verilmiştir. Bu Antlaşmaya gerek duyulmasının asıl sebebi ise, Amsterdam Antlaşması'nda genişlemeden sonra kurumlar düzeyindeki olası değişikliklerin öngörülmemiş olmasıdır. Aralık 2001'de gerçekleşen Leaken Zirvesi, aynı zamanda AGSP'nin faaliyete geçmesi için de önemli bir tarihi ve kriz yönetimi görevlerini yürütmek için yeterli kapasiteye sahip olduğunun açıklandığı Zirve olmuştur. Hukuksal çerçevesi oluşturulduktan sonra AB'nin AGSP çerçevesinde güvenlik politikaları oluşturmaya çalıştığı görülmektedir (Morkaya, 2014: 47-48).

AB tarafında bütün bu gelişmeler olurken, Nice Zirvesi'nden itibaren AB-NATO arasında devam edilen müzakerelerin bir sonucu olarak, 16 Aralık 2002'de AB-NATO ortak bir bildirim yayımlanmış, kriz yönetiminde stratejik ortaklıklarını ve bunun şartlarını ilan etmişlerdir. Bu düzenlemeler 11 Mart 2003'de yürürlüğe girerek, 1996 senesinde NATO-BAB ilişkilerinin düzenlendiği Berlin Zirvesi'nin sonuçlarının etrafında geliştirilmiş olduğu için yeni dönem stratejik ortaklık Berlin Plus Anlaşması olarak kayda geçirilmiştir. Berlin Plus Anlaşması'nın Mart 2003'te yürürlüğe girmesiyle beraber hem AB için hem de AGSP için yeni bir dönem başlamıştır (Cebeci, 2012: 105). Bu bağlamda AB, AGSP kapsamında ilk güvenlik strateji belgesini Aralık 2003 yılında "Daha İyi Bir Dünya İçin Güvenli Bir Avrupa" adıyla yayınlamıştır. Bu Belge AB'nin yeni güvenlik anlayışı kapsamında yaşanmakta olan güvenliğin genişleme ve derinleşme sürecinin etkileri içinde hareket ettiği gösterilmiş yeni güvenlik tehditleriyle mücadelede "etkin bir çok tarafılığın" gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır (Yiğittepe, 2017: 19).

AB'nin uluslararası güvenlik stratejisini sembolize eden bu Belge, örgüt çerçevesinde kabul edilen ilk ortak güvenlik stratejisi olarak görülmektedir. Dünyada pek çok risk ve tehlike kadar, pek çok fırsatların da bulunduğunu ifade eden belge, küreselleşen dünyada Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilmek için, Avrupa içinde ve dışında çok taraflı işbirliği sürecinin geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir (İşyar, 2008: 31-32). Bu Belgenin, AB'nin güvenlik alanında atacağı adımlara önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

4.6. Berlin Plus Anlaşması

NATO ile BAB arasında 1996 yılında Berlin'de oluşturulmuş işbirliği üzerine inşa edilen Berlin Plus (Berlin-artı) Anlaşması, NATO ve AB üyelerinin sınırlı kapasitelerini ve kaynaklarını ortak kullanmaları amacını taşımaktaydı. Bu düzenleme sayesinde NATO'nun müdahil olmak istemediği krizlerde AB, NATO'nun olanaklarından faydalanarak bu krizlere müdahale etmesini sağlamaktadır (Bhathal, 2014: 3).

AB'nin BAB'ı kendi bünyesine dâhil etmesiyle birlikte NATO-BAB arasında 1996 yılında Berlin'de imzalanan Berlin Anlaşması'nın imkânlarından faydalanmak isteyen AB bu isteğini 1999 Haziran'da Köln'de AGSP'yi resmileştirmesinden itibaren her fırsatta dile getirdi. Ancak NATO üyesi olan Türkiye'nin, AB'nin NATO kaynaklarını kullanarak icra edeceği operasyonlarda söz sahibi olamayacağı endişesi sebebiyle Berlin-artı Anlaşması hep ertelenmek zorunda kaldı. Türkiye'nin ikna edilmesi uzun zaman aldı ve nihayetinde 16 Aralık 2002'de AB ile NATO arasında ortak bir bildiri yayınlandı (NATO, 2.03. 2018). AB ve NATO etkin bir işbirliği, diyalog, istişare ve şeffaflık içerisinde hareket edeceklerini açıklamıştır. Ayrıca bildiride NATO'nun kriz yönetimi ve çatışmayı önleme misyonunun önemine değinildi ve AGSP'nin de bu alanda kendisini geliştirmesinin memnuniyet verici olduğu belirtildi. AB'nin NATO'nun bir bütün olarak yer almadığı askeri operasyonlarda görev almak üzere gelişimini devam ettirmesine, İttifak'ın katkısının devam edeceği ifade edilmiştir.

Bildiriden üç gün önce AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana, Kuzey Atlantik Konseyi'ne mektup gönderdi. 13 Aralık 2002 tarihli mektupta Solana, AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkelerin AGSP'ye mümkün olan en geniş katılımını garanti etti. Buna karşılık Kuzey Atlantik Konseyi'nin 13 Aralık 2002 tarihli kararında AB'nin NATO'nun imkânlarından faydalanacağı garanti edildi. Bütün bu gelişmeler neticesinde de 16 Aralık 2002'de bu ortak bildiri kabul edildi. AB-NATO ilişkileri açısından önem taşıyan bu belgenin ardından iki örgütün yaptığı çalışmalar 17 Mart 2003'te nihayete erdi ve Berlin-artı düzenlemeleri yürürlüğe girdi. Buna göre; AB liderliğinde yürütülecek bir operasyonda AB, istediği takdirde NATO imkân ve kabiliyetlerinden yararlanabilecek, NATO'nun planlamalarına erişebilecek ve kendi yöneteceği bir operasyonda

NATO'dan Avrupalı bir komutan isteyebilecekti (NATO Handbook, 2006). Antlaşma'nın içerisinde yer alan NATO'dan gelecek Avrupalı komutan ibaresi tartışmaya açık bir konuydu.

Berlin-artı sayesinde AB, NATO'nun olanaklarından faydalanırken diğer yandan liderliğini yaptığı bir operasyonda yine NATO etkisinden kurtulamayacaktı. Berlin-artı ile icra edilen herhangi bir AB operasyonunda NATO bu sayede gözetim yapabilecekti. Kurallar çerçevesinde NATO, Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı (SHAPE) başkan yardımcılığı ile bizzat planlama yapacaktı (Gnesotto, 2005: 192). Ayrıca Berlin-artı ile icra edilecek bir AB operasyonunda AB, NATO'dan Avrupalı bir komutan istediğinde bu kişi Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Yardımcısı (DSACEUR) olacaktı. Bu personel, AB Harekât Komutanlığı görevini yürütürken görev yeri de SHAPE olacaktı. Ayrıca AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanmak isteyeceği her bir durumda AB ile NATO arasında bu imkân ve kabiliyetlerin nasıl ve ne kadarının kullanılabilmesine yönelik bir anlaşma yapılacaktı. Bu tedbir sayesinde NATO istediği an AB'nin isteklerini karşılamayabilecekti. İkinci olarak, AB, NATO komuta imkânlarından da yararlanmayı talep edebilecektir. Bu durumda, NATO'nun birincil tercihi NATO DSACEUR - AB Operasyonu Komutanı sıfatıyla SHAPE'de görevlendirilerek, AB Operasyonu Karargâhını oluşturmasıdır (Açıkmeşe, Dizdaroğlu, 2013: 50).

Berlin-artı düzenlemelerinin ele aldığı diğer bir konu da hangi NATO imkân ve kabiliyetlerinin AB'ye tahsis edileceği ile bu kaynakların gönderilmesi, denetlenmesi, geri çağırılması ve görevin sona ermesiyle NATO'ya iadesine ilişkindir (Buharalı, 2010: 3). Bu çerçevede, her bir operasyonda, NATO'nun önceden belirlediği kaynaklar listesinden NATO'nun hangi imkân ve kabiliyetlerinin hangi şartlarda AB tarafından kullanılacağı ayrı bir NATO-AB anlaşmasının konusu olacaktır. Bir başka deyişle, Berlin-artı düzenlemeleri, NATO'nun planlama kabiliyetlerini AB'ye otomatik olarak tahsis ederken, komuta ve diğer imkân ve kabiliyetlerin tahsisinin yine durum bazında değerlendirilmesini öngörmüştür (Özgen, 2016: 146-147).

Berlin-artı düzenlemeleri dördüncü olarak, AB-NATO arasında istihbarat paylaşımını içeren bir güvenlik anlaşmasının akdedilmesini öngörmüş, bu doğrultudaki metin Mart 2003'te yürürlüğe girmiştir. Berlin-artı kapsamındaki bir diğer düzenleme de, askerî kabiliyetlerin geliştirilmesinin planlanması konusunda NATO-AB arasında işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu çerçevede, NATO-AB Kabiliyet Grubu oluşturulmuş ve bu Grup ilk toplantısını Mayıs 2003'te gerçekleştirmiştir. Son olarak, Berlin-artı düzenlemeleri arasında NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı AB operasyonlarında NATO-AB arasındaki danışma mekanizmalarının işleyişi konusu da yer almıştır (Açıkmeşe, Dizdaroğlu, 2013: 52).

Bu ilkeleri esas alan Berlin-artı düzenlemeleri iki örgüt arasında işbirliğinin tesisi ve derinleşmesi yönünde önemli fırsatlar sunarken, sahadaki işbirliğinin de temellerini hazırlamıştır (Doğan, 2012: 11-12).

Berlin-artı düzenlemelerinin yürürlüğe girmesinin ardından 31 Mart 2003'te AB, Makedonya'da Concordia Operasyonu'nu başlattı. AB'nin ilk askeri operasyonu olan Concordia Berlin-artı Anlaşmasının ilk uygulaması oldu. Berlin-artı Anlaşması gereği, NATO'dan gelen DSACEUR Komutanı Concordia Operasyonu'nda görev alırken NATO AB'yi stratejik, operasyonel ve taktik anlamda destekledi (Cebeci, 2012: 105-109). Ardından, Aralık 2004'te Bosna-Hersek'te Althea Operasyonu ile Berlin-artı bir kez daha uygulama alanı buldu. Berlin-artı'ya ilişkin şartların sağlanmasının ardından AB, operasyonel anlamda, AGSP'yi işleme koymaya başladı. 17 Mart 2003'te AB-NATO arasında imzalanan Anlaşmanın ardından 31 Mart 2003'de AB Makedonya'da Concordia Operasyonu'nu başlattı. Daha önce Bosna-Hersek'te AB Polis Misyonu'nu icra etmeye başlayan AB burada kendi imkânlarıyla hareket etti (Lindstrom, 2005: 112). Bosna'dan farklı olarak Concordia ABD'nin de katıldığı NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleşti. Böylece AB'nin ilk askeri operasyonu gerçekleşirken Berlin-artı da ilk kez bir operasyonda kullanıldı (Özgen, 2016: 152).

4.7. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşüm ve Stratejileri

1990'lı yıllarda Avrupa'da; karşılıklı güven, diyalog ortamı, demokratikleşme, iş birliği şeklinde ortaya çıkan karakteristik gelişmeler nedeniyle Soğuk Savaş'ın şartlarına göre yapılmış olan NATO'nun "yeniden yapılanması" ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Çomak, 2005: 16). NATO, ya Varşova Paktı gibi sona erecek, ya da yeni misyonlar yüklenerek genişleme ve derinleşme yoluna gidecekti. Soğuk Savaş sonrası NATO, savunma örgütü olma yanında, yeni misyonlar yüklenerek yoluna devam edecekti.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Varşova Paktının da ortadan kalkması, bağımsızlıklarını kazanan cumhuriyetlerde serbest piyasa ve özelleştirmeye dayalı ekonomik reformlar sürecinin başlamasını beraberinde getirdi. Soğuk Savaş sonrası NATO'ya yönelik ciddi tehditlerin ortadan kalkmasıyla, NATO kimlik bunalımına düşmüş ve birtakım sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar özetle şu şekildedir. Varlık sebebinin ortadan kalkmasıyla beraber yaşanan "meşruiyet sorunu", genişleme stratejilerinden kaynaklanan siyasi, askeri ve ekonomik sorunlar, alandışılık sorunu, NATO üyeleri arasında yaşanan sorunlar, NATO-dışı ülkelerle yaşanan sorunlar (büyük ölçüde Rusya ile) ve en önemlisi, değişen güvenlik ortamı sonucu ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele konusunda yaşananlar (Karabulut, 2014: 24). Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO varlığını sürdürebilmek adına genel çerçevede "kendi kendini dönüştürme" stratejisini kabul etmiştir.

NATO'nun dönüşüm sürecindeki analizi; örgütün belirlemiş olduğu stratejik konseptler, kurmuş olduğu yeni ikili ve çok taraflı ilişkiler, girişmiş olduğu yeni misyonlar, üstlendiği askeri

operasyonlar, kurumsal yapısında yapmış olduğu değişimler ve genişleme stratejileri üzerinden yapılabilir (Karabulut, 2014: 25).

İlk olarak NATO tarafından 1991 yılında yayımlanmış olan Stratejik Konsept, daha sonraları 1999 ve en son olarak da 2010 yılında politik ve askerî durumun değişmesi nedeniyle güncellenerek tekrar yayımlanmıştır. Stratejik Konsept ile NATO'nun hedefleri ve görevlerinin resmi bir şekilde ifade edilmesi amaçlanmış ve belirlenen bu hedeflere ulaşmak için başvurulacak politik ve askerî yöntemler üzerinde öneriler getirilmiştir (Dış İşleri Bakanlığı, E.T. 04.04.2018).

Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik koşullarına uyum sağlamanın farkında olan NATO, asıl fonksiyonu olan kolektif savunma ilkesini atlamadan 1991, 1999 ve son olarak 2010 yılında Lizbon Zirvesinde kabul edilen yeni Stratejik Konsept'te de belirtildiği üzere, büyük çapta bir dönüşüm süreci yaşamıştır. NATO'nun "alandışı faaliyetleri", yaşamış olduğu dönüşümün göstergesi olmuştur. NATO'nun, Balkanlarda Bosna-Hersek ve Kosova müdahalesi birçok tartışmaya yol açmış olsa da Avrupa'da barış ve istikrarın askeri bir destek olmadan sağlanamayacağını ortaya koymasının yanında, transatlantik ilişkilerin gerekliliğini, dolayısıyla NATO'nun varlığının gerekliliğini göstermiştir.

Balkanlarda yaşanan olaylar, yeni tehditlerin yaratacağı ciddi sonuçları ve NATO'nun dönüşüm gayretlerinin devam ettirilmesi gerektiğini göstermiş, NATO'nun 5. madde dışı görevlerde rol alma isteğini de ortaya koymuştur. Ayrıca, yaşanan 11 Eylül saldırıları İttifak bölgesini tehdit eden tehlikelerin sadece Avrupa ile sınırlı olmadığını ve Avrupa sınırları dışından kaynaklandığını göstermiştir (Şahin, 2016: 164). Güvenlik ortamında yaşanan değişimin NATO üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Sadece çatışmaların yanı sıra başka tehditler de ortaya çıkmıştır. Bunlar terörle mücadele, bölgesel istikrarsızlıklar, kitle imha silahları ve ayrılıkçı hareketler, örgütlü suç, radikal dini akımlar, kitlesel göç, uyuşturucu ve insan ticareti gibi risk ve tehditlerdir. Dolayısıyla, değişen tehdit ortamında ve tehditlere karşı koymada uygulanacak stratejilerde de bir değişim ve dönüşüm vazgeçilmez olmuştur (Kocabaş, 2013: 111).

4.7.1. 1991 yılı NATO'nun Stratejik Konsepti

NATO'nun dönüşümündeki temel güvenlik dokümanı "İttifakın Stratejik Konsepti" olan belgedir. 1991 yılında yapılan Roma Zirvesinde "Yeni Stratejik Konsept" kabul edilmiştir. Yayımlanan bu Konseptte, NATO'nun dönüşümünün nitelikleri belirlenmiş, güvenlikle ilgili yeni yaklaşımlar ve tehdit algılamaları tanımlanmıştır. Bu Bildiride; artık merkeze yönelik geniş çaplı bir saldırı tehdidinin olmadığı belirtilmiş; siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar, milliyetçi ve etnik çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması gibi konular güvenliğe ilişkin yeni riskler olarak sıralanmıştır. Roma Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda 1967'den 1980'lerin sonuna kadar uygulanan "esnek karşılık" ve "ileri savunma" ilkelerinin yerine "azaltılmış ileri

mevcudiyet” stratejisi benimsenmiştir. Artık ortada büyük bir tehdit bulunmadığı için, merkez bölgesi olarak tanımlanan bölgede daha esnek ve hareketli birlikler oluşturulması kararlaştırılmıştır (Karabulut, 2014: 25).

Soğuk Savaş döneminde temel işlevi “savunma” ve “caydırıcılık” olan NATO, temel işlevlerinin yanı sıra, kendisine değişen koşulların gereği olarak “önleyici diplomasi” ve “kriz yönetimi” gibi yeni misyonlar belirlemiştir. “Barışı koruma” operasyonlarında NATO’nun AB, BAB ve AGİT’le işbirliği yapabileceği, BM misyonlarına katılabileceği belirtilmiştir (Purtaş, 2005: 9-90).

NATO, bir taraftan üye olmak isteyen bir taraftan da Rusya Federasyonu’nun göstereceği tepkiden çekinen ülkeleri hayal kırıklığına uğratmamak için “Barış İçin Ortaklık (BİO)” programını geliştirmeyi kararlaştırdı. NATO’ya üye olmayan ülkelerle askeri alanda işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan BİO programı; hava savunması, iletişim, kriz yönetimi, barışı koruma ve aynı zamanda “diyalog” ve “işbirliği” ilkelerini uygulamaya koymuştur (Karabulut, 2014: 26). Kuzey Atlantik Konseyi’ne göre BİO’nun temel amacı; Avrupa’daki askeri işbirliğini arttırmak, istikrarı arttırmak, barışa yönelik tehditleri azaltmak, programa katılan ülkelerdeki demokrasi bilincini yükseltmek ve en önemlisi bu ülkeleri NATO üyeliğine hazırlamaktır (Ağır, 2003: 110-120). NATO’nun 1994’de ortaya koyduğu BİO programı oldukça başarılı bir uygulama olmuş ve hedefine ulaşmıştır. Zira bu uygulama sayesinde NATO’ya üye olmayan ülkelerle ikili ilişkiler oldukça önemli seviyelere gelmiş, ikili ilişkilere ek olarak bu ülkelerle ortaklaşa misyonlar üstlenilmiş ve en önemlisi bu ülkelerden büyük bir kısmı ile ittifak üyeliliğinin zemini hazırlanmıştır (Karabulut, 2014: 27).

4.7.2. 1999 yılı NATO’nun Stratejik Konsepti

Dünya genelinde değişen güvenlik anlayışı nedeni ile NATO, Stratejik Konseptinin yenilenmesine ihtiyaç duymuştur. Yeniçağın güvenliğine uygun şekilde geliştirilen bu Konsept NATO’nun yarım yüzyılı geride bıraktığı 1999 yılında kabul edilmiştir. 1999 yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesinde NATO’nun ikinci “Stratejik Konsepti” yayınlanmıştır.

Bu stratejik Konseptte; NATO’nun, Avrupa’da güvenlik ve istikrarın temel unsuru olan bir “kolektif savunma” örgütü olarak kalacağı, transatlantik bağın korunacağı, 5. madde görevlerinin önem ve önceliğini koruyacağı, ancak 5. madde dışı görevlerin de İttifak’ın yeni görev kapsamı içinde olacağı, NATO’nun Kitle İmha Silahlarının (KİS) yayılması ve terörizme karşı mücadelede daha aktif rol alacağı ve ittifakın faaliyet alanının daha geniş olacağı (Avrupa Atlantik ve çevresi), komuta ve kuvvet yapısının daha esnek ve reaksiyon süresinin daha kısa olacağı ve NATO’nun, diğer uluslararası örgütlerle koordineli çalışacağı ve üye olmayan ülkelerle de

güvenlik alanında işbirliğini amaçlayan BİO gibi uluslararası mekanizmaları destekleyip geliştireceği esasları kabul edilmiştir (Yılmaz, 2009).

4.7.3. 2010 yılı NATO'nun Stratejik Konsepti

NATO'nun son Stratejik Konsepti, 2010 yılında, Lizbon Zirvesinde kabul edildi. Uluslararası sistem son zamanlarda Çin gibi yeni güçlerin ortaya çıkışını ve Rusya gibi eskilerin yeniden ortaya çıkışını fark etmiştir. Küreselleşme, iktisadi gücün yeniden dağılımını teşvik etmiştir, ancak buna karşılık gelen etkili bir küresel yönetim yapısı henüz oluşturulmamıştır. Bu uluslararası kalkınma, NATO'nun Rusya ile olan ilişkilerinden uluslararası kriz yönetimine kadar çeşitli konuları ele alması gereken birçok konuyu etkilemektedir. 1999 yılından itibaren NATO, üyeliğini, 13 Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine genişletti. Bu süreç, AB genişlemesi ile birlikte Avrupa'da barışa ve istikrara katkıda bulunmuş, aynı zamanda İttifak üzerinde de karmaşık bir etki yaratmıştır. AB üyesi ülkelerin 15'ten 28'e genişletilmesi, İttifak'ın daha fazla ulusal güvenlik önceliği ve tehdidi ciddi olarak dikkate almasını gerektirdi. Ancak, NATO üyeleri arasındaki farklı tehdit algıları nedeniyle, ortak bir vizyon ve güçlü İttifak uyumu elde etmek zordur. 2008 yılında Rusya ve Gürcistan arasındaki savaş, yeni Doğu Avrupa NATO üyelerinin güvenlik algılarını etkileyen ve bazı NATO üyeleri arasında Rusya'ya karşı stratejik güvenceyi artırma ihtiyacının altını çizen daha az iyi bir Avrupa güvenlik ortamına işaret etti. Bununla birlikte, diğer üye devletler daha fazla ek NATO enerjisine ve alan dışı operasyonlara yönelik çabalara adanmış olacaklardır (Silvestri, Marrone, 2011: 37-38).

2010 Stratejik Konsepti ile dönüşüm kapsamında, NATO'nun görevlerini tamamlaması için daha esnek, hareketli, stratejik tertip ve konuşlanma yetenekleri yüksek bir kuvvet yapısının amaçlandığı söylenebilir. Bu bağlamda, NATO, operasyon gücü yetenekleri yüksek unsurlarla daha proaktif ve kriz yönetimi gibi düşük yoğunluklu çatışmaların doğasına uygun bir kuvvet yapısı hedeflenmiştir. NATO'nun, daha etkin yetenek, yapı ve çalışma yöntemlerine yönelik kendi iç reformu da dönüşüm içerisinde değerlendirilmektedir. NATO'nun dayandığı temel ilke ve amaçlar aynı kalmakla birlikte, değişim ve dönüşüm ittifak bünyesinde her koşulda devam etmesi gereken süreçler olarak tüm üyelerce benimsenmiştir. Yeni kuvvet ve komuta yapıları, askeri yeteneklerin geliştirilmesine yönelik girişimler, karargâh yapılarının daha etkin çalışma usullerine kavuşmasına yönelik girişimler, İttifak'ın finansman mekanizmalarının etkinleştirilmesi bu iç dönüşüm sürecinin başlıca unsurlarıdır.

2010 Stratejik Konsepti tarafından belirlenen son NATO temel görevi "işbirlikçi güvenlik"tir. Bu geniş tanım çerçevesinde, işbirliği ve ortaklık faaliyetleri İttifak görevleri (ilk olarak 1999 Stratejik Konsepti'nde yer almaktadır) olarak yeniden tanımlanmakta ve son on yılda önem kazanmaktadır. "İşbirlikçi güvenlik", aynı zamanda, "açık kapı politikasının" (NATO üyeliğinin daha da genişlemesi), silahsızlanmanın, silahların kontrolünün ve silahların

yayılmamasının devam etmesini de içerir. Bu politikaların NATO temel görevleri arasında yer alması, İttifak'ın stratejisindeki önemini artırıyor, ancak NATO'nun gerekçesinde ve bu zorlukların yönetiminde köklü değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmaz. 2010 Stratejik Konsepti, ayrıca, NATO'nun her üç temel görevini nasıl ele alacağını da belirlemektedir. Savunma ve caydırıcılık konusunda, kılavuzların büyük bir kısmı, geleneksel yetenekler, nükleer caydırıcılık ve daha fazla seferber askeri güç ihtiyacı gibi NATO'nun askeri duruşuyla ilgili geleneksel unsurlardır (Silvestri, Marrone, 2011: 42-43).

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun yeni Stratejik Konsepti, önce Avrupa'da, daha sonra da evrensel barışa ve Batı refahına karşı meydana gelebilecek önemli değişimler göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılmıştır (Şahin, 2016: 161).

2010 Stratejik Konsepti ve bu açıdan Lizbon Zirvesi, NATO'nun istişare mekanizmalarını güçlendirmeye yönelik çabalar da dâhil olmak üzere, NATO etrafında toplu savunma ittifakı olarak toplanan bir Zirve olarak değerlendirilebilir. Tam olarak, NATO Zirvesi, ittifakın kurumsal prosedürlerini ve karşılıklı duyarlılıkla bağlantılı normu güçlendirici olmuştur (Knutsen, 2012: 18).

4.8. AGSP Oluşumunda Önemli NATO/AB Zirveleri ve Antlaşmaları

AGSP'nin oluşmasında zirveler önemli bir yer tutmuş AGSP'ye yönelik politikaların tartışılıp görüşüldüğü bir platform olmuştur. Burada AGSP'nin oluşmasında önem teşkil eden ve AGSP'ye yön veren bazı belli başlı AB ve NATO zirveleri ile antlaşmalar incelenecektir.

4.8.1. 1994 NATO Brüksel Zirvesi

Ocak 1994'te yapılan Brüksel Zirvesi, Roma'da yapılan görüşmeler sonucunda alınan kararların onaylanması ve alınan kararların uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmış olan bir Zirvedir. Bu Zirveyle birlikte bazı yeni kararlar alınmıştır. NATO'nun yeni güvenlik koşullarına ve stratejik ortama uyarlanması için 1994 Brüksel Zirvesi'yle başlatılan çalışmaların bir boyutunu AGSK teşkil etmiş, 1996 yılında BAB ve NATO Bakanlar toplantılarında alınan kararlarla AGSK'nın AB-NATO işbirliği ile geliştirilmesi benimsenmiştir. Öte yandan, Avrupa Birliği de; bir süredir, NATO'nun bir bütün olarak katılmayacağı ve AB öncülüğünde gerçekleştirilecek kriz yönetimi, barışı koruma ve destekleme operasyonları ve AB'nin bu alandaki yeteneklerinin geliştirilmesini amaçlayan Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (AOGSP)'ni geliştirmektedir (TASAM, 2011).

Ayrıca, BİO başlatılmış ve ittifakın siyasi ve askeri yapılarını oluşturulacak olan AGSK ile uyumlu hale getirme, Birleşik Müşterek Görev Kuvvetini benimseme, kitle imha silahlarının

yayılmasına karşın çabaları arttırma ve ittifakın üye olmak isteyen ülkelere katılımının açık olduğunu teyit etmek gibi kararlar alınmıştır (Erdoğan, 2004: 141).

4.8.2. 1998 St. Malo Zirvesi

AGSP'nin gelişimine katkı sağlayan gelişmelerden birisi de zamanın Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile İngiltere Başbakanı Tony Blair arasında 4 Aralık 1998'de gerçekleşen St. Malo Zirvesidir. Yayınlanan Bildiride Avrupa savunmasına dair bazı önemli kararlar almıştır. Bu Zirvenin toplanmasına dair birçok fikir ortaya atılsa da en temel sebebi AB'nin Kosova'da başarısız olmasıdır (Tangör, 2017: 686). Gerçekleştirilen bu Zirve sonunda Amsterdam Antlaşmasının AGSP konusundaki prensiplerinin uygulanması ve AB'nin savunmasının kuvvetlendirilmesi konusunda ortak bir bildirge yayınladılar. Bu Zirvenin temelinde, Avrupa savunmasının, ABD ve NATO'dan daha bağımsız biçimde geliştirilmesi ve ayrıca BAB'ın NATO'dan ayrı bir örgüt olması fikri yatar. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na giden yol olarak da bilinen St. Malo Bildirisi beş paragraftan oluşmaktadır (CVCE, ET. 30.03.2018). AB'nin ihtiyaç duyduğu askeri yetenek olarak NATO'nun Avrupa ile işbirliği içinde Berlin plus kararları ile öngörülen "ayrılabilir, fakat ayrı olmayan askeri yetenekler" ile NATO çerçevesi dışında "ulusal askeri yetenekler" gösterilmiştir. Aynı zamanda AB ile NATO arasındaki bağın önemine vurgu yapılmıştır (Çakmak, 2007: 188).

Bu Bildiri ile transatlantik ilişkiler, askerî faaliyet ve Avrupa'nın siyasi gücünün artırılması gibi alanlarda ancak Avrupa Birliği çatısı altında kolektif hareket etmek suretiyle başarılı olunabileceği anlaşılmıştır. Bu kapsamda, St. Malo Bildirisinde, Amsterdam Zirvesi'nde AGSP'ye yönelik düzenlemelerin hızlı bir biçimde yerine getirilmesi ve NATO'nun dâhil olmadığı operasyonların AB'nin kontrolünde yapılmasını ve bunun için uygun mekanizmalar oluşturulmasını öngörmüş ve gereksiz tekrarlardan kaçınılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, "güçlü ve rekabetçi bir Avrupa savunma endüstrisi ve teknolojiyle desteklenen ve yeni risklere karşı hızla tepki verebilecek, güçlendirilmiş silahlı kuvvetlere gereksinim duyulduğu" vurgusu yer almıştır (Arıkan, 2003: 382).

Zirve sonucunda, Birliğin savunma yapısının ve güvenlik kabiliyetlerinin geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Bu kararlar, AGSP'nin temellerinin atılmasını sağlarken; AB'nin güvenlik ve savunma alanında uluslararası bir aktör olma isteğinin de göstergesi ve ilk adımı olmuştur (Maspoli, 2003: 147). Bu Zirveden sonra AGSP'nin AB içinde geliştirilmesine başlanmıştır. St. Malo Bildirisi, NATO'nun öncü rolünü kabul etmekle birlikte ABD'nin katılmayı öngörmediği kriz yönetimi harekâtlarının AB'nin siyasi kontrolünde yapılmasını ve bunun için yeni mekanizmalar geliştirilmesini öngörmüştür. St. Malo Bildirisi ayrıca BAB'ın işlevinin sona erdirilmesi ve AB'ye bütünleşmesi yaklaşımını ortaya çıkarmıştır (Tangör, 2017: 686).

St. Malo Deklarasyonu'ndan sonra, AB'nin 15 üye ülkesi bu formülü kabul etti ve Köln, Helsinki, Feira ve Nice'deki AB zirvelerinde güvenlik ve savunma konularında karar almak için özerk bir kapasite geliştirme kararlılığını ilan etti (Özen, 2002: 238).

4.8.3. 1999 NATO Washington Zirvesi

NATO'nun 24-25 Nisan 1999 tarihlerinde yaptığı Washington Zirvesi, NATO'nun AB'ye ilişkin politikalarının belirlendiği ve geleceğini yönlendirdiği toplantı olması nedeni ile önemlidir. 1999 Washington Zirvesi'nde, NATO'nun St. Malo Bildirisi ve Viyana Avrupa Konseyi Sonuç Bildirisi'nde AGSP ile ilgili yer alan öngörülerini olumlu karşıladığı, ittifakın bir bütün olarak müdahil olmadığı durumlarda AB'nin gereken kararları alması ve askeri operasyon düzenlemesi için özerk hareket etme yeteneğine sahip olma kararlılığını teyit ettiği belirtilmiştir. Ayrıca bu Zirvede onaylanan NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti'nde, bir yandan oluşturulacak olan ortak savunma politikasının aşamalı bir şekilde, bir yandan oluşturulacak olan bu politikanın ODGP'nin ittifak bünyesinde ortak güvenlik ve savunma politikası ile uyumlu olması gerektiği, diğer yandan Avrupalıların güvenlik ve savunma konularında sorumluluk seviyesini yükseltmesi ve askeri yeteneklerini güçlendirmesinin, bir bütün olarak ittifak güvenliğini güçlendireceği belirtilmiştir (Zhussipbek, 2009: 75). AGSK'nın geliştirilmesi bakımından bu Zirvede, AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerinden ne derecede ve ne şekilde yararlanabileceğine ilişkin maddeler ortaya konmuştur. AB'nin NATO imkân ve yeteneklerine erişimi bağlamında öngörülecek düzenlemelerin, NATO tarafından belirlenmesi kabul edilmiştir (Çomak, 2005: 102-103). NATO'nun 1999 yılı Stratejik Konseptinde de belirtildiği gibi AGSK'nın devamı için NATO ile işbirliğine devam edilmesi kararı çıkmıştır. Askerî operasyonlarda NATO'nun önceliği onaylanıp gereksiz tekrarların yapılmayacağı açıklanmıştır. "Ayrılabilir fakat ayrı olmayan" askerî yetenekler prensibi benimsenmiştir (Caşın, Özgöker, Çolak, 2007: 445).

4.8.4. 1999 AB Köln Zirvesi

Washington Zirvesi'ni takiben 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde yapılan AB Köln Zirvesi'nde, Washington'da alınan kararlardan selektif bir biçimde yalnızca AB'nin istedikleri üzerinde durulmuş ve AB'nin güvenlik boyutu da kazanarak Amsterdam Antlaşması'yla öngörülen çok boyutlu yapıya fiilen geçme kararı teyit edilmiştir. Ayrıca, Avrupalı müttefiklerin müstakbel AB operasyonlarına katılımı hususu NATO ve AB üyesi olmayan üçüncü ülkelerle aynı kategoride değerlendirilmiş, böylece gelecekteki düzenlemelerin NATO-BAB bağlamında geliştirilen temel üzerinde olması gerektiği yolunda Washington'da varılan mutabakat dikkate alınmamıştır. Bir

diğer deyişle, AB, NATO'nun Washington Zirvesi'nde yaptığı açılıma aynı açıklıkla karşılık vermemiştir (TASAM, 2011).

Köln Zirvesi, AGSP'nin resmi olarak başlangıcı olarak da bilinmektedir. Bu Zirve, St. Malo Bildirisi ile İngiltere ve Fransa'nın üzerinde uzlaşmış olduğu AGSP yolunda somut adımların atılmaya başlandığı önemli bir kilometre taşı konumundadır (Efe, 2007: 11).

Köln Avrupa Konseyi tarafından, Kosova çatışmasının sonucu olarak bunun etkileri kapsamında, Petersberg Görevleri, AB Antlaşmasında öngörüldüğü gibi AGSP'nin güçlendirilmesi, sürecin özüne yerleştirilmiştir. NATO tarafından gerçekleştirilen operasyonlara önyargısız olarak destek vermek üzere gerekli olan kapasiteye sahip olunması gerektiği, bu konuda yeterli silahlı kuvvetlerle desteklenme ve bu kuvvetleri sevk ve idare edebilmek için ihtiyaç duyulan araçlarla donatılmasının önemine vurgu yapılmıştır (Tangör, 2009: 127-128).

Alınan kararlar arasında BAB'ın AB ile bütünleşmesinin sağlanması da yer almaktadır. Buna göre, AGSK konusunda herhangi bir değişiklik yapılması hedeflenmemekle beraber Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği, AB bünyesine taşınmıştır. Sonuç olarak, NATO ancak AB'nin etkinliğinin zayıf olduğu hâllerde devreye girecektir (Efe, 2007: 2). Köln AB Konseyi ile AB'nin savunma stratejisini, NATO-BAB eksenli oluşturma niyetinde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu tarihten sonra AB ortak güvenlik ve savunma çalışmalarını AGSP çatısı altında yürüterek AGSP'ye kurumsal kimlik kazandırma girişimlerine başlamıştır (Yiğittepe, 2017: 17).

4.8.5. 1999 AB Helsinki Zirvesi

Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleşen bu Zirvede Avrupa Konseyi, uluslararası kriz ve sorunlara karşı AB yönetimi altında askeri harekâtları oluşturma ve yürütme gibi konularda, NATO etkisi olmaksızın özerk karar yetkisinin bulunduğu bahsedilmiştir. "Siyasi ve Güvenlik Komitesi" ve Avrupa Birliği bünyesinde askeri eylemleri gerçekleştirme göreviyle geçici bir "Askeri Komite" oluşturulmuştur (Bailes, 1999: 305).

Kriz yönetimi operasyonları için askeri yetenekleri ortaya koyacak "Temel Hedef" belirlenmiştir. Bu, Köln Zirvesi'nde de ifade edilen amacın ayrıntıya dökülmüş, bir anlamda Helsinki Zirvesi ile de somutlaşmış biçimiydi.

Helsinki hedefini gerçekleştirmek için 144 bölgede gerekli imkânları listeleyen bir "başlık kataloğu" oluşturdu. Bu, havadan havaya yakıt ikmali, iletişim ve istihbarat ve diğer pek çok olanak dâhil olmak üzere göz korkutucu bir katalogdu. Yaklaşık olarak, bu satın almalar, 10-15 yıl içinde 25 milyar ABD Doları tutarında AB'de ek savunma harcamaları gerektirecekti. Ne var ki, 11 Eylül'den sonra bile, Avrupa hükümetlerinin savunma harcamalarının bu kadar büyük bir farkla artırmaya istekli olduklarına dair birkaç işaret vardı. Bilinen bütçe gerçekleri, 11 Eylül'ün

bilinmeyen sonuçlarına ağır basan kısım oldu. 12 Ekim 2001’de AB savunma bakanları, ilk Helsinki hedefinin Aralık 2001’e kadar ulaşılmasının mümkün olmadığını ustaca ve yalın bir ifadeyle kabul ettiler ve AB’nin “aşamalı olarak” elde edilen askeri hedeflerine değinmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Cornish, Edwards, 2005: 803).

Avrupa ordusunun oluşturulmayacağına altı bu Zirvede tekrar çizilmiştir. Ayrıca Köln Zirvesine atıfta bulunulmuş ve Avrupa Birliğinin yürüttüğü harekâtlarda üye devletlerin gönüllü işbirliği çerçevesinde, 2003 yılına kadar Petersberg Görevlerinin tamamını gerçekleştirebilecek şekilde 50-60 bin kişilik bir askeri gücü en az bir sene boyunca destekleyebilecek ve 60 günlük bir süre içinde savaş düzeninde tutabilecek ölçüde bir ordu oluşturulması, Avrupa Birliğinin tek idari çerçeve bağlamında, harekâtlardaki siyasi ve stratejik yönlendirici görevini üstlenebilmesi için Konsey içerisinde yeni siyasi ve askeri birimlerin oluşturulması, Avrupa Birliği ve NATO arasında karşılıklı danışma, işbirliği ve tam bir şeffaflık sağlama amacıyla oluşturulacak koşulların, Avrupa Birliği üyesi devletlerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak belirlenmesi, Birliğin, karar alma mekanizmalarının özerk yapısı korunmak suretiyle, Avrupa Birliği üyesi olmayıp NATO üyesi olan devletler ve diğer ilgili devletlerin Avrupa Birliği kriz yönetimine dâhil olmasının sağlanması, askeri olmayan kriz yönetimi için sivil kaynakların kullanılması ve eşgüdümü amacıyla Birliğin ve üye devletlerin sahip olduğu askeri kaynaklar arasında bir paralellik oluşturulması gerektiği hususlarına değinilmiştir (Turan, 2010: 45-46).

4.8.6. 2000 AB Feira Zirvesi

AB üyesi devletlerin devlet ya da hükümet başkanlarının katılımıyla Portekiz’in Feira kentinde 19-20 Haziran 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirvesinde, Helsinki Zirvesinde alınan kriz ve askerî kurumlar konusundaki faaliyetlerden duyulan memnuniyet dile getirilmiş, NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin sadece danışma mekanizmasında yer alması kararlaştırılmıştır. Buna göre, müdahale gerektiren durumlarda NATO’nun imkân ve yetenekleri kullanılacaksa Avrupa Birliği üyesi olmayan NATO üyesi devletlerin bu harekâtlara katılıp katılmayacakları kendi kararları doğrultusunda belirlenecektir. Avrupa Birliğinin NATO imkân ve yeteneklerini kullanmadan kendi başlatacağı harekâtlara katılım konusunda ise Avrupa Konseyi karar verecektir (Söylemiş, 2007: 12).

Ayrıca askeri harekâtların yönetimi ile ilgili olarak ise stratejiler belirlenmiştir. Buna göre askeri harekâtlar; NATO tarafından yönetilen harekâtları, NATO imkân ve yeteneklerinden yararlanarak Avrupa Birliğinin gerçekleştireceği harekâtlar ve Avrupa Birliği tarafından yürütülen özerk harekâtlar olarak kategorize edilmiştir (Serdar, 2003: 68). Bu kapsamda, AB-NATO ilişkileri, yetenek hedefleri, güvenlik, AB’nin NATO imkânlarına erişimi ve daimi danışma düzenlemelerinin belirlenmesi gibi dört başlık altında toplanmıştır.

Feira AB Konseyinde ayrıca sivil kriz yönetiminin memnuniyetle karşılandığı belirtilerek 2003 yılına kadar uluslararası görevler için 5000 polis istihdam edebilecek hazırlığı yapmaları ayrıca 30 günlük hazırlık sürecinde 1000 polis memuruyla desteklemek üzere hazır buldukları teminatı verilmiştir. Konsey’de, AB’nin yeteneklerinin geliştirileceği alanlar olarak, polis, hukukun üstünlüğü, sivil idare ve sivil koruma alanları gösterilmiştir (Erhan, Akçay, 2013: 9).

AB Feira Zirvesi’nde AOGSP bağlamında kabul edilen Başkanlık Raporu ve ekleri, AB’nin Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının geliştirilmesi yönündeki sürecin ilk önemli aşamasını teşkil etmiştir (TASAM, 2011).

4.8.7. 2000 AB Nice Antlaşması

7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen Nice Zirvesi’nde, Köln ve Helsinki Zirveleri kararlarında kabul edildiği şekliyle, NATO’nun bütünüyle dâhil olmadığı durumlarda uluslararası krizlere cevap verebilmek ve Avrupa Birliği Antlaşması’nda tanımlanan Petersberg Görevleri’ni yerine getirmek için gereken özerk karar alma kapasitesinin geliştirilmesi esası benimsenmiştir. Bu Zirvede ABD ve İngiltere Avrupa Birliği üyesi olmayan NATO ülkelerinin durumu ve ittifakın önemi üzerinde anlaşmışlardır. Ulusal kaynakların söz konusu operasyon ve krizlerde kullanılması, Birlik üyesi devletlerin alacakları karara bağlıdır. NATO, üyelerinin kolektif güvenliğinden sorumlu temel örgüt olmaya devam ederken kriz yönetiminde de önemli rol oynamayı sürdürecektir. Bunun yanı sıra, AGSP’ye bir an önce operasyonel bir yapı kazandırılması gereği vurgulanmıştır (European Council, ET. 06.04.2018).

Ayrıca, AGSP’nin, ODGP’nin bir uzantısı olduğu resmen deklare edilmiştir ve “Politik ve Stratejik Komite”, “Askeri Komite”, “AB Genel Kurmayı” adıyla üç yeni birim oluşturulmuştur (Ülger, 2002: 104).

Bu Zirvede, AB’nin güvenlik alanında öngördüğü yapılanmanın resmen hayata geçirilmesi; AGSP çerçevesinde gerçek anlamda hiçbir zaman etkin bir kuruluş hâlini alamayan BAB’ın işlevinin sona erdirilmesi; AB acil reaksiyon kuvvetinin oluşturulması ve AB sevk ve idaresinde yürütülecek harekâtlar için NATO imkân ve yeteneklerine “güvenceli erişim (guaranteed access)” konuları müzakere edilmiştir. AB, AGSP ile NATO’nun ilişkilendirilmediği uluslararası krizlere müdahale etmek üzere 15’li düzeyde karar alma ve askerî harekâtı başlatma ve yürütme yeteneğine sahip olmayı hedeflemiştir. AB, AGSP çerçevesinde aralarında Türkiye’nin de bulunduğu AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB’nin karar alma mekanizmalarının dışında tutulmasını, bu ülkelerle sadece diyalog, istişare ve iş birliği fonksiyonlarının yürütülmesini öngören bir politik yaklaşımı benimsemiştir. Laken Zirvesinde ise AGSP’nin operasyonel olduğu resmen kabul edilmiş ve daha önceden yapılan Zirvelerdeki alınan kararların ve çalışmaların öngörüldüğü şekilde sürdürüldüğü belirtilmiştir (Çomak, 2005: 41).

4.8.8. 2002 AB Kopenhag Zirvesi

12-13 Aralık 2002'de yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, AB ve NATO arasındaki Acil Müdahale Gücü çerçevesinde operasyonlar için anlaşma imzalanmıştır (Akçay, Erhan, 2013: 10). AB'nin, NATO'nun tamamı ile içinde bulunmadığı operasyonlarda NATO'nun imkân ve kabiliyetlerinden faydalanabileceği açıklanmıştır.

16 Aralık 2002 tarihinde Berlin-Plus düzenlemeleri için AB-NATO ortak bildirgesi açıklanmıştır. Buna göre, NATO'nun üstlenmediği kriz yönetimi operasyonlarında, AB'nin AGSP çerçevesinde sahip olduğu tüm araçları kullanarak çatışmaları önlemeye çalışacağı, AB başkanlığındaki operasyonların NATO Avrupa Komutanlığı tarafından yürütülmesi, AB'nin NATO'nun kabiliyetlerini ve ortak varlıklarını kullanabilmesi ve NATO savunma planlama sisteminin gerektiğinde AB operasyonlarının emrine verilebilmesi öngörülmüştür (Erdinç, 2007).

4.8.9. 2016 NATO Varşova Zirvesi

Polonya'nın başkenti Varşova'da 8-9 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen Zirvede, NATO ve AB arasında hibrit tehditler, savunma sanayi, koordineli tatbikatlar, siber güvenlik ve deniz güvenliği alanlarında daha fazla işbirliği yapılmasını öngören ortak bildirme imzalanmıştır. Bu Zirvede, NATO ile AB'nin aynı tehditlerle karşı karşıya olduğu vurgulanmış, daha fazla işbirliği ve eylemlerin daha koordineli bir şekilde sürdürülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Varşova Zirvesi, Soğuk Savaş sonrası dağılan SSCB ve Varşova Pakti'nin ardından 1991 yılında yapılan NATO Zirvesi'nden sonra yapılan ilk Zirve olma özelliği taşımaktadır. Gürcistan savaşı, 2014 yılında Ukrayna krizi ile Kırım'ı ilhak eden ve Suriye iç savaşına müdahil olan Rusya'nın durumu masaya yatırılmıştır. Soğuk Savaş sonrası ilk kez NATO üyelerinden bazılarının İttifak üyesi ülke askerlerinin konuşlandırılması kararı alındı. Bu Zirvede, Polonya'da 1000 ABD askerinin; Baltık ülkelerinden Letonya'da Kanada, Estonya'da İngiliz ve Litvanya'da Alman askerlerinin konuşlandırılması kararlaştırıldı (Dilek, 2016).

4.9. 11 Eylül Sonrası Güvenlik Anlayışı

11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı yapılan saldırılar, sadece Amerika için değil, dünya genelinde güvenlik kavramının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, başta ABD olmak üzere diğer ülkeler ve organizasyonlar güvenlik stratejilerini değiştirmiş ve terörizm, güvenlik politikalarında ilk sırada yer almıştır. 11 Eylül olayları, AB-NATO ilişkisinin güçlendirilmesinde

hem acil hem de uzun vadeli bir etkiye sahip oldu. 11 Eylül saldırıları sonrası değişen uluslararası ortama Avrupa Birliği de kayıtsız kalmamış ve güvenlik anlayışında revizyona gitmiştir.

Bu konuda atılan ilk somut adım ise 12 Aralık 2003 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesidir. Bu Zirve sonunda AB tarafından “Strateji Belgesi” hazırlanmış ve bu belge AB’nin küresel güvenlik açısından ilk stratejik tutumu olması açısından önemlidir (Çelik, 2013: 29). AB’de güvenlik konusu 11 Eylül terör olayları (2001), Madrid (2004) ve Londra’daki (2005) terörist saldırılarla birlikte daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Avrupalı askeri kuvvetlerin oluşturulmasına yönelik yaklaşımlar güç kazanmış ve AGSP savunma ağırlıklı olmaktan çıkarak güvenlik ağırlıklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Yine 11 Eylül terör saldırılarını müteakiben Afganistan’ın işgali, Amerika başkanı Bush’un terörizme karşı mücadele doktrini (önleyici savaş stretjisi) ve uygulamaları Avrupa’nın geleceğe yönelik güvenlik anlayışlarını ve dolayısıyla AB’nin uluslararası düzeyde ilişkilerini etkilemiş olduğu görülmüştür (Morkaya, 2014: 71-72). AB bu dönemden sonra, AGSP kapsamındaki güvenlik çalışmalarını daha çok terörizm merkezli olarak yapmaya başlamış ve bu yönde AGSP’yi kurumsallaştırma girişimlerine hız kazandırmıştır (Yiğittepe, 2017: 18).

12 Eylül 2001’den sonra hem AB hem de NATO, saldırıların hem terörizm hem de kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların (CBRN) yaygınlaşmasıyla mücadele için işbirliği ve CBRN saldırısına karşı sivillerin korunmasıyla ilgili bilgi alışverişinde bulunma üzerine yoğunlaştı. 11 Eylül sonrası yapılan dayanışma gösterisi, iki örgüt arasında terörle mücadele yönleriyle üst düzey işbirliğine yol açtı (Cornish, Edwards, 2005: 816). 11 Eylül saldırılarından sonra savunma ve askerî kapasite geliştirilmesine ilişkin ortak güvenlik politikasına ivme kazandırılarak yeni bir aşamaya gelinmiştir (Yücel, 2007: 47).

11 Eylül’den sonra “çok yönlülük”, “yumuşak güç”, “barışı sağlama” ve “iktisadi ve siyasi yeniden yapılanma şeklindeki anlayışı ile ABD’nin “geleneksel güç kullanımı” ve “terörizme karşı savaş” anlayışı arasındaki fark ABD ile AB arasındaki temel ayrışmayı ortaya çıkarmıştır (Türker, 2007: 147).

Afganistan’ın işgali konusunda birçok Avrupa ülkesi NATO üyesi de oldukları için 5. maddenin işletilmesi konusunda hem fikirdi. Ancak 2003 Irak’ın işgali ABD ile AB arasındaki çatışmayı su yüzüne çıkarmıştır. 11 Eylül saldırılarının etkisi AODGP’de köklü olarak değişikliğe yol açmamıştır. Bu açıdan, AB’nin, “sivil bir güç” olduğuna, “çok yanlılığına” ve “uluslararası hukukun temel prensiplerine bağlılığına” atıfta bulunulmuştur.

2003 Irak’ın işgali AB üyeleri arasında güvenlik konusunda farklı tutum ve görüş ayrılıklarını tekrar göstermiştir ve Avrupa içerisinde ciddi fikir ayrılıkları doğurmuştur. Örneğin, dönemin ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld Irak Savaşı’na karşı çıkan “Almanya, Fransa, Belçika’dan oluşan bloğa “yaşlı Avrupa” tanımını getirmiştir. AB üyesi devletlere göre, Irak’ın işgalinin ortaya çıkardığı fikir ayrılıklarını düzeltmek için kriz sırasında “ortak tehdit” tanımının

yapılması gerekiyordu. Nisan 2003'te İsveç'in girişimleri sonucu AB'de, özellikle "kitle imha silahlarının yayılması" konusunda ortak görüş belirlemesine oy birliği ile karar verildi (Güney, 2006: 15).

17 Mart 2003 tarihinde ise NATO-AB arasında müşterek çalışma esaslarını belirleyen Berlin-Plus paketi kabul edilmiş ve AB'nin, NATO planlama usullerine girişi, komuta ilişkileri ve İttifak'ın imkân ve kabiliyetlerini kullanması hususlarında uzlaşmaya varılmıştır. Mayıs 2003'te ise iki kurum arasındaki ilişkileri güçlendirme amacı taşıyan "NATO-AB Yetenek Grupları" kurulmuştur (Demir, 2009: 29).

4.10. Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS)

Haziran 2003'te AB'nin Selanik Zirvesinde ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından sunulan Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin taslak metni tartışılmıştır. Tartışmalar metnin ABD'nin "önleyici savaş" stratejisine alternatif olması ile "gerektiğinde güç kullanma" durumu arasında yapılmıştır. Zirvede ortaya konan Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS), AB'nin iddialı bir dış politika izlemeye aday olduğunun ipuçlarını vermiştir.

AB'nin Aralık 2003 Brüksel Zirvesinde, ODGP Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın oluşturduğu AGS metni, AB'nin "yeni güvenlik stratejisi" olarak ilan edilmiştir. AB, AGS ile ilk kez uluslararası güvenlik ortamını değerlendirmeye almış, bundan sonra geçerli olacak dış politika amaç ve araçları belirlenmiştir.

AGS'de öncelikli güvenlik tehditleri olarak üç temel başlık verilmiştir. Bunlar: Küresel terörizm, Kitle İmha Silahlarının yayılması sorunu, çöken/çökmekte olan rejimler ve organize suçlar olarak belirtilmiştir. Birinci başlıkta yer alan "küresel terörizm" konusu AB için stratejik tehdit olarak ele alınmıştır. Teröristlerin KİS'lerin kullanmasının uzak bir ihtimal olmadığı belgede vurgulanmıştır. İkinci başlıkta yer alan "KİS'lerin yayılması" ise Stratejide, AB için en öncelikli tehditlerden biri olarak ele alınmıştır. Özellikle Orta Doğu bölgesinde devletlerin bunları elde etmesi tehlike olarak görülmüştür. Üçüncü başlık, çöken/çökmekte olan rejimler ve bunların uluslararası sisteme yansıtacak etkileri ile alakalıdır. Stratejiye göre AB'nin göç dalgası ve organize suçlara hedef olmasının sebepleri bu devletlerdir. Aynı zamanda, bu ülkeler, teröre alt yapı sağlayabilmektedir (Alagöz, 2013).

AB'nin Güvenlik Stratejisi üçlü saç ayağına dayandırılmıştır. Birincisi, AB'nin AGS ile AB sınırları dışındaki bölgelerde yani Avrupa'nın hem yakın hem de uzak çevresinde bir "barış kuşağı" yaratılma isteğidir. Bu sayede AB söz konusu coğrafyalarda (istikrarsızlık kaynağı olarak görülen otoriter rejimler vs.) kendi dış politika anlayışına göre hareket edeceği varsayıldı. İkincisi, AB, uluslararası ilişkilerde "çok taraflılık" ilkesinin yerleşmesini istemiştir. BM'nin önemine dikkat çekilmiş, AB'nin gerektiğinde uluslararası hukuk normlarını savunmak için

“kuvvet kullanımı” da dâhil “önleyici tedbirlere başvurabileceği belirtilmiştir. Üçüncüsü, “kitle imha silahları” ve “terörizm” konularında alternatif politikalar üretilmesidir (Ateşoğlu Güney, 2006: 18).

AGS, AB dış politikasının temel felsefesini anlamak için bir başka önemli mihenk taşıdır ve AB politika belirleyicileri için üç geniş stratejik hedef belirlemektedir: Birincisi, çoğu zaman, AB, bölgesel çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, devletin başarısızlığı, organize suç, hastalık ve istikrarsızlaştırıcı yoksulluk dâhil olmak üzere önemli bir dizi küresel sorun ve güvenlik tehdidine hitap etmek için gerekli önlemleri almalıdır. (2008 Avrupa Güvenlik Stratejisinin Uygulanmasına İlişkin Rapor, korsanlığı, siber güvenliği, enerji güvenliğini ve iklim değişikliğini bu listeye eklemektedir). İkinci olarak, AB özellikle komşularında bölgesel güvenlik inşa etmeye odaklanmalıdır: Balkanlar, Kafkaslar, Akdeniz bölgesi ve Orta Doğu. Üçüncü olarak, uzun vadede AB, uluslararası hukuk, barış ve güvenliğin güçlü bölgesel ve küresel kurumlar tarafından sağlandığı kurallara dayalı, çok taraflı bir dünya düzeninin inşasını aramalıdır (Mix, 2013: 4).

Birliğin dış faaliyetlerinde bir rehber niteliğinde olan ve AB güvenlik politikalarına yön veren ve “Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa” başlıklı Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB’nin güvenlik alanında küresel bir oyuncu olma amacını ortaya koymuştur. Solana, AB’nin dış politikasının genel hatlarını ortaya koyan bu stratejiyi Avrupa Birliği’nin stratejik kimliği olarak tanımlamıştır (Wijk, 2004: 81).

Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB’nin güvenlik konularında önemli ilerlemeler kaydetmiştir, bu da Birliğin uluslararası alanda daha aktif bir rol oynadığını ve küresel güvenlik ve istikrara daha fazla katkı sağladığını göstermektedir. Bu Strateji, ilk savunma hattının AB sınırlarının dışında olduğunu belirterek, “hiçbir AB üyesinin şu anda Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi doğrudan bir askeri tehditle karşı karşıya olmadığını ve mevcut tehditlerin çok yönlü, daha az görünür ve daha az öngörülebilir olduğunu” vurgulamıştır (Efe, 2007: 28).

Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin benimsenmesiyle birlikte AB, “önalıcı angajman” kavramı yerine “önleyici katılım” kavramını benimsemiştir ve özellikle Mayıs 2004’te AB Askeri yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan 2010 Temel Hedefi planında da yer alan Acil Müdahale Gücü’nü onaylamıştır. Plan, 2010 yılına kadar AB’nin küresel askeri müdahaleleri için silahlı kuvvetin oluşturulmasını öngörmekte, bu görevi yürütmek üzere iki birimden oluşmaktadır. Bunlar, Avrupa Müdahale Birimleri ve 60.000 kişilik kuvvetten oluşan Avrupa Muharebe Grupları birimleridir (Özdal, 2008: 139-140).

Avrupa Konseyi’nin isteği doğrultusunda OGDY Yüksek Temsilciliği tarafından Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin uygulanmasına ilişkin rapor talep etmesi üzerine çalışma başlatılmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda sunulan rapor, Avrupa Konseyi tarafından 11-12 Aralık 2008 tarihinde Başkanlık Kararı ile kabul edilmiştir. Karar’da, Akdeniz ülkeleri ile iş birliğinin

geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Kafkasya ve Karadeniz’de bulunan ülkelerden Beyaz Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Moldova ile ilişkilerin ikili ve çok taraflı anlaşmalarla geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Komşuluk Politikası ile Avrupa politikalarının uygulanmasının önünde önemli engellerin kalkacağı ve Avrupa’ya önemli bir katkı ve güç sağlayacağı ifade edilmektedir (Council of the European Union, 2008).

2014 Aralık’ta yapılan AB Zirvesi’nde, Konsey, Birliğin Dışişleri ve Güvenlik Politikası’nın Yüksek Temsilcisi Mogherini’yi, hem AB’nin karşılaştığı zorlukları hem de değişen küresel ortam karşısında ortaya çıkan fırsatları değerlendirmek üzere görevlendirdi. Mogherini, bir yıl kadar süren ve Üye Devletler ve Avrupa Komisyonu ile yakın ilişki içinde olan çalışmasını “Değişen Küresel Ortamda Avrupa Birliği” adlı stratejik değerlendirmeye ilgili bir raporla sonuçlandırmıştır. Haziran 2015 Zirvesi’nde de AB Konseyi, yetkili Mogherini’nin AB’nin gelecekteki dış politika konusundaki tutumunu yönlendirmek için bir vizyon belgesi hazırlaması için yetki vermiştir. Bu adımdan sonra Mogherini’nin öncülüğünde güvenlik stratejisini hazırlama süreci; AB kurumları, sivil toplum örgütleri ve başta üye devletler olmak üzere Komisyon ve Parlamento gibi düşünce kuruluşları da bu sürece açıkça dâhil edilmiştir. “Avrupa Birliği’nin Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Güvenlik Stratejisi” başlığını taşıyan belge, 29 Haziran 2016’da yapılan Hükümetler arası Zirve’de, AB Konseyi’ne sunulmuştur (Karabel, 2016: 2).

Bu alanda yeni çalışma yapılmasının nedeni, 2003 AGS’nin hızla değişen güvenlik ortamına ve bunun etkisiyle de dönüşen tehdit algılarını aynen karşılamadığı ve stratejik hedeflerinin net olmadığı görüşüdür. 2003 AGS’den bu yana Avrupa; ekonomik bir kriz, tarihinin en büyük ölçekli genişlemesi, varoluşuna meydan okuyan bir mülteci sorunu ve Birliğin birliğini sorgulayan İngiltere’nin ayrılmasıyla ilgili bir referandumun gündeme gelmesi gibi içsel gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan Avrupa küresel ortamda; Çin’in önderliğindeki yükselen güçlerin artan etkisi, ABD dış politikasının Asya-Pasifik eksenine doğru gitmesi, Arap Baharı, Suriye’deki iç savaş ve Rusya’nın saldırgan tavrına şahit olmuştur (Karabel, 2016: 4). Tüm bu yaşananlar yeni strateji belgesinin hazırlanması sırasında ele alınmakta ve nihai metne de yansıtılmaktadır. Bu bağlamda, AB’nin oluşturduğu bu yeni belgenin, üç yıl süren ve AB güvenliğinde önem teşkil eden üçüncü ülkeleri de kapsayacak şekilde olmak üzere birçok paydaşla yoğun fikir alışverişi olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. İlk bakışta dikkati çeken husus; üye devletlerin kendi aralarında yeni bir güvenlik stratejisine ihtiyaç duyulması halinde uzlaşma sürecinin beş seneyi bulmasıdır. Sürecin bu denli uzun süreli olması, Birliğin en kırılgan alanı olan OGSP’nin karar alma mekanizmalarının hantallığını ve zorluğunu göstermektedir. Bu durumun en açık nedeni, Üye Devletlerin, Avrupa güvenliği konusunda ortak bir stratejik kültürü benimseyebilmek için asgari üye sayısına ulaşarak çözüm aramalarıdır. Üye devletlerin ulusal çıkarları yönünde yaptıkları çıkarılmalar farklı isteklerle belirtilmiştir. Örnek verilecek olursa, Vişegrad Grubu olarak bilinen Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya, bu süreçte

Adalet ve İçişleri ile OGSP'nin daha kompakt hale getirilmesini istemişlerdir. Aşağıdaki tabloda 2003 ve 2016 AGS'leri karşılaştırma olarak verilmiştir (Karabel, 2016: 3).

Tablo 1: AB 2016 Güvenlik Strateji Belgesi

4.11. Lizbon Antlaşması Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP'den OGSP'ye)

Avrupa Birliği'nin bütün olması için hukuki bir metne ihtiyaç duyulmuştur ve AB Anayasası oluşturulması düşüncesi gündeme gelmişti ve 29 Ekim 2004'de AB üyesi devletler Roma'da "Avrupa İçin Bir Anayasa" oluşturan Antlaşmayı imzalamışlardır. Ancak, bu Antlaşmanın onaylanıp yürürlüğe girmesi beklenirken onay safhasında daha sonra Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda bu Antlaşmaların onaylanmaması üzerine bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Daha sonra yapılan Brüksel Zirvesi'nde var olan Antlaşmaları kapsayacak bir "Reform Antlaşması" hazırlanacağını duyurmuştur. Nitekim 13 Aralık 2007 Lizbon Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Reform Antlaşması olarak da bilinen Lizbon

Antlaşması ile Avrupa Birliği'nde değişiklik yapılan son Antlaşma olmuştur. Bu Antlaşma ile AB'nin çehresi değişmiştir diyebiliriz.

Genişleyen AB'nin şeffaf, demokratik meşrutiyetinin artmasını ve daha etkili olmasını sağlama amacını (Md. 2) taşıyan Lizbon Antlaşması, AB'nin bir güvenlik aktörü olarak uygunluğunu ve kapasitesini artırmak için tasarlanan bir dizi yeniliği kapsamaktadır. Zira Antlaşmada birkaç kurumsal değişikliğin yanı sıra "kalıcı yapısal işbirliği" gibi yeni ve önemli kavramların yer almasının yanı sıra, üye devletler arasında güvenlik ve savunma alanlarındaki işbirliği de yeniden düzenlenmiştir (Özdal, 2008: 146). "Kalıcı yapısal işbirliği" bu aşamada önemlidir çünkü 2017 yılı itibari ile oluşturulmuş olan ve aşağıda üzerinde durulacak olan PESCO'nun temelleri bu ilkeye dayandırılmış ve üye devletler arasında daha sıkı ve daimi bir yapıyı öngörmüştür.

Lizbon Antlaşması'nın AGSP ile ilgili önemli düzenlemelerinden biri politikanın isminin "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası" (OGSP) olarak değiştirilmiş olmasıdır. Aralık 2007 tarihli Lizbon Antlaşması'na kadar AGSP ile ilgili hükümler Antlaşmalarda yer almamıştır. Lizbon Antlaşması ile AGSP/OGSP alanındaki hükümler ilk defa Birlik Antlaşmalarına dâhil edilmiş ve hukuki bağlayıcılık kazanmıştır. AB'nin dış politikada tüzel kişilik kazanması dış politikadaki etkinliğini arttıracaktır. AB, uluslararası örgütlere ve toplantılara bir uluslararası hukuk süjesi olarak katılabilecektir (Wessels, Bopp, 2008).

Lizbon Antlaşması ile 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasında oluşturulan üç sütunlu yapı yürürlükten kaldırılmıştır. "Topluluk" ifadesi yerine "Birlik" ifadesi getirilmiştir.

OGSP'nin Lizbon Antlaşması'nın 28B maddesine göre kapsadığı görevler şu şekilde belirtilmiştir; barışı sağlama, çatışma sonrası istikrarın sağlanması, ortak silahsızlandırma operasyonları, insani görevler ve kurtarma görevleri, askeri danışma ve destek görevleri, çatışmayı önleme ve barışı koruma görevleri, kriz yönetiminde muharip güç kullanılmasını içeren görevler. AB'nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek, ayrıca OGSP'nin uygulanması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülmüştür (Lizbon Antlaşması, 2007).

Nice Zirvesi ve Anayasa Antlaşması metinlerinde olmadığı gibi Lizbon Antlaşmasında da ortak ordunun oluşturulmasına yönelik bir düzenleme söz konusu değildir (Kocamaz, 2010: 961).

Lizbon Antlaşması ile AGSP/ODGP alanında bazı ilklere de yer verilmiştir. Antlaşmanın 28A/7 maddesinde "üye devletlerden birinin kendi sınırları dâhilinde silahlı saldırıya uğraması durumunda, diğer üye devletler BM Antlaşmasının 51. maddesinde düzenlenen "müşterek meşru savunma hakkı" doğrultusunda kendi imkânları dâhilinde tüm araçlarla yardımcı ve destek olmak yükümlülüğüne sahiptir" denilerek "karşılıklı dayanışma ilkesi" öngörülmüştür (Zhussipbek, 2009: 147). Lizbon Antlaşması ile Petersberg görevleri olarak bilinen daha düşük yoğunluklu

çatışma görevlerine ilaveten AB'nin NATO'dan bağımsız olarak müdahil olacağı kriz yönetim görevlerinin askeri boyutu ile ilgili bazı görevleri de OGSP'nin kapsamına alınmıştır (md. 28). Lizbon Antlaşması'nın savunma politikası alanındaki diğer önemli kurumsal düzenlemesi, "AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi" makamının oluşturulmasıdır. Yeni temsilciye, daha fazla yetki ve sorumluluk verilmiştir. Öncelikle Birliğin uluslararası platformda temsil edilmesi açısından önem taşıyan makam, AB'nin yeni diplomatik birimi olan Dış ilişkiler Servisini de bünyesine dâhil etmiştir. OGSP alanında yapılan kurumsal değişiklikler kadar önemli olan ve pek çok tartışmayı beraberinde getiren diğer konu, kolektif savunma ve dayanışma ilkesidir (Md. 9e, 13a, 14, 19).

Lizbon Antlaşması'nda yer alan "karşılıklı dayanışma hükmü" (Md.188 R) her ne kadar AB'yi tıpkı NATO'ya benzer bir role büründürerek ortak savunma alanı yaratabilecek bir yol olsa da maddenin hazırlanmasındaki ve Antlaşma'daki hali göz önüne alındığında bu durumun gerçekleşmesinin neredeyse imkânsız olduğu görülebilir. Dayanışma hükmü içerik olarak üye devletlerin terörist veya doğal ya da beşeri felakete maruz kaldığında ellerindeki bütün imkânları seferber ederek birbirlerine yardım edecekleri üzerine kuruludur. Ancak bu hüküm NATO'nun 5. maddesinden oldukça uzaktır (Zhussipbek, 2009: 73).

Lizbon Antlaşması ile OGSP'ye getirilen yeniliklerin en çok tartışılanı ve tartışılmaya devam edilecek olanı hiç şüphesiz, "kalıcı yapısal işbirliği" (Md. 28e) ve "Kalıcı Yapısal İşbirliği Protokolü"dür. "Kalıcı yapısal işbirliği" alanının taslağı ise kalıcı yapısal işbirliği hakkındaki protokolün (AB Antlaşması Md. 28A ile Tesis Edilen Kalıcı Yapısal İşbirliği Hakkında Protokolü) 2. maddesinde oluşturulmuştur, Bu Protokol ile askeri olanaklara ilişkin kriterleri sağlayan ve taahhütleri yerine getiren ve de "kalıcı yapısal işbirliği"ne katılmak isteyen üye devletler arasında yakınlaşmaya olanak sağlamanın ana amaç olarak öngörüldüğü saptanmaktadır. "Kalıcı yapısal işbirliği", sadece operasyonlarla ilgili değildir. Zira üye devletlerin askeri birliklerini belli bir plana göre ya da karşılıklı savunma doğrultusunda yerleştiren bağlayıcı olmayan taahhütleri de içermektedir. "Kalıcı yapısal işbirliği"nin amacı, AB'nin operasyonel yeteneklerini "ortak çaba" vasıtasıyla artırmaktır denilebilir (Özdal, 2008: 151-152).

4.12. Arap Baharı ve Avrupa Birliği

Arap Baharı pek çok uluslararası aktör gibi Avrupa'nın da hazırlıksız yakalandığı bir durum olmuştur. Ekonomik ve kimlik krizlerinin AB tartışmalarını etkilediği bir dönemde bölgede patlak veren geniş halk hareketleri, bir yandan AB dış politikası için yeni fırsatlar yaratırken, diğer yandan pek çok zorluğu beraberinde getirdi. Öncelikle bölgede yükselen demokrasi talepleri, AB'ye otoriter rejimlerle kurulan istikrar endeksli ilişkileri ve bunun sonucunda tahrip olan AB'nin normatif imajını düzeltme fırsatı sağladı. Benzer bir şekilde, mali

sıkıntılar nedeniyle ihmal edilen dış politikanın yeniden tartışılmasına olanak vererek, yeni bir dış politika revizyonu sürecinin fitilini ateşlemiştir (Kınacıoğlu, 2015: 148).

Arap Baharı, AB'nin yeni bir dış politika revizyonu için çaba göstermesine karşın, Birliğin bölgeyle ilişkilerini şekillendirecek derecede kapsamlı bir politika dönüşümüne yol açmamıştır. AB ortak dış politikasının önceki dönemlerde parçalanmış imajı bu dönemde de devam etmiştir. Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği Aralık 2010'da faaliyete başlayan AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, kendini kurumsal eksikliklerini ele alma fırsatına sahip olmadan önce bölgede patlak veren protesto hareketleri içinde buldu. AB üyeleri arasındaki rekabet ve anlaşmazlığın daha açık hale geldiği bu dönemde, AB'nin ulusal dış politikaları ön plandayken, AB etkisiz bir görüntü sergilemiştir. AB ülkelerinin bölgeden gelen talep değişikliği karşısında hissettikleri ilk şaşkınlık, bu talepleri destekleyecek isteksizliğe dönüşmüştür. Bölgede yaşanan gelişmeleri kontrol altına alabilecekleri yanlıgısına düşen Birlik ülkeleri, özellikle ekonomik ve siyasi çıkarlarının yoğunlaştığı ülkelerde değişim sürecini rejimlere verdikleri desteği sürdürerek baltalamaya çalıştılar. Örneğin Fransa uzun yıllar boyunca yoğun siyasi ve ekonomik ilişkiler yürüttüğü Bin Ali rejimine sahip çıkarken, İngiltere, Fransa ve Almanya müttefikleri Mübarek'in iktidarını sarsan gösterileri desteklemekten imtina ettiler (Küçükkeleş, 2013: 10).

AB ülkelerinin gösterilerine karşı statükoyu vurgulayan politikalar, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi pozisyonuna da yansımıştır. Tunus'taki ilk resmi duyurusunu 10 Ocak 2010'da yapan AB, partilere sakin olma çağrısında bulundu; Ancak Bin Ali'nin görevden ayrılma talebi yoktu. AB'nin Tunus devrimine açık desteği, Ben Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle devam etti. (Avrupa Birliği, 2011). Bu durum, Mısır devrimi sürecinde de devam etti.

Bu noktadan sonra AB ülkeleri bir yandan bölge politikalarını hızlıca revize ederek yeni oluşan bölgesel dinamiklere kendilerini adapte ederken, diğer yandan değişimin bölgedeki ekonomik ve siyasi çıkarlarına zarar vermemesi için yoğun çaba harcadılar. Üye ülkeler gibi AB de, ilerlemenin ilk karışıklığını kabul ederek Komşuluk Politikasını tekrar gündeme getirmiştir. AB'nin Arap Baharı'na değinmeye yönelik ilk ciddi siyasi adımı ise, 8 Mart 2011'de Güney Akdeniz ile Demokrasi ve Ortak Servet için İşbirliği Belgesi olmuştur. Birliğin bölgesel politikasının çoğu demokratik dönüşüm, sivil toplum ortaklığı ve ekonomik kalkınmaya dayanan bu belge, yöntem olarak ise bölge ülkeleri arasındaki farklılıkları gözeten teşvik bazlı yaklaşımı öne çıkarmıştır.

AB'nin demokrasi ve ortak refah için işbirliği belgesinde tasarladığı, "Değişen Bölgeye Yeni Yanıt" adlı belgesinde ise detaylandığı bölge politikasının en önemli ayağını mali yardımlar olmuştur. Arap Baharının ardından AB ve üye ülkeler "daha fazla para" bağlamında bölgeye yaptıkları mali yardımlarda artış olmuştur. AB, 2011-13 yılları arasında Avrupa Komşuluk ve İşbirliği Enstrümanı altında Güney komşularına 4 milyar Avro yardımda bulunmuş,

bu miktarın büyük bir bölümünü ikili yardımlar çerçevesinde yürütmüştür (Avrupa Komisyonu Mayıs, 2011).

Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy döneminde, Fransa'nın değişmiş olan ABD ve NATO politikaları Transatlantik dayanışmasına katkıda bulunmuş ve Akdeniz'de daha büyük bir transatlantik işbirliğinin yolunu açmıştır. Fransa, NATO ile yeniden bütünleşti ve İngiltere ve ABD ile diplomatik ve stratejik işbirliğine girmiştir. Diğer müttefikler daha sonra bu işbirliğine katıldı. Bu, Libya'daki Muammer Kaddafi rejimini devirmek için birlikte hareket etmelerine öncü olmuştur. Yine Birleşik Devletler, İngiltere ve Fransa, Şam'daki rejime karşı bu dayanışmayı sürdürdüler ve onlara yaptırım uyguladılar (Noi, 2012: 15).

AB'nin bekle gör politikası izlemesinin ardında yatan sebep kanımızca dış politika oluşturulmasında sahip olduğu kurumsal eksiklikler kadar, Arap Baharı'nın her ülkede farklı şiddetlerde cereyan etmesinden de kaynaklanıyor olabilir. Suriye'de iç savaş, Mısır, Tunus ve Libya'da iktidarın ve liderlerin devrilmesi mevzu bahisken, aynı değişim ve dönüşüm Fas, Ürdün ve Körfez emirliklerinde gözlenmemiştir. Fas ve Ürdün'de hızlı bir şekilde anayasal değişiklikler yapılarak ayaklanmaların ve isyanların önüne geçilmesi, AB'yi diğer ülkelerde de isyanların kontrol altına alınabileceği umuduyla dış politikada bir süre sessiz kalmaya itmiştir (Küçükkeleş, 2013: 10).

Arap Baharı ile birlikte ülkelerin jeo-ekonomik dış politikalarına devam ettikleri ve sürecin reel politiğin zaferi ile sonuçlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Libya krizi bu noktada üye ülkeler arasındaki ayrışmanın en yoğun yaşandığı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransa'nın askeri müdahalenin NATO'ya devredilmesine göstermiş olduğu muhalefete karşı, İtalya'nın operasyonun NATO'ya devredilmemesi halinde, harekâta vereceği desteği çekeceğini açıklaması, Almanya'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde çekimser kalarak askeri harekâta dâhil olmaması, Fransa'nın Ulusal Geçiş Konseyi'ni resmen tanımasına karşın, İsveç'in bu konuda temkinli olmak gerektiğini ifade etmesi, İngiltere'nin isyancıları silahlandırma tezine, Belçika'nın şiddetle karşı çıkması, Avrupa kıtasının ortak bir dış politika izlemekten ne kadar uzak olduğunu gözler önüne sermektedir (Aksoy, 2015: 71-72).

4.13. Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (Permanent Structured Cooperation- PESCO)

Brexit'in ve diğer dış ve iç olayların teşvik ettiği AB savunma ve güvenlik işbirliği için, 2017 yılında bazı önemli adımlar atılmıştır. En somut adım, önümüzdeki yıllarda Avrupa savunma işbirliğinin kapsamı ve amaçlarına net bir şekilde odaklanılması, Avrupa Savunma Fonu (EDF-European Defence Fund) ve PESCO'nun başlatılmasıdır.

Haziran 2017'de EDF'nin başlatılmasıyla eş zamanlı olarak, üye ülkeler de "Savunma Üzerine Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği" veya PESCO'nun uygulanması kararını verdiler. 13

Kasım'da, 23 AB ülkesi, PESCO'nun başlatılmasında Yüksek Temsilci ve Konsey'e ortak bir bildiri imzalayarak ve bunları imzalayarak ilk resmi adımı attı (Council Notification, 2017). Yüksek Temsilci Federica Mogherini, PESCO'yu "Avrupa savunmasında tarihi bir an" olarak nitelendirirken, Alman Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriyan bunu "kendine yeterlilik için büyük bir adım" olarak belirtmiştir (DW, 2017). PESCO, 2009 yılında Lizbon Antlaşması'yla onaylanmıştır; 42 (6). Üye devletlerin belirli kriterleri yerine getiren bir grup üye devletin 'savunmasında kalıcı yapısal işbirliği' yaratarak askeri işbirliğini ve yeteneklerini geliştirmelerini desteklemektedir. "Avrupa savunma yeteneklerini geliştirmek için daha yakın işbirliğine girmeyi" esas alır ifadesi ile açıklanmıştır (EEAS, 2017). Askerî kabiliyetleri daha yüksek kriterleri yerine getiren ve en zorlu görevler için bu alanda birbiri ile daha sıkı bağları olan üye devletler, Birlik çerçevesi içinde kalıcı yapısal işbirliği kurarlar. Üye devletler Protokol 10'da belirlenen kriterleri karşılama koşuluyla PESCO'ya katılabilirler, örneğin belli bütçe ve iş verebilirlik taahhütlerinin yapılması gibi, üye devletler savunma alanında bağlayıcı taahhütlerde bulunurlar. Protokol ayrıca, Avrupa Savunma Ajansının (EDA) üye devletlerin performansını değerlendireceğini de belirtir.

PESCO'nun Lizbon Antlaşması'na dâhil edilmesi, Avrupa Savunma işbirliğinin sürekli gerçeklerini yansıtan OGSP'nin gelişimi için daha esnek bir çerçeve sunmayı amaçlamaktaydı; birçok üye devlet, ilgili yeteneklerin elde edilmesinde çokuluslu düzeyde daha fazla işbirliği yapmanın faydalarını görüyordu. OGSP'nin istek düzeyinin ne olması gerektiğine dair çok farklı vizyonların olduğu da kabul edilmektedir. Böylelikle, AB çerçevesi içinde farklılaşma yoluyla daha derin bir işbirliği, daha genel olarak savunma alanında daha derin bir bütünleşmeye yol açarak, daha genel olarak Avrupa'daki OGSP ve savunmanın karşı karşıya olduğu bazı engelleri ele almanın bir yolu olarak görmüştür. Birbirine daha fazla bağlanma taahhüdü veren ve askeri kapasiteleri daha yüksek kriterleri yerine getiren istekli Birlik üyeleri arasında daha yakın işbirliği, genel olarak ortak yetenekleri daha hızlı geliştirmede ve katılımcılığın üye devletlerin ulusal düzeyde istah açıcılık düzeylerini arttırarak OGSP'yi güçlendirecektir ve sürdürülebilirliği fazla olacaktır (Nissen, 2015).

Şimdiye kadar, PESCO sadece teorik bir olasılık olarak kalmıştır. Komisyon Başkanı Juncker, PESCO için "Lizbon Antlaşması'nın uyuyan güzelliği" ifadesini kullanmıştır (Juncker, 2017).

PESCO'nun temelini oluşturan fikir, savunmacı işbirliğinin, tutarlı bir ortak kapasite projeleriyle kendilerini daha iddialı bir işbirliğine imza atan katılımcı ülkeler grubunun "daimi" olması gerektiğidir. Bu nedenle, PESCO, iki katmanlı bir yapıya sahip olacaktır. Konsey, üye Devletlerin taahhütlerini yerine getirip getirmediğini belirlemek için değerlendirme mekanizmasına ilişkin genel politika yönlendirme ve karar alma sorumluluğundan sorumludur. Üye Devletlerin taahhütlerini yerine getirip getirmediğini belirlemek için değerlendirme mekanizmasına ilişkin genel politika yönlendirme ve karar verme sorumluluğu; diğer bir katman

ise proje düzeyidir. Bu düzey PESCO'nun etkinliği, geliştireceği projelerle ölçülecektir. Her proje, kapsayıcı düzeyde geliştirilecek proje yönetimi için genel kurallara uygun olarak, katkıda bulunan Üye Devletler tarafından yönetilecektir. PESCO Sekreterliği ise EDA ve AB Askeri Personel de dâhil olmak üzere EEAS, birlikte çalışan üye devletler için tek bir temas noktası olan PESCO için bir Sekretarya işlevi sağlamaktadır (Permanent Structured Cooperation, EU Member States, 2018).

PESCO, 23 katılımcı devlet tarafından kabul edilmiş ve PESCO çerçevesinde yer alan daha küçük katılımcı devletlerin bir araya gelebileceği somut PESCO projelerine odaklanılmıştır. Avrupalı komşular, İngiltere Brexit referandumu ve Donald Trump'ın ABD başkanlığı olarak sürpriz seçiminin değişen güvenlik bağlamını takiben, Avrupa Birliği Küresel Stratejisi(EUGS) ile üye devletleri Lizbon Antlaşması'nın potansiyelini tam olarak kullanmaları çağrısında bulunarak PESCO ile ilgili tartışmayı yeniden gündeme getirdi (EUGS, 2016: 47).

Haziran 2017 Avrupa Konseyi Zirvesinde, Konsey yakın gelecekte PESCO'yu başlatmayı kabul etmiştir. En başından beri PESCO, Antlaşma işbirliğine gerek kalmadan AB savunma işbirliğini güçlendirmenin bir yolu olarak üye ülkelerden güçlü bir şekilde onay almıştır (Nissen, 2017: 38).

Özellikle Fransa ve Almanya arasındaki bir uzlaşmayı takiben, PESCO, katı kriterler ve geçmiş performanslardan ziyade, gelecekteki taahhüt ve çıktılara odaklanan bir biçimde başlatılmıştır (Fiott, Missiroli, Tardy, 2017).

Fransa'nın, AB'nin stratejik özerkliğine yönelik operasyonel verimlilik için bir araç olarak PESCO'yu öngördüğü gibi, yüksek giriş kriterleri ve güçlü operasyonel taahhütlerle mümkün olduğu kadar iddialı olmasını belirtmiş ve buna karşılık Almanya, mümkün olduğu kadar kapsayıcı olmasını istemiş ve katı kriterlere sahip olmanın, güçlü savunma yeteneklerine sahip üye devletlerin bir merkezini ayıran ve böylece işbirliğine başlamadan önce üye olmayan devletleri bile yabancılaştıran yeni bölünme çizgileri yaratabileceğini belirtmiştir. Fransa, PESCO'nun "aşamalı" bir yaklaşım izleyeceği bir uzlaşmayı kabul etti; üye devletler, yüksek düzeyde bir kapasiteye veya birçok operasyonel varlığa sahip olmasalar bile, bu çerçeveye katılabilecek seviyededirler (Galland, Quencez, 2017).

13 Kasım 2017'de PESCO'yu başlatan üye devletler tarafından Konsey'e yapılan bildirim, PESCO'nun ilkelerini ve giriş kriterlerini belirlemektedir. Burada vurgu, PESCO'ya AB'nin topraklarının ve vatandaşlarının güvenliği ve savunması için yapılan yatırımlar için "iddialı, bağlayıcı ve kapsayıcı bir yasal çerçeve" olarak vurgulanmaktadır (Council Notification, 2017: 1). Giriş kriterleri, üye devletlerin üye olduğu yirmi taahhütten oluşur (Council Notification, 2017: 2-6). Bu durum, yukarıda bahsedilen uzlaşmayı, PESCO'nun aşamalı bir süreç olduğunu, üye devletlerin yüksek düzeyde bir yetenek veya operasyonel varlığa veya bildirimde belirtilen diğer kriterlere sahip olmasa bile katılabileceği bir süreç olduğunu da yansıtmaktadır. Aslında,

katılımcı ülkelerden birkaçı bu kriterleri karşılıyor, ancak bunu hemen yapmak yerine daha sonraki aşamalarda bunu yapmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle PESCO, bir “öncü grup” un, gerçek bir savunma entegrasyonunun önünü açacağı ve geri kalan üye devletlerin bir kez karşılaşabilecekleri zaman takip edebilecekleri, kendi içinde bir amaç olmaktan ziyade, savunma konusunda iddialı bir işbirliğine götüren bir süreç olarak öngörülmüştür. PESCO’nun tanıtımından sonra, EDA’nın eski idari direktörü N. Witney (2017), kapsayıcı ve modüler biçiminin inisiyatifi gerçekten de çok az katma değer sağlayacağı ölçüde sulandırdığını ileri sürmüştür. Bu eleştiri iyi yerleştirilmiş ve PESCO’nun orijinal mantığından farklı gibi görünen bir biçimde uygulandığını vurgular (Nissen, 2017: 39).

Sonuç olarak, bu, çok farklı çıkar ve araçlarla karakterize edilen bir politika alanında esnek entegrasyon elde etmenin avantajlarının azaltılması anlamına gelebilir. Bununla birlikte, seçilen biçimin üye devletlerin üzerinde anlaşabileceği biçim olduğu ve Birliğin varoluşsal bir krizle karşı karşıya olduğu bir dönemde süreci şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde tutmak akıllıca olabilir. PESCO için iddialı ama kapsayıcı bir çerçeve arasında bir uzlaşmaya varmış olmasına rağmen, PESCO için öncelikli projelerin tanımlanması, diğer AB savunma girişimleriyle nasıl bir ilişki içinde olunacağı ve AB üyesi olmayan kişilerin nasıl dâhil edilebileceği gibi hala birtakım yanıtlanmamış sorular var. EDF’den farklı olarak, PESCO, üye devletlerin oluşturduğu bir süreçtir; ana kararlar ve faaliyetler, katılımcı üye ülkelerin sorumluluğundadır. Politika yönü ve değerlendirmesiyle ilgili genel tartışmalar Konsey seviyesinde ele alınır, yani PESCO üyesi olmayan devletlerin de gelişimini takip edebileceği anlamına gelir (Nissen, 2017: 40).

Ancak, sadece PESCO üyeleri oy hakkına sahiptir, yeni üyelerin katılımı veya üyeliğin askıya alınmasına ilişkin kararlar dışında, çoğunluk oyu ile karar verilenler hariç olmak üzere oybirliği ilkesi geçerlidir. PESCO’nun proje düzeyinde, her bir proje, katkıda bulunmayı kabul etmiş olan üye ülkeler tarafından yönetilmektedir (EEAS, 2017a).

AB Konseyi organları, özellikle de EEAS ve EDA, katılımcı üye devletlerin, üzerinde anlaşmaya varılan taahhütleri ne ölçüde yerine getirdiğini değerlendirmek ve üye grupları tarafından başlatılan kabiliyet projelerini desteklemek de dâhil olmak üzere PESCO yönetim yapısında üye devletler için önemli bir rol oynayacaktır (Nissen, 2017: 40).

EDA ayrıca Avrupa Dış Eylem Servisi ile birlikte bir PESCO sekreteryası ve özellikle de girişimin operasyonel yönlerini desteklemekle görevli AB Askeri Komitesi olarak hareket edecektir. Dahası, Konsey’in hazırlık organları Siyasi Güvenlik Komitesi gibi bir PESCO formatında toplanacaktır (Marrone, 2017: 2).

PESCO’nun hangi somut öncelikli projelerinin somutlaştırılacağına henüz karar verilmemiştir. Bu noktada, masanın üzerinde elli tane PESCO projesine yakın olduğu iddia ediliyor, ancak belirtilen hedef, 2017 sonunda veya 2018’in başında başlayacak olan kısa vadede iki veya üçün belirlenmesi oldu (Franke, 2017). Burada farklı üye devletler, AB’nin istek

seviyesini en iyi şekilde karşılayabilecek ve yetenek açığını kapatmaya yardımcı olabilecek proje türleri konusunda farklı tercihlere sahiptir. PESCO projelerinin mevcut projeleri de desteklemesi gerekip gerekmediği veya öncelikli olarak yeni ürünler geliştirmek için kullanılmasının gerekip gerekmediği konusundaki tartışmalar da devam etmektedir. PESCO için mevcut önerilerin bazıları arasında Avrupa tıbbi birimi, lojistik ve bilgi paylaşım merkezleri ağı, kriz müdahale merkezi oluşturulması ve askeri görevlilerin ortak eğitimleri yer almaktadır. Tabloda, yeni nesil Tiger helikopterleri, mevcut ulusal gemilerin yerini alacak bir ortak savaş uçağı, bir ortak savaş gemisi ve topçu sistemi ve bir Avrupa deniz izleme sistemi gibi yetenek projeleri de bulunmakta (König, Walter-Franke, 2017). Bu projelerin çoğu, yakın zamanda gerçekleşecek olan uzun vadeli olmayan projelerdir. AB üye ülkeleri ayrıca PESCO'nun diğer AB savunma girişimleriyle, özellikle de EDF ve Koordineli Yıllık Savunma İncelemesi (CARD- Coordinated Annual Review on Defense) ile nasıl ilişki kuracağını da anlamaya ihtiyaç duyuyor. EDA ayrıca, öngörüldüğü gibi, PESCO'da faaliyet gösteren ülkelerle ilgili katkı ve yeteneklerin düzenli olarak değerlendirilmesinde de rol oynayacaktır (Protocol 10 art 3). Ancak, bu tür incelemelerin CARD sürecine bağlanıp bağlanmadığına veya PESCO için ayrı bir yetenek inceleme süreci olup olmayacağına henüz karar verilmemiştir. Gerçekten de, yeni savunma araçlarının potansiyeli birbiriyle bağlantılı ve birbirlerini güçlendirebilirlerse artırılabilecektir. Son bir soru, AB üyesi olmayan devletlerin İngiltere ile ilgili temel bir konu olan PESCO'ya nasıl katılabileceğidir. Konsey'e gönderilen bildirimde vurgulandığı gibi PESCO'nun ilkelerine göre, üçüncü devletler, Madde ile uyumlu olarak Konsey tarafından kararlaştırılacak genel düzenlemeler uyarınca, proje katılımcıları tarafından istisnai olarak davet edilebilir (Madde 46 (6) Lizbon Antlaşması). Projeye önemli ölçüde katma değer sağlamaları, PESCO ve OGSP'nin güçlendirilmesine katkıda bulunmaları ve daha zorlu taahhütleri yerine getirmeleri gerekecektir. Bu, PESCO'nun yönetiminde bu Üçüncü Devletlere karar verme yetkisi vermeyecektir. (Council Notification, 2017: 8). Bu nedenle, AB üyesi olmayan devletlerin gerçek PESCO projelerine katılmaları mümkün olacak, ancak bunları şekillendiremeyecektir.

4.14. AGSP'nin Kurumsal Yapısı

AGSP, uzlaşmaya dayanan saf bir hükümetler arası politikadır. Oybirliği zorunludur, ne olursa olsun nitelikli çoğunluk için tolerans yoktur, üye devletler oylamayla yenilmezler veya kendi istekleri dışındaki operasyonlar için güçlerini ortaya sürmeleri ve masrafları karşılamaları hususunda zorlanamazlar. Eğer bir uzlaşma yoksa ortak bir politika da yoktur. AGSP kapsamında Nice Antlaşması ile üye ülke dışişleri bakanlarının daimi temsilcilerinden oluşan AB Siyasi Güvenlik Komitesi (PSC), üye devletlerin genelkurmay başkanlarından oluşan AB Askeri Komitesi (EUMC) ve AB'nin tek askeri kuruluşu olan AB Askeri Karargâhı (EUMS) oluşturulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesiyle oluşturulan bu üç organ Mart 2000 tarihinde faaliyete başlatılmıştır (İnaç,

Güner, 2006: 148). Bunun yanı sıra Avrupa Birliği Uydu Merkezi ve Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü organları da bulunmaktadır.

4.14.1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC)

İlk olarak Davignon Raporu ile oluşturulan ve daha sonra ATS ile hukuki kimlik kazanan Siyasi Komite, Nice Antlaşması düzenlemeleri ile Siyasi ve Güvenlik Komitesi adını almıştır (Özdal, Genç, 2004: 162). Nice Antlaşması'nın 25. maddesinde düzenlenmiş olan Siyaset ve Güvenlik Komitesi her bir üye devletin büyükelçi düzeyinde üst düzey görevlileri ile Komisyon temsilcisinden meydana gelir. ODGP ve AGSP kapsamına giren uluslararası gelişmeleri izleyerek Bakanlar Konseyi'ne görüşler bildirir ve böylelikle politikaların tanımlanmasına katkıda bulunur. Bu komitenin merkezi Brüksel'de bulunur ve büyükelçi düzeyinde toplanır. ODGP içerisindeki konular hakkında diğer Komiteler için rehberlik sağlayacak ve aynı zamanda Yüksek Temsilci / Genel Sekreter ile Özel Temsilciler arasındaki ilişkileri düzenleyecektir (Missiroli, 2005: 64.)

PSC genellikle, AB Operasyon Komutanı ve AB Kuvvet Komutanı atama kararlarının yanı sıra operasyon planı, komuta zinciri ve katılım kuralları da dâhil olmak üzere planlama belgelerini değiştirmek gibi bir dizi karar almaya yetkilidir. PSC, AB Askeri Komitesinden (EUMC) askeri konularda askeri tavsiye ve tavsiyelerde bulunur. EUMC, genellikle askeri temsilcileri tarafından temsil edilen üye devletlerin savunma şeflerinden oluşur ve AB çerçevesi içindeki tüm askeri faaliyetlerin askeri yönünü uygular. Üye devletler tarafından görevlendirilen askeri personelden oluşan kalıcı bir organ olan AB Askeri Personelinden destek almaktadır. Kriz Yönetiminin Sivil Yönleri Komitesi (CIVCOM) PSC'ye tavsiyelerde bulunur ve sivil misyonlar ve öncelikler hakkında politika önerileri sunar (Wouters, Bijlmakers, Meuwissen, 2012: 23).

4.14.2. Askeri Komite (European Union Military Committee-EUMC)

Üye devletlerin askeri delegeleri tarafından temsil edilen genelkurmay başkanlarından oluşan bu Komite, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne askeri danışmanlık yaparak önerilerde bulunur. Askeri Personelin de askeri yönünü belirler, Komitenin başkanı savunma ile ilgili kararlar alınırken Konsey toplantılarına da katılır. Askeri Personel dâhil olmak üzere Avrupa Birliği kapsamındaki tüm askeri konuların idaresi bu Komitenin sorumluluğundadır (Efe, 2007: 16). AB Askerî Komitesinin görevleri temel olarak kriz yönetimi konseptini (askerî yönleri) geliştirmek, kriz yönetimi harekâtlarının yönlendirmesini sağlamak, potansiyel krizlerin risk değerlendirmesini yapmak, yetenek hedeflerini gözden geçirmek, değerlendirmek ve detaylandırmak, NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan devletler ve diğer devletler ve kuruluşlar ile askerî ilişkileri sağlamak, harekât ve tatbikatların finansal tahminlerini yapmaktır. AB Askerî

Komitesi, askerî konularda son karar makâmı olan ve AB Askerî Karargâhına yönlendirici talimat veren, AGSP operasyonlarını değerlendiren bir organdır. Bu yönü ile askerî konularda SGK'ye tavsiyelerde bulunarak onun karar almasına yardımcı olmaktadır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi'nin önemli bir özelliği, verilecek tüm askerî tavsiyelerin fikir birliğine dayalı olmasıdır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi, çatışmanın önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarında, üye ülkeler arasında askerî danışma ve işbirliği için oluşturulmuş bir forumdur (Rupp, 2002: 33).

4.14.3. Askerî Personel (EUMS)

AGSP'ye kriz yönetimi operasyonlarının ifasını da içeren askerî uzmanlık ve destek sağlamak için hazır bulunmaktadır. Bu, erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlamayı içermekte ve ayrıca muhtemel operasyonlar için Avrupa ulusal ve çok-uluslu güçlerinin saptanmasını da kapsamaktadır. Halihazırda 70 kadar ikinci derece memurdan oluşmaktadır ve Konsey Sekreteryası'nın bir parçası olarak düşünülmektedir (Gnesotto, 2005: 65). AB Askerî Personeli, AGSP bünyesindeki operasyonları denetler. Doğrudan ODGP Yüksek Temsilcisinin özel bürosuna bağlıdır ve resmi olarak Avrupa Birliği Konseyi Genel Sekreterliğinin bir parçasıdır. Ana görevi, NATO ile daimi ilişkiler kurmak, "Petersberg görevleri için erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama" yapmak ve AGSP misyonlarını uygulamaktır. EUMS mevcut 200'den fazla askerî ve sivil personelden oluşmaktadır (Manitaras, 2007: 27).

AB, 2018 yılı sonunda gözden geçirilmek üzere EUMS içinde askerî olmayan görevleri için askerî planlama ve yürütme kabiliyeti Askerî Planlama ve Hareket Yeteneği (MPCC) kurdu. MPCC genel sekreteri, AB'nin yürütme dışı askerî OGSP görevleri için misyon komutanının görevlerini üstlenmiştir. Şu anda Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali ve Somali'de konuşlandırılan AB Eğitim Misyonu MPCC tarafından yürütülmektedir (EEAS, 2018: 1).

Sonuç olarak bu üç ana kurum incelendiğinde, Askerî Komite ve Askerî Personele ilişkin düzenlemeler özellikle NATO üyesi olmayan Avrupa Birliği üyelerinin olumsuz tutumu nedeniyle Nice Antlaşması'na dâhil edilememiş ve bu nedenle bu iki organ Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nden farklı olarak antlaşma ile kurulmuş kurumlar arasında değildirler. Antlaşma temelli olmayan Askerî Komite ve Askerî Personel aynı zamanda Lizbon Antlaşması'nda da yer almamıştır (Missiroli, 2005: 65).

4.14.4. Uydu Merkezi (SATCEN)

BAB tarafından 1993 yılında oluşturulan Avrupa Birliği Uydu Merkezinin (SATCEN-European Union Satellite Centre) merkezi, İspanya'nın Torrejon kentindedir. Merkezin görevi AB ve üye devletler için uydu görüntülerine ve bilgilerine dayanan analiz ve belgeleri sağlamaktır.

Bunun yanında Petersberg Görevleri gibi misyonlarda Birliğe destek sağlamaktır. Üstlendiği görevler AB'nin ilgi alanı olan bölgelerin genel güvenliğini gözetim altında tutmak, antlaşmaların doğrulanmasına ve denetimine destek vermek, silahlanma ve nükleer yayılmanın kontrolüne destek vermek, denizlerin gözetim ve kontrolü, çevrenin gözetim ve kontrolü, uluslararası terörizmle savaşa destek vermek ve tatbikatların uygulamalarını desteklemektir (Missiroli, 2005: 2-3).

4.14.5. Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü (European Union Institute for Security Studies-EUISS)

Özerk statüsü ve entelektüel bağımsızlığı ile EUISS hiçbir şekilde ulusal çıkarı savunmamakta veya temsil etmemektedir. Amacı stratejik tartışmalara katkıda bulunmak ve Birliğin çıkarlarını sistematik olarak artırmak için "Avrupa Güvenlik Kültürü"nü yaratılmasına yardımcı olmaktır. EUISS, ODGP'nin gelişimine üç işlevi ile katkıda bulunmaktadır. Bu işlevler AB ile ilgili temel güvenlik ve savunma konularını araştırmak ve tartışmak, Konsey ve Yüksek Temsilcilik için stratejik öngörü çalışmaları yapmak ve Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada ile olan transatlantik diyalogunu güvenlikle ilgili tüm konularda geliştirmektir (Missiroli, 2005: 2-3).

4.14.6. Avrupa Savunma Ajansı (ASA)

Bu ajans, Lizbon Antlaşması'yla ODGP'den AGSP'ye AB Askeri yeteneklerin dönüşümünün gerçekleştirildiği yönetsel ve örgütsel özellikleri açısından AB'nin diğer ajanslarından ayrılan önemli bir yapı olarak ortaya çıkarılmıştır (Morkaya, 2014: 52-55). Lizbon Antlaşması'yla Birliğin ortak güvenlik ve savunma politikalarına getirilen yeniliklerle birlikte AGSP'ye yeni bir boyut kazandırıldığı söylenebilir.

Avrupa Savunma Ajansı, Avrupa Birliğinin Savunma Politikalarının gelişimine katkıda bulunmak ve kriz yönetimi çerçevesinde Avrupa Birliğinin kapasitesinin geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla Avrupa Konseyi tarafından 12 Temmuz 2004 tarihinde Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası bünyesinde kurulmuştur. ASA'nın temelde belirlenmiş dört görevi vardır. Bu görevler: Kriz yönetimi çerçevesinde AB'nin Savunma yeteneklerinin geliştirilmesi (developing defence capabilities), silah teknolojisi alanlarında üye devletler arasında işbirliğinin güçlendirilmesi, savunma alanında Avrupa Birliği'nin endüstriyel temelini güçlendirilmesi ve Komisyon ile istişare halinde rekabete açık bir savunma pazarının oluşturulması, savunma sanayi alanındaki çalışmaların teşviki, kriz yönetimi alanında savunma yeteneklerini geliştirmek; silahlanma alanında Avrupa'da işbirliğini geliştirmek; Avrupa savunma sanayi altyapısını güçlendirecek önlemlerin ve politikaların belirlenmesine katkıda bulunmak ve gelecekte ihtiyaç

duyulacak savunma ve güvenlik yeteneklerine ulaşmak amacıyla yapılacak araştırmaları desteklemek ajansın görevleri arasındadır. Ayrıca, ajansın Avrupa Yetenek Eylem Planı ile belirlenen eksiklikleri giderme konusundaki çalışmaları koordine etmesi de amaçlanmaktadır (Şöhret, 2013: 86-87).

4.15. Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikasının Operasyonları

AGSP kapsamında AB tarafından yürütülen sivil-askeri kriz yönetimi operasyonlarına bakıldığında birkaç ortak özellik göze çarpmaktadır. AB müdahaleleri genellikle küçük çaplı ve kısa süreli operasyonlar olmakta ve genelde daha önceden NATO ve BM tarafından yürütülmüş olan operasyonların devralınması şeklinde gelişmiştir. Güvenlik açısından çok şiddetli çatışmalar esnasında yürütülmemiştir. Genelde askeri gibi gözükse de sivil ağırlıklıdır (Turan, 2010: 42).

Operasyonlar genellikle sınırlı görevlerinin hedeflerine ulaşmış olsalar da, analistler sürekli olarak faaliyet alanlarındaki uzun vadeli etkilerini ve üye devletlere güçlü güvenlik faydaları sağlayıp sağlamadıklarını sorgulamaktadır. Bu, OGSP'nin faaliyetler için bir çerçeve olarak uygulanabilirliğinin veya yararlılığının olumsuz bir değerlendirmesini zorunlu kılmamalıdır. OGSP, kriz yönetimi için daha önemli bir çerçeveye dönüşmesi beklenen nispeten genç bir politikadır. Ancak tam tersi bir evrim yaşanıyor gibi görünüyor. OGSP kapsamında görevlendirilen personel sayısı 2008'de 9,000 seviyesine ulaşmış ve sonrasında ciddi bir düşüş göstererek 2012 yılında toplamda 4,500'e gerilemiştir (Haesebrouck, 2015: 7-8).

2012 ve 2014 yılları arasında, OGSP çerçevesine göre sekiz yeni operasyon gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu son operasyonların en iddialı olan EUFOR RCA'sı bile, düşüşün başlamasından önce OGSP kapsamında yürütülen en büyük görevlerden çok daha dar bir ölçektedir (Haesebrouck, 2014: 28-32).

4.15.1. Concordia Operasyonu (Makedonya)

EUFOR-Concordia, AB'nin ilk askerî operasyonudur. Makedonya Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine AB kuvvetleri Ohrid Çerçeve Antlaşması'nın (Makedonya'da 2001 yılındaki çatışmaları çözen antlaşma) uygulanmasını kolaylaştırmak ve güvenli bir ortam temin etmek amacıyla NATO Operasyonu'nu (Allied Harmony) 18 Mart 2003'te devralmıştır ("Brief Guide to the European Security and Defence Policy (ESDP)", Permanent Representation of France to European Union (28.1.2018). 1990'lı yılların başlarında Yugoslavya'nın parçalanması çatışma dönemine girilmesine sebep olmuştur. Siyasal boşluğun sebep olduğu kaotik ortam Birleşmiş Milletler'in 1992'de UNPROFOR gücüyle Makedonya'ya müdahale etmesine yol açmıştır. Sınır bölgelerini gözlemek, istikrar ve güven tesis etmek amacıyla oluşturulan bu kuvvet 1999'a

kadar süren görev süresince demokrasiye geçişte başarı sağlamıştır. Ancak Arnavutların 2001’de isyana başlamaları çatışma sürecine geri dönülmesine sebep olmuştur. 31 Mart 2003’te Makedonya’da Concordia Harekâtı, Bosna’daki polis görevini takiben başlatılmıştır. Makedonya’nın daveti üzerine Ohrid Çerçeve Sözleşmesi’nin uygulanmasını kolaylaştırmak için güvenli bir ortam temin etmek amacıyla NATO operasyonunu AB devralmıştır. Bosna’daki polis görevinden farklı olarak, Concordia sadece AB üye devletlerinin imkânlarıyla değil, NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleştirilmiştir (Turan, 2010: 46-47). 30 Eylül 2003’de komuta görevi Fransa’dan Avrupa Acil Müdahale Gücü EUFOR’a devredilmiştir. Bu düzenleme, 15 Aralık 2003’te görevin tamamlanmasına kadar sürdürülmüştür. AB operasyon merkezi NATO SHAPE karargâhında teşkil edilmiştir. Concordia, sadece AB üye devletleri imkânlarına dayanmamış, ABD’nin de katıldığı NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteği ile gerçekleştirilmiştir. Böylece AB’nin ilk askeri operasyonu olmasının ötesinde, Concordia aynı zamanda, 2002’de bir işbirliği mekanizması olarak kurulan ve “Berlin Plus” olarak adlandırılan AB-NATO arasındaki stratejik düzenlemenin ilk uygulaması olmuştur (Lindstrom, 2005: 117). Bu operasyon refah içinde, demokratik ve barışçıl, uluslararası güvenlik gücüne artık ihtiyacı olmayan ve istikrarlı ülkeler arasına girmiş olan bir ülke oluşturmayı başarmaya yönelik çabalara katkıda bulunmuştur.

4.15.2. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti)

Uganda, Ruanda ile savaşan Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde 1998’de etnik iç çatışma başlamıştır. Kargaşa ülkenin barış sürecinin raydan çıkması ve daha geniş bir bölgede istikrarsızlık tehlikesini doğurmuştur. Mayıs 2003’ten itibaren, Hema ve Lendu militanları arasındaki etnik çatışma kargaşasının yayılmasına, yüzlerce insanın ölmesine ve binlerce insanın yerlerinden çıkartılmasına neden olmuştur. 10 Mayıs 2003’te BM, AB’ye Kongo’ya yapılacak kriz yönetimi çerçevesinde müdahaleye katılması için teklifte bulunmuştur. Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi’nin 1484 sayılı kararına ve AB Konseyi’nin 423 sayılı kararına göre Kongo’ya Petersberg görevleri kapsamında 2000 kişilik askerî görev ve yardım gönderilmesine karar verilmiştir (Turan, 2010: 51).

Artemis harekâtı adlı bu harekât, AB’nin Avrupa dışında ve NATO’nun imkân ve kabiliyetlerine başvurmadan başlattığı ilk harekât olma özelliğine sahiptir. Harekât, Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nin kuzeydoğusunda bulunan bir bölge olan Ituri bölgesindeki insani ve sivil krizi önlemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, AB, Bunia’ya 12 Haziran 2003’te, 2.000 askerini göndermiş, harekâta 13’ü AB üyesi toplam 16 ülke katılmıştır (Akademik Perspektif, 2013)

AB, 2003’te 2000 kişilik barışı koruma gücünü (13 AB üyesi toplam 16 ülke), Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nin kuzey doğusundaki istikrarsız Ituri Bölgesi’ne göndermiştir..

Harekâtın hedefi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kuzey doğusunun güvenliğe kavuşmasıdır. Buraya gönderilen gücün görevi şehirde, mülteci kampları ve havaalanlarında BM Personeli, insani yardım çalışanları ve sivillerin güvenliğini sağlamaktır. 01 Eylül 2003'te operasyon sona ermiş ve BM'ye devredilmiştir. Artemis AB'nin sınırlı bir bölgede sınırlı bir süre için üzerine aldığı bir misyon niteliğindedir. Bunia şehrinde güvenlik sağlama görevini yerine getirmiş olması ve uzak bir coğrafyada askeri operasyonda yer alması AGSP'nin gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Artemis Operasyonu'nun AB'nin NATO desteği olmaksızın BM ile koordineli yerine getirilmesinden dolayı, AB'nin küresel aktörlük arayışında çok büyük öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür (Söylemiş, 2007: 41-53).

4.15.3. Althea Operasyonu (Bosna-Hersek)

1996 Dayton Antlaşması ile NATO Barış Koruma Gücü (SFOR)'un faaliyetlerini 2 Aralık 2004'de AB Askeri Gücü, Saraybosna'da Althea Operasyonu adı altında devralmıştır. AGSP kapsamında icra edilen en geniş kapsamlı harekât olarak kayıtlara geçmiştir AB Askeri gücü NATO'nun Askeri Gücünün aynı sayıda olması yaklaşımı nedeni ile 7000 kişiden oluşmuştur. 1 Ocak 2003'te başlayan Avrupa Birliği Polis Misyonu (EUPM), AGSP kapsamında başlatılan ilk sivil kriz yönetimi misyonudur. 2003 yılında EUPM, Dayton Antlaşması uyarınca Bosna'ya gönderilen BM Uluslararası Polis Gücü'nün yerine geçmiştir. EUPM'nin üç temel görevi vardır: Yerel polis organlarının sorumluluklarını ve standartlarını yükseltmek; Polis yapılanmasının reformunu desteklemek; Polis güçlerine organize suçlarla mücadelede, özellikle devlet düzeyinde savcılık ve adli çalışmaların gelişmesini sağlayarak yardım etmek (Turan, 2010: 48). Althea Operasyonu, AB'nin 2003 yılındaki Makedonya görevinden sonra gelen ikinci büyük görevdir ve Berlin Plus görevlerinin kullanıldığı bir harekâttır. AB'nin bu görevi esnasında planlama, komuta-kontrol ve askeri yetenekler bakımından NATO'ya bağımlı kalması nedeni ile birçok sorunlar yaşanmış, Atalanta Harekâtı gibi AB'ye ait bir operasyon olma özelliğine sahip olamamıştır (Yavaş, 2004). AGSP'nin askerî araçları NATO imkânlarıyla birlikte kullanılmıştır.

Bölgede güvenliği sağlamak olan asli askerî görevinin yanında, AB Barış Gücü, AB Özel Temsilciliği'ni ve Birleşik Polis Birimi'nin (IPUs) organize suçlarla savaşabilmesi için askerî komuta altında eğitimini desteklemek görevlerini de üstlenmiştir. Ayrıca ALTHEA operasyonu AGSP kapsamında başlatılan ilk sivil kriz yönetim misyonu olmuştur.

4.15.4. Kosova (Eulex)

AB, henüz Kosova bağımsızlığını ilan etmeden önce EULEX isimli bir AGSP görevi ve bir özel temsilciyi Kosova'ya atamıştır. Amaç, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve işleyişi

konusunda Kosovalı makamlara yardımcı olmaktır. Şubat 2008’de AB tarafından hukuk devleti görevi ile kurulan Eulex’de suçluların takibi, kamu düzeni ve güvenliği için icrai yetkilerle donatılmıştır (Arsava, 2009: 13).

AB’nin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları bünyesinde bugüne kadar gerçekleştirdiği en kapsamlı sivil misyon, 2008 yılında başlatılan Avrupa Birliği Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu’ dur. AB Kosova Misyonu (EULEX), Kosova’daki polis, yargıç, gümrük memuru ve sivil yöneticileri eğiten sivil bir hukuk mahkemesi görevidir. EULEX 2008 yılında başladı ve Ekim 2012 itibarıyla yaklaşık 1.250 personel ile bugüne kadar yürütülen en büyük AB sivil operasyonu olmuştur (Mix, 2013: 12). Misyon ilk faaliyetini, Aralık 2008 ayında gerçekleştirmiş, tam kapasite ile faaliyetlerine geçiş süreci ise Nisan 2009 ayı itibarıyla mümkün olabilmıştır. Mezarların açılarak kimlik tespitinin yapılması, kayıpların bulunarak ailelerine teslim edilmesi, yargı alanında yapılan reformlara yardım edilmesi, gümrük düzenlemelerinde yapılan iyileştirmelerle kaçakçılığın önlenmesi, operasyonun getirileridir. Ancak Eulex görevi sırasında önemli sorunlar ve sıkıntılar yaşanmıştır. Rusya’nın onay vermemesi nedeniyle operasyonun gecikmesi ve üye devletler arasında yaşanan görüş ayrılıkları bu sıkıntıların en temel olanlarından (Kocamaz, 2010: 971).

SONUÇ ve ÖNERİLER

“Ekonomik olarak bir dev, siyasi olarak cüce” olarak adlandırılan Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı ertesinde yıkımla yüzleşmek zorunda kalmış ve bu acı tecrübeyi tekrar yaşamamak için hem ekonomik hem de savunma ve güvenlik alanında teşebbüslerde bulunmuştur. Güvenlik alanında ilk adım olarak 1947 yılında Fransa ile İngiltere arasında imzalanan Dunkrik Antlaşması ile Sovyet Rusya'nın genişlemesinin önüne geçmek istemiştir. 1948 yılında imzalanan Brüksel Antlaşması ile de Batı Avrupa Birliği'nin temellerini atmış daha sonra 1954 yılında İtalya ve Almanya'nın katılımı ile de Batı Avrupa Birliği tam olarak kurulmuştur. 1949 yılında NATO'nun kurulması ile Avrupa'nın güvenliğini sağlamak amacıyla kurulan Batı Avrupa Birliği arka planda kalmış, uzun süreliğine uykuya yatırılmıştır. NATO'nun şemsiyesi altında güvenliklerini sağlayan Avrupa ekonomik gelişmelere daha fazla ağırlık vermiştir. Ancak ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikasının geliştirilmesine yönelik önemli adımlar da atılmıştır. Pleven Raporu, Fouchet Planı, Kopenhag ve Lüksemburg Raporları ve Davignon Raporları ile Avrupa Siyasal İşbirliği kurulmuş olsa da Avrupa savunması için etkin bir güç olamamıştır. 1987 yılında yayınlanan Avrupa Tek Senedi ile somut tarihsel kaynaklara sahip olan ortak dış politika ve güvenlik politikası ilk kez hukuksal zeminde kendine yer bulmuştur. Bu ATS ile etkin bir güç olamasa da Maastricht Antlaşmasında oluşturulacak olan Ortak Dış Güvenlik Politikası ile Avrupa Güvenlik Savunma Politikası arasındaki süreçte kurumsal gelişmelerin şekillenmesinin de temelini oluşturmuştur.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde Berlin Duvarı'nın yıkılması, Almanya'nın birleşmesi ve Doğu Blok'unun dağılmasıyla birlikte NATO'nun varlığını oluşturan tehditlerin ortadan kalkması ile NATO sorgulanmıştır. Bakıldığında Soğuk Savaş Sonrası dönem hem NATO hem de AB için bir kırılma noktasını teşkil eder. Yarım asrı aşkın süredir Avrupa'nın güvenliğini sağlayan NATO bu durumunu korumak için dönüşüm sürecine girmiştir. Küresel bir güç olmak isteyen AB ise bu gelişmeler ışığında NATO'dan bağımsız bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmak istemiştir.

Maastricht Antlaşması ile AB, ODGP'yi oluşturan ikinci sütun altında AGSP'nin oluşumu için ilk adımı atmıştır. Maastricht Antlaşmasından sonra yapılan her Antlaşma ve Zirvelerle AGSP etki alanını genişletmeye ve geliştirmeye çalışmış, yeni kurumlar oluşturmuş ancak potansiyel bir kriz durumunda ise ortak bir tavır koyamaması yönünden çelişkili bir görüntü çizmiştir. ODGP'yi oluşturan ikinci sütunun, hükümetler arası yapıda olması, bu alanda, üye devletlerin, henüz ulusal çıkarları ve egemenlik haklarının devri bakımından tam anlamıyla uzlaşmadığını göstermektedir. Bu durum AGSP'nin önündeki en büyük engellerden birisidir. AGSP konusunda diğer bir engel ise AB içinde üye devletlerin arasında yaşanan Atlantikçi-Avrupacı ikilemidir. Üye devletlerin bir kısmı NATO'nun imkân ve kabiliyetlerinin altında NATO ile işbirliği içinde güvenliklerini sürdürmek isterken, diğer üye devletler ise “Avrupa'nın güvenliğini Avrupalılar sağlamalıdır”

sözünden hareketle NATO'dan bağımsız bir savunma ve güvenlik politikası oluşturmak istemektedirler.

Balkanlarda meydana gelen Yugoslavya'nın dağılması, Bosna ve Kosova savaşları bağımsız bir AGSP'nin hem politik hem de askeri kapasite sınavı olmuş ve "arka bahçe"sinde gelişen bu olaylar karşısında AB ortak bir tutum sergileyememesi ve pasif durumda kalmasıyla "birlik" görüntüsü verilememiştir. Yaşanan bu gelişmeler NATO'nun müdahil olmasıyla çözülmüş ve NATO'nun hem teknolojik üstünlüğü, askeri kapasite olarak büyüklüğü ve gelişmişliği hem de imkânlar bakımından Avrupa tarafından net bir şekilde görülmüş ve NATO'dan ayrı AGSP oluşturmak isteseler de sahip olunan imkânlar açısından sadece daha küçük çaptaki sorunlara müdahale edilebileceğini anlamışlardır. AGSP'nin içinde bulunduğu operasyonlara bakıldığında bunların, kapsamlı birer askeri operasyon olmaktan ziyade, küçük çaplı sivil NATO ile işbirliği içinde Berlin Plus ve Petersberg Görevleri'nde tanımlanan misyonlar şeklinde olduğu görülür.

Yine benzer şekilde 11 Eylül sonrası meydana gelen Irak Savaşı'nda, AB, Balkanlarda olduğu gibi birlik şeklinde değil, yine dağınık bir görüntü çizmiştir. Üye ülkelerin kendi iç politikalarında tehdit algısı ile Birliğin tehdit algılamalarının farklı olması Birlik üyeleri arasında görüş ayrılıklarını yeniden su yüzüne çıkarmış ve bu konuda da net bir politika izleyememesinin nedeni olmuştur. Kosova ve Bosna'da olduğu gibi NATO'nun öncü kuvvet olduğu bu savaşta da AGSP kendini kanıtlama olarak değil, sivil ve küçük çaplı operasyonlarla dâhil olmuştur.

Yine son dönemde Afrika ve Ortadoğu'da ortaya çıkan Arap Baharı'nda, özellikle Libya'da meydana gelen gelişmelerde, AB ülkeleri arasında yaşanan görüş ayrılıkları su yüzüne çıkmış, üye ülkeler ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmiş, OGSP kapsamında ortak bir tutum sergileyememişlerdir.

Teorik olarak ODGP kapsayıcı ve ortak bir kimlik yaratmayı öngörse de uygulamada üye ülkelerin çıkarları ve meydana gelen herhangi bir krizde ortak bir tavır sergilenememesi ODGP alanında bir aidiyet duygusu geliştiremediğini göstermektedir. Bu durum gerek ODGP'nin gerekse de AGSP'nin ne kadar hassas bir yapı olduğunu göstermiştir.

Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile bir takım reformlar yapılmıştır. Lizbon Antlaşması ile AB, hem içsel hem de dış politika, güvenlik ve savunma politikasını da kapsayacak şekilde reformlara gitmiştir. AGSP'nin adı OGSP olarak değiştirilmiş ve hukuki bir niteliğe dayandırılmıştır. Öte yandan, üç sütunlu yapı tek sütunlu yapıya indirilmiştir. Bu değişikliklerin Lizbon sonrası bir askeri yapılanmaya işaret edebileceği düşünülürse, aynı Antlaşmada NATO'nun AB üye ülkeleri için savunma politikasının temelini oluşturduğuna dair söylemler yine bir ikilik yaratmıştır.

Ayrıca, ODGP alanında Maastricht Antlaşmasında oybirliğiyle karar alma ilkesi, Lizbon Antlaşmasında da tekrar edilmiştir. Bu durum OGSP'nin ne denli hassas bir düzlemde gerçekleşeceğinin göstergesidir. Amsterdam Antlaşması'yla temellenen ve Nice Antlaşması'yla

tekrar vurgu yapılan üyeler arasında güçlendirilmiş işbirliği ilkesi Lizbon Antlaşması'yla yinelenmiştir. Ayrıca "kalıcı yapısal işbirliği" ilkesinin Lizbon Antlaşması'yla metine geçirilmesi belli bir askeri kapasiteye sahip olan ve birbirine karşılıklı olarak bağlayıcı taahhütler vermiş üye ülkelerin AB adına en çok zahmet gerektiren görevlerde güçlü bir işbirliği yapmasının önünü açmaktadır. Ancak tüm bunlar teorik düzlemde iyi görünse de uygulamaya geçirilmesinin zor olduğu da aşikârdır. Uygulamada başarılı olmak için üye ülkelerin çıkar ve amaçları, esneklikleri Birliğin çıkarları doğrultusunda gelişmek zorundadır.

Lizbon sonrası AB'nin yeni oluşturmuş olduğu "Kalıcı Yapısal İşbirliği" yapısının temeli ve dayanağı Lizbon Antlaşmasında belirtilen aynı isimli "kalıcı yapısal işbirliği" ilkesinden gelmektedir. Lizbon Antlaşması'nın 42. maddesine dayandırılan bu yeni yapı olan PESCO üye ülkeler arasında daha güçlü, sıkı ve yakın bir işbirliğini öngörmektedir. AB'nin son dönemde yaşanan gelişmeleri takiben ortaya çıkan bu yapı "tarihi bir an" ve "Lizbon Antlaşması'nın uyuyan güzelliği" olarak görülmüştür. Ancak PESCO'nun başarılı olup olmayacağı hakkında değerlendirme yapmak için henüz erkendir. Gelecekte, PESCO'nun uygulamada ve saha operasyonlarında kaydedeceği gelişmeler bu oluşumun başarısı hakkında daha sağlıklı analiz yapılmasına olanak verecektir.

Hem Soğuk Savaş dönemi hem de Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze kadar geçen sürede AB ile NATO sürekli ilişki içinde olmuş, her ne kadar bağımsız bir politika izlemek istemişse de AB, gerek üye ülkelerin arasındaki ikilik gerekse de operasyonel olarak kendisine rakip olarak gördüğü NATO'nun imkân ve kabiliyetlerini her dönemde kullanmıştır.

Kısa ve orta vadede incelendiğinde OGSP'nin NATO'ya alternatif olacak imkân, kapasite ve yeterliliğe pek ulaşamadığı görülmektedir. Bunun dışında yetersiz bir altyapısının bulunması, savunma giderlerinin fazla olması ve bunun neticesinde de bazı üye devletlerin savunma ve güvenlik konusunda harcama yapma konusundaki isteksizliği OGSP'nin gelecekte daha etkin ve küresel bir oyuncu olma rolünde eksiklik yaratabilecek konular olarak görünmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde, AB üyesi devletler ulusal çıkarlarından ve egemenlik haklarından ödün verip ortak savunma ve güvenlik politikaları geliştirmedeği sürece, AB'nin savunma ve güvenlik alanındaki gelişiminin orta vadede sınırlı bir seviyede kalacağı ve gelişimini NATO'nun kontrolünde sürdüreceği ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- [1]. Açıkmeşe, A., S., ve Dizdaroğlu, Cihan (2013). *NATO-AB ilişkileri işbirliği ve çatışma dinamikleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [2]. Ağır, Sarper (2003). Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenlik düzenine kurumsal bir bakış. *Avrasya dosyası-güvenlik bilimleri özel*, 9 (2), 110-120.
- [3]. Akçay, B., Göçmen, İ. (2016). *Avrupa Birliği: tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [4]. Akçay, E.Y., Argun, Ç., Akman, E., (2011). AB'nin tarihsel gelişimi ve ortak dış ve güvenlik politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 117-131.
- [5]. Akçay, Ekrem Yaşar, (2016). AB'nin haylaz çocuğu: *Fransa, Bartın Üniversitesi Dergisi*, 7 (14), 7.
- [6]. Akgül, Açıkmeşe, Sinem ve Cihan Dizdaroğlu (2014). NATO-AB ilişkilerinde işbirliği ve çatışma dinamikleri, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 10, (40), 131-163.
- [7]. Aksoy, M., Uğur Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin dış politikadaki aktörlüğüne etki eden güç unsurları: sivil güç, Askeri güç ve normatif güç, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (12), 1.
- [8]. Aksoy, Süleyman (2015). Arap Baharı sonrasında Avrupa Birliği'nin Akdeniz politikası, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- [9]. Arı, Tayyar (2011). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- [10]. Arıkan, Harun (2003). *Avrupa güvenlik ve savunma politikası*, Avrupa Birliği ortak politikaları ve Türkiye. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- [11]. Armaoğlu, Fahir (2017). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş Yayınları,
- [12]. Arsava, Füsün (2009). Self-Determinasyon hakkı ve Kosova. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 5 (17).
- [13]. Arslan, Rıza (2005). Avrupa Birliği savunma politikası: Dünya sahnesine geri dönüş mü?. *Gazi Üniversitesi Dergisi* 7 (1), 229-248.
- [14]. Avrupa komisyonu Mart ve Mayıs raporları, (2011).
- [15]. Aydın Mustafa (2004). Uluslararası ilişkilerin gerçekçi teorisi, kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 1 (1), 36.
- [16]. Aydın, Mehmet Sabir (2008). *Siyasi ve hukuki olarak Avrupa Birliği*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- [17]. Baldwin, D., (2003). Güvenlik kavramı. *Avrasya dosyası*, 3 (2). 8.
- [18]. Baylis, J., (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (18), 69-85.

- [19]. Baysal, Başar ve Lüleci, Çağla (2015). Kopenhag Okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Copenhagen school and securitization theory (22)*, 11.
- [20]. Bhathal, Pia (2014). CSDP and NATO: Rethinking the transatlantic security Relationship, *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union: 2013*, 3.
- [21]. Biçer, Savaş (2002). Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, (ed. Cengiz Aktar). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- [22]. Birdişi, Fikret (2011/2). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri. *Sosyal Bilimler Dergisi (31)*, 149-169.
- [23]. Bozkurt, Enver; Özcan, Mehmet ve Köktaş, Arif (2006). Avrupa Birliği hukuku, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- [24]. Brooks, S., G., (2005). WC Wohlforth. *International security 30 (1)*, 72-108, 436.
- [25]. Buharalı, Can (2010). Better NATO-EU relations require more sincerity. *EDAM Discussion Paper Series, (1)*, 3.
- [26]. Buzan, B., Hansen, L., (2009). The evolution of international security studies. New York: Cambridge University Press.
- [27]. Caşın, M., H., Ozgoker, U., Çolak, Halil (2007). Kureselleşmenin Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikasına etkisi Avrupa Birliği. İstanbul: Nokta Kitap.
- [28]. Cebeci, Munevver (2012). NATO, AB ve Türkiye: OGSP açmazı. *Marmara Avrupa çalışmaları Dergisi, 20 (12)*.
- [29]. Corner, Mark (2014). The European Union: an introduction, London: I.B. Tauris.
- [30]. Cornish P., Edwards G. (2005). The strategic culture of the European Union: a progress report, *International Affairs, (4)*, 801-820.
- [31]. Council, Notification (2017). Notification on Permanent Structured Cooperation (PESCO) to the Council and to the high representative of the union for foreign affairs and security policy'.
- [32]. Czaputowicz J., (2014). European cooperation in the field of security and defence. *International Relation Theories Perspective, Polska: Warsaw*.
- [33]. Çakmak, Haydar (2003). Avrupa güvenliği, NATO, AGIT, AGSP. Ankara: Akçag Yayınları.
- [34]. Çakmak, Haydar (2005). Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri. Ankara: Platin Yayınları.
- [35]. Çakmak, Haydar (2007). Avrupa güvenliği. Ankara: Platin Yayınları.
- [36]. Çayhan, Esra (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye. *Akdeniz Üniversitesi Dergisi (3)*, 42-55.
- [37]. Çeçen, Anıl (2002). Avrupa ve Türkiye jeopolitik 1 (4), 100.
- [38]. Çelik, Umit (2013). Soguk Savaş'tan Libya operasyonu'na NATO - Avrupa birliği ilişkileri. *History Studies, 5 (5)*, 63-92.
- [39]. Çomak, Hasret (2005). Avrupa'da yeni güvenlik anlayışları ve Türkiye, soguk Savaş sonrası Avrupa'da güvenlik yapılanması sorunları. İstanbul: Tasarım Yayınları.

- [40]. Davut, Ateş (2012). Uluslararası örgütler, devletlerin örgütlenme Mantığı. Bursa: Dora Yayıncılık.
- [41]. De, Wijk Rob (2004). The Reform of ESDP and EU-NATO Cooperation. *International Spectator, Istituto the Affari Internazionali, (39)*, 71-82.
- [42]. Dedeoğlu, Beril (2014). Uluslararası güvenlik ve strateji. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- [43]. Demir, Sertif (2009). Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'nin bu güvenlik mimarisindeki yeri.
- [44]. Dinan, Desmond (2005). Avrupa Birliği Ansiklopedisi, (çev. Hale Akay). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- [45]. Dinan, Desmond (2009). Avrupa Birliği tarihi, (çev. Hale Akay). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- [46]. Dönmez, Suat (2010). Güvenlik anlayışının dönüşümü, ittifak kavramı ve NATO. yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- [47]. Drent, M., Zandee, D. (2010). Breaking Pillars: Towards a Civil-Military Security Approach for the European Union, Netherlands Institute of International Relations, *Clingendael Security Paper*, 13.
- [48]. Dunne, Tim (2001). The Globalization of World Politics, (ed. John Baylis). Steve Smith, London: Oxford University Press.
- [49]. Efe, Haydar (2007). AB'nin Avrupa güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Güz, 3. 3 (2)*, 3,1-31 Kars.
- [50]. Efe, Haydar (2008). Avrupa Birliği'nin ortak dış ve güvenlik politikası. *Gaziantep Üniversitesi Dergisi* 7(1), 66-78.
- [51]. Efe, Haydar (2010). Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da ortak dış politika oluşturma çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 9 (1)*, 37-62.
- [52]. Engelina, Johanna Maria, Aimée van Rens (2008). Military cooperation in Europe from World War Two to the foundation of the Western European Union (WEU), *Masterclass Montesquieu Institute: Behind the Scenes of the EU*.
- [53]. Eralp, Atilla (1997). Yunanistan ve İspanya'nın Avrupalılaşma serüveni ve Türkiye: Türkiye ve Avrupa, Ankara: İmge Kitapevi.
- [54]. Erdoğan, Hikmet (2004). Avrupa'nın geleceğinde Türkiye'nin önemi ve NATO ittifakı. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık.
- [55]. Erhan, Ç., Akçay, E.Y. (2013) AGSP bağlamında AB, NATO ve Türkiye ilişkileri. Künye Yok
- [56]. Erhan, Ç., Akdemir E., (2009). Avrupa bütünleşmesinin tarihsel gelişimi. Avrupa Birliği temel konular. Ankara: İmaj Yayınevi.
- [57]. Erhan, Ç., Akdemir, E., (2008). Avrupa bütünleşmesi, (ed. Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal). Avrupa birliği'nin güncel sorunları ve gelişmeler. Ankara: Seçkin Yayınları.

- [58]. Erhan, Çağrı (2004). NATO'nun kuruluşu ve genişlemesi, Türk dış politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar 1. (Ed. Baskın Oran). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [59]. Erol, M., S., (2012). Sıcak barış'ın soğuk örgütü: Yeni NATO yeni tehditler, konseptler, arayışlar, dönüşüm ve alan dışı operasyonlar, Ankara: Barış Kitapevi.
- [60]. ESKİCİ, H.B., ve YENİAY Ö. (2013). Farklı koalisyon senaryolarına bağlı olarak Türkiye'nin üyeliği Ssonrası Avrupa Birliği'nde oylama gücü dağılımı. *Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 20 (1), 156-169.
- [61]. 02.03.2018. EU-NATO Declaration on ESDP", <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>, alınmıştır.
- [62]. Europe Union External Service.
- [63]. *European External Action Service (EEAS)*, (2016). Shaping of a common security and defence policy, 1-15.
- [64]. European Union External Service (2018), The military planning and conduct capability-MPCC, Bruxelles.
- [65]. Fiott, D., Missiroli, A., Tardy, T. (2017). *Permanent structured cooperation: What's in a name? Chailot Paper*, (142), 1-67.
- [66]. Franke, U.E. (2017). PESCO, The impotent gorilla. ECFR commentary. European Council on Foreign Relations (ECFR). 17 November.
- [67]. Gaddis, John (1994). *The Cold War, the long peace, and the future*", *The end of the Cold War: its meaning and implications*, M. J. Hogan (der). New York: Cambridge University Press.
- [68]. Galland, A.B., Quencez (2017). Can France and Germany make PESCO work as a process toward EU defence? *Policy Brief No. 033*. The German Marshall Fund (GMF).
- [69]. Gegout, Caherine (2010). *European foreign and security policy: States, power, institutions and American hegemony*, London-Toronto: Toronto University Press.
- [70]. Gnesotto, Nicole (2005). AB güvenlik savunma politikası, (Çev. Ed. Göral, E., H., Koçbil Gülçin, Köstendil, H., K., Sanıvar, M., C.). İstanbul: Tasarım Yayınları.
- [71]. Gönlübol, Mehmet (1996). *Türk dış politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [72]. Gözkaman, Armağan (2014). Avrupa savunma topluluğu'nun reddi üzerine bir analiz, *Beykent Üniversitesi Dergisi*, 7 (2), 6-19.
- [73]. Güneş, Asiye (2014). İngiliz Okulu ve güvenlik (Ed. Çıtak, Emre ve Şen Osman). Uluslararası ilişkilerde güvenlik: teorik değerlendirmeler. Ankara: Uluslararası ilişkiler Kütüphanesi Yayınları.
- [74]. Güney, A., N., (2006). Batı'nın yeri güvenlik stratejileri AB-NATO-ABD, Ankara: Bağlam Yayınları.
- [75]. Gürkaynak, Muharrem (2004). *Avrupa'da savunma ve güvenlik*, Ankara: Asil Yayınevi.
- [76]. Hill, C., Smith M., (2005). *International Relations and the European Union*, New York: Oxford.

- [77]. Howorth, J., Keeler, J.T.S., (2003). *Defending Europe, The EU, NATO and the quest for European autonomy*, New York: Palgrave Macmillan.
- [78]. Hyde-Price A., (2012). Neorealism: A structural approach to CSDP, in: explaining the UE's common security and defence policy. *Theory in Action*, Kurowska X., Breuer F. (eds.), Palgrave MacMillan.
- [79]. İlhan, Suat (2002). Jeopolitik gelişmeler, *jeopolitik*, 1 (1), 98-99.
- [80]. İnaç, H., Güner Ü. (2006). Avrupa ve Amerikan güvenlik çatışmaları bağlamında Türk dış politikası. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 6 (1), 139-152.
- [81]. İşyar, Ömer (2008). Günümüzde uluslararası güvenlik stratejileri: kavramsal çerçeve ve uygulama. *Akademik Bakış Dergisi*, 2 (3), 1-42.
- [82]. John Lewis Gaddis, "The Cold War, the long peace, and the future", *The End of the Cold War: its meaning and implications*, Michael J. Hogan (der.) (New York: Cambridge University Press,
- [83]. Kaliber, Alper (2005). Türkiye'de güvenlikleştirilmiş bir alan olarak dış politikayı yeniden düşünmek: Kıbrıs örneği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 2(7), 31-60.
- [84]. Karabel, Sibel (2016). Avrupa Birliği'nin 2016 güvenlik strateji belgesi, *BİLGESAM Analiz/Avrupa*, No:1318.
- [85]. Karabulut, Bilal (2014). *Uluslararası ilişkilerde anahtar kavramla serisi*. Ankara: Barış Kitap.
- [86]. Karacasulu, Nilüfer (2007). Avrupa entegrasyon kuramları ve sosyal inşacı yaklaşım, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 3 (9), 82-100.
- [87]. Keukeleire, S., Delreux, T., (2014). *The foreign policy of the European Union*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- [88]. Kınacıoğlu, Müge (2015). Eski şarap yeni şişe?, bölgedeki son gelişmeler ışığında AB dış politikasında Akdeniz havzası ve ortadoğu. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 137-156.
- [89]. Kızıltan, A., ve Kaya, Y. (2005). Avrupa Birliği'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikasına bir bakış, *Dergisi*, 19, (1).
- [90]. Knutsen, O.Bjorn (2012). NATO, the renewed emphasis on Article 5 and the EU's common defence and solidarity clauses-an anlysis of the changing nature of the transatlantic security Community, *Norwegian Defence Research Establishment*(FFI)
- [91]. Kocabaş, Mustafa, (2013). Soğuk Savaş sonrası NATO-AGSP/OGSP işbirliğinin analizi-Afganistan örneği. İzmir.
- [92]. Kocamaz, Sinem (2010). Lizbon antlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği ortak savunma ve güvenlik politikasının geleceği. *Ege Akademik Bakış*, 10 (3), 951-980.
- [93]. Koenig, N., Walter-Franke M. (2017). France and Germany: Spearheading a European security and defence union? *Policy Paper 202*, Jacques Delors Institut, Berlin.

- [94]. Küçükkeleş Müjge (2013). AB'nin ortadoğu politikası ve Arap Baharı'na bakışı. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*.
- [95]. Locatelli, A., (2012). Bandwagoning, not balancing: *Why Europe Confounds Realism*, *Contemporary Security Policy*, (33), 2.
- [96]. Manıtaras, I. Z. (2007). ESDP and NATO: establishing new links for a trustworthy and efficient global security relationship, *Universiteit of Twente Netherlands*.
- [97]. Marrone, Alessandro (2017). Permanent Structured Cooperation: An Institutional Pathway for European Defence, *Iai Commentaries*, 17-26.
- [98]. Mathiopoulos, M., Gyarmati I., (1999). *Saint Malo and beyond: Toward European Defense*. *The Washington Quarterly*, 22 (4), 65-76.
- [99]. Matlary, J. Haaland (2009). *European Union security dynamics In the new national interest*, New York: Palgrave Macmillan.
- [100]. Mearsheimer, J., (1994/95). The false promise of international institutions, *International security*, Winter, 19, (3), 5-49.
- [101]. Mix, E. Derek (2013). The European Union: foreign and security policy, *Congressional Research Service*.
- [102]. Moravcsik, A., Kalypto N. (1999). Explaining the Treaty of Amsterdam: interest, influence, institutions, *Journal of common market studies*, 37, (1), 59-85.
- [103]. Morgan P. (2010). *Liberalism*, in: collins A. (ed.), *Contemporary Security Studies*, Oxford, Oxford University Press.
- [104]. Morgenthau, Hans (1972). *Politics among nations*, 5.B New York, Alfred A. Knopf Publishing, (2), 27.
- [105]. Morkaya, Mehmet Akif, (2014). *Avrupa Birliği'nin yönetsel askeri kapasitesi ve belirsiz müzakere başlığı, dış güvenlik ve savunma politikası*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- [106]. NATO El Kitabı, 50. yıldönümü sayısı, Brüksel, Belçika. Final Communiqué, (1996). Ministerial meeting of the North Atlantic Council in Berlin, 3 June.
- [107]. Nguyen, Thi Thuy, Hang (2016). A historical review of the Nixon administration and European political cooperation, *Slovak Journal of Political Sciences*, 16 (1).
- [108]. Nissen, C. (2015). European defence cooperation after the Lisbon Treaty: The road is paved for increased momentum, *Danish Institute for International Studies (DIIS)*, DIIS report.
- [109]. NOI ÜNVER, Aylin (2012). Arap baharı ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri. *Ortadoğu analiz dergisi* 4 (48), 15.
- [110]. Oran, Baskın (2009). *Türk dış politikası Kurtuluş Savaşı'ndan bu güne olgular belgeler yorumlar 1. 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [111]. Ovalı, A.,Ş., *Masadan sahaya geçiş, yeni güvenlik kurgusunun uluslararası politikadaki yansımaları*, Avrasya Dosyası.

- [112]. Özdal, B., ve Genç M., (2005). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının Türkiye-AB ilişkilerine etkileri. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- [113]. Özdal, Barış (2008). Lizbon Reform andlaşması'nın ortak güvenlik ve savunma politikası'na ilişkin düzenlemelerinin analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4 (7).
- [114]. Özen, Çınar (2002). ESDP-NATO relations: considerations on the future of European security architecture, *The Turkish yearbook*, 33.
- [115]. Özer, S., Oğuz C.U., Atvur S. (2010). NATO ve AB'nin değişen güvenlik stratejilerinin Afganistan örneğinde değerlendirilmesi. *Akdeniz Üniversitesi. Dergisi* (19), 257-285.
- [116]. Özgen, Cenk (2016). Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikası'nda ilk çatlak: Libya Krizi, *ODÜ Dergisi*, 143-176.
- [117]. Paul R. V., Mark V. K. (2007) International relations theory, United States: Pearson.
- [118]. Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States, 2018.
- [119]. Petersen, J., Sjursen, H. (1998). The myth of the CFSP? A common foreign policy for Europe: competing visions of the CFSP, London: Routledge Press.
- [120]. Purtaş, Fırat (2005). Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi çerçevesinde Türk Amerikan Askeri ilişkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1 (2), 9-90.
- [121]. Reçber, Kamuran (2006). Avrupa güvenlik ve savunma sistemi'nde NATO'nun dışlanma olasılığına hukuksal bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Dergisi*, (34), 23.
- [122]. Rousseau D.L., Walker Th.C. (2010). Liberalism, in: Myriam dunn cavelty, Victor Mauer (Ed.), The Routledge Handbook of Security Studies, London and New York, Routledge.
- [123]. Rupp, Michael (2002). Avrupa Birliği'nin ortak dışışleri ve güvenlik politikası ve Türkiye'nin uyumu, (Ed. Hurrem Cansevdi). İstanbul: IKV.
- [124]. Sander, Oral (2014-2016). Siyasi tarih 1918-1994. İstanbul: Imge Yayınevi.
- [125]. Sandıklı, Atilla, ve Emeklier, Bilgehan (2012). Teoriler ışığında güvenlik, Savaş, Barış ve çatışma çözümleri. İstanbul: Ecem Basım Yayıncılık.
- [126]. Schwok, R., Maspoli G. (2003). International Strategies in European Security. *Studies in Contemporary History and Security Policy*, (12), 147-152.
- [127]. Scott B., Linklater A., Devetak R., Donnelly J., Paterson M –Smit C.R., True J., (2005). Theories of International Relations, New York, Palgrave Macmillan Press.
- [128]. Serdar, Seda (2003). AB güvenlik politikası'nda yeni bir dönem. *Stratejik Analiz*, 3 (35).
- [129]. Silvestri, S., Alessandro M., (2011). EU-U.S. Security Strategies Comparative Scenarios and Recommendations Full Report, *EU*.
- [130]. Smith, Michael E., (2004). Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation, United Kingdom: Cambridge University.

- [131]. Söylemiş, Tarık (2007). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve üç kritik sınava: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyonları. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 3 (12), 42.
- [132]. Stefano Silvestri, Alessandro Marrone, (2011). *EU-U.S. Security Strategies Comparative Scenarios and Recommendations Full Report*, 37.
- [133]. Steve Weber, (1992). "Shaping The Postwar Balance of Power: Multilateralism in NATO", *International Organization*, 46 (3), 633-994.
- [134]. Şahin, Güngör (2016). Küresel güvenlik ve NATO Teori-Aktör-Tehdit-Risk. Ankara: Detay Yayıncılık.
- [135]. Şöhret Mesut (2013). Avrupa Birliği'nin güvenlik yapılanmasının tarihsel gelişim süreci ve mevcut durumu. *Uşak Üniversitesi Dergisi*, 6 (2), 59-100.
- [136]. Şöhret, Mesut (2012). Realizm çerçevesinde Avrupa Birliğinin bütünleşmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Journal of the Human and Social Science Researches 1 (4), 1, 4.
- [137]. Tangör, Burak (2009). Avrupa Birliği güvenlik ve savunma politikasının gelişimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [138]. Tangör, Burak (2010). Avrupa Birliği'nin dış güvenlik ve savunma politikaları OGSP. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [139]. Tezcan, Ercüment, (1998). Maastricht ve Amsterdam antlaşmaları çerçevesinde Avrupa birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Dergisi*, 54 (1), 143-158.
- [140]. Theodore M., Emmanouil M.L.E. (2012). Security policy in the European Union and the United States through the issue of their Defence Expenditures, *Journal of Global Analysis*, Volos: Greece.
- [141]. Tim Haesebrouck, (2015). Explaining the pattern of CSDP-Operations, 2015: 7-8.
- [142]. Tim Haesebrouck, (2014). Interventie in de centraal Afrikaanse Republiek, 2014: 28-32.
- [143]. Tunçsiper, Kadriye Nilgün (2013). Uluslararası sistem açısından Avrupa güvenlik ve savunma politikası. İzmir.
- [144]. Turan, Aslıhan (2010). Avrupa Birliği güvenlik aktörü olmaya ne kadar yakın? How close is the European Union to be a security actor?, *Bilge Strateji*, 2 (3), 29-58.
- [145]. Turan, İter (1971). NATO ittifakının stratejik ve siyasi sorunları. İstanbul: İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını.
- [146]. Türker, Haşim (2007). Avrupa güvenlik ve savunma politikası. Ankara: Nobel Yayınları.
- [147]. Uçarol, Rifat (1995). Siyasi tarih. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- [148]. Ülger, İ. K. (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının arka planı, oluşumu ve temel anlaşmazlık konuları (ed. Yinanç, R., Taşdemir, H.), *Uluslararası güvenlik sorunları ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- [149]. Ülger, İrfan Kaya (2002). Avrupa Birliği'nde siyasal bütünleşme. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- [150]. Vincze, Hajnalka (2007). The EU-NATO Syndrome: Spotlight on transatlantic relations, *Journal of Contemporary European Research*, 3 (2), 99-123.
- [151]. Waltz, Kenneth (1979). Uluslararası politika teorisi. Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi.
- [152]. Waltz, Kenneth, N., (2009). İnsan, devlet ve savaş, teorik bir analiz. Ankara: Asil Yayınevi.
- [153]. Wessels, W., Bopp F. (2008). The institutional architecture of CFSP after the Lisbon Treaty –Constitutional Breakthrough or challenges ahead? , *Challenge Liberty& Security*, (10), 5.
- [154]. Winn, Neil (2003). CFSP, ESDP, and the future of European security: Whither NATO ?, *The Brown Journal of World Affairs*, 9 (2), 149-159.
- [155]. Wouters, J., Bijlmakers S., Wouters J. (2012). The EU As A Multilateral Security Actor After Lisbon: *Constitutional And Institutional Aspects, Leuven Centre For Global Governance Studies*, Working Paper, 80.
- [156]. Yapıcı, M., İ., (2005). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ekseninde AB-ABD ilişkileri. İstanbul: İktisadi Araştırma Vakfı.
- [157]. Yılmaz, Sait (2006). 21. Yüzyılda güvenlik ve istihbarat. İstanbul: Alfa Yayınları.
- [158]. Yiğittepe, Levent (2017). Avrupa Birliği'nde güvenlik politikaları ve arayışları. İstanbul: Cinius Yayınları.
- [159]. Yiğittepe, Levent (2017). Avrupa Birliği'nin güvenlik politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (7), 12-27.
- [160]. Yücel, Zeynep (2007). Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının güvenlik boyutu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 4 (13), 39-57.
- [161]. Zhussipbek, Galym (2009). Avrupa güvenlik ve savunma politikasının tanımı ve düşünsel arka planı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 5, (19), 71-88.
- [162]. 14.04.2018,<http://akademikperspektif.com/2013/09/01/ab-askeri-operasyonlari-demokratik-kongo-cumhuriyeti/> alınmıştır.
- [163]. 05.04.2018.http://ec.europa.eu/smartregulation/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf alınmıştır.
- [164]. 13.04.2018<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF> alınmıştır.
- [165]. 03.05.2018.<http://oldweb.ikv.org.tr/print.asp?id=1268&baslik=AB%20KAVRAMLARI%20S%D6ZL%DC%D0%DC%201/1>, alınmıştır.
- [166]. 11.04.2018.http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari_merkezi/2016/07/10/8461/varsovadaki-nato-zirvesinin-stratejik-sonuclari-ve-turkiyeye-etkileri, alınmıştır.

- [167]. 03.05.2018.<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GEN%C3%87ALP-Ebru-AVRUPA.pdf>, alınmıştır.
- [168]. 14.04.2018.<http://www.bilgesam.org/incele/74/-ab%E2%80%99nin-yeni-guvenlik-stratejisi-ihiyaci/#.WvCYHiFNPY>, alınmıştır.
- [169]. 05.04.2018.<http://www.consilium.europa.eu/pressData/kolnen.htm>, alınmıştır.
- [170]. 06.04.2018.http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/0400-r1.%20ann.en0.htm alınmıştır.
- [171]. 05.05.2018.http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/101346.pdf alınmıştır.
- [172]. 04.04.2018.http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, alınmıştır.
- [173]. 05.04.2018 <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>. alınmıştır.
- [174]. 06.01.2018.<http://www.sam.gov.tr/perceptions/sampapers/NATOsDevelopingRole.pdf> alınmıştır.
- [175]. 07.04.2018.http://www.tasam.org/trTR/Icerik/497/son_donem_avrupa_birligi_gelismeleri alınmıştır.
- [176]. 03.05.2018.http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2318/turkiyenin_nato_bab_ile_avrupa_guvenlik_ve_savunma_kimligine_bakis_acisi, alınmıştır.
- [177]. 07.05.2018.http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2318/turkiyenin_nato_bab_ile_avrupa_guvenlik_ve_savunma_kimligine_bakis_acisi, alınmıştır.
- [178]. 05.02.2018.<http://www.weu.int/> alınmıştır.
- [179]. 14.03.2018.<http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/saint-malo-sonrasi-donemde-avrupa-birligi-nin-uluslararası-kimligi-bir-sivi.pdf>, alınmıştır.
- [180]. 30.03.2018.https://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en_f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html alınmıştır.
- [181]. 01.04.2018.https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html, alınmıştır.
- [182]. The Development of The Practical NATO-EU Cooperation”, NATO Handbook-2006,
- [183]. 05.02.2018. Weu Today, WEU Secretariat-General, Brüksel, 2000. <http://www.weu.int> alınmıştır.
- [184]. 10.03.2018http://www.tasam.org/trTR/Icerik/112/ab_baris_koruma_gucu_althea_ve_turkiye alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Gökhan TEKİN

Doğum Tarihi : 30.01.1992

E-mail : gtekin.10@hotmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	2011-2015
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Mersin Üniversitesi	2015-Halen
Doktora			

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl

ESERLER (Makaleler ve Bildiriler)

- 1.
- 2.
- 3.